

Ervaren toerusting van leerlingen, studenten en
gediplomeerden op het gebied van leesvaardigheid
en sociale en maatschappelijke vaardigheden

ResearchNed

KBA
Nijmegen

en
EXPERTISECENTRUM
NEDERLANDS

ROA

April 2024

Ervaren toerusting van leerlingen, studenten en gediplomeerden op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden

Daniëlle van Helvoirt, Tessa Jenniskens (KBA Nijmegen)

Joris Cuppen, Ardita Muja, Maarten Wolbers (ResearchNed)

Nicole Swart (Expertisecentrum Nederlands)

Jessie Bakens, Barbara Belfi, Arnold Hendrikse (ROA)

Met medewerking van:

Danny Brukx, Carly van Mensvoort (ResearchNed)

Emmi Stuij (Expertisecentrum Nederlands)

Sanne de Kroon (KBA Data)

Luc Cobben (ROA)

April 2024

© 2024 ResearchNed Nijmegen in opdracht van de Inspectie van het Onderwijs

Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2015 voor kwaliteitsmanagementsystemen, NEN-ISO 20252:2019 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek en NEN-ISO 27001:2017 voor informatiebeveiliging

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding onderzoek	7
1.2 Doel en onderzoeksvragen	7
2 Onderzoeksopzet	9
2.1 Benadering via scholen: voortgezet onderwijs	9
2.1.1 Steekproeftrekking	9
2.1.2 Werving	11
2.1.3 Respons	12
2.2 Benadering via DUO: instromers en gediplomeerden mbo en hoger onderwijs	14
2.2.1 Steekproeftrekking	14
2.2.2 Werving	16
2.2.3 Respons	16
3 Meten van competentie en ervaren toerusting in basisvaardigheden	17
3.1 Ontwikkeling meetinstrument	17
3.1.1 Theoretische afbakening	17
3.1.2 Operationalisering van de theoretische concepten	20
3.2 Pilot instrument bij doelgroepen	22
3.2.1 Kwalitatieve pretest	22
3.2.2 Kwantitatieve pretest	23
3.3 Factor- en betrouwbaarheidsanalyse hoofdonderzoek	26
3.3.1 Leesvaardigheid	27
3.3.2 Sociale vaardigheden	28
3.3.3 Maatschappelijke vaardigheden	30
3.3.4 Correlaties tussen de verschillende basisvaardigheden	32
4 Resultaten basisvaardigheden	34
Analysestrategie	34
4.1 Leesvaardigheid	34
4.1.1 Ervaren mate van competentie, toerusting en voorbereiding	34
4.1.2 Verschillen in ervaring naar doelgroep	36
4.1.3 Aanbod vanuit scholen en opleidingen voor deficiënties	48
4.1.4 Samenvatting	50
4.2 Sociale vaardigheden	52
4.2.1 Ervaren mate van competentie, toerusting en voorbereiding	52
4.2.2 Verschillen in ervaring naar doelgroep	53
4.2.3 Aanbod vanuit scholen en opleidingen voor deficiënties	63
4.2.4 Samenvatting	64
4.3 Maatschappelijke vaardigheden	67
4.3.1 Ervaren mate van competentie, toerusting en voorbereiding	67
4.3.2 Verschillen in ervaring naar doelgroep	68
4.3.3 Samenvatting	79

5	Conclusie en slotbeschouwing	81
	Referenties	86
	Bijlage 1: Tabel respons na weging (DUO data)	88
	Bijlage 2: Beschrijvende tabellen afzonderlijke items	91
	Bijlage 3: Vragenlijst hoofdonderzoek	97
	Bijlage 4: Operationalisering achtergrondkenmerken	105

Managementsamenvatting

Aanleiding

Het bieden van voldoende toerusting voor leerlingen en studenten op basiscompetenties zoals taal, rekenen en burgerschap is een van de kerntaken van het onderwijs en dient bij te dragen aan meer kansengelijkheid in de samenleving. Uit onderzoek blijkt dat er in Nederland al jaren sprake is van dalende leerprestaties op het gebied van taal (waaronder lezen), reken- en burgerschapscompetenties (Inspectie van het Onderwijs, 2022; Meelissen et al., 2023). Het beheersen van de basisvaardigheden is van belang binnen onderwijssectoren, maar het is daarnaast ook van belang dat de ontwikkeling en het niveau van deze vaardigheden aansluit tussen onderwijssectoren en bij de transitie naar de arbeidsmarkt.

De Inspectie van het Onderwijs besteedt daarom veel aandacht aan de basisvaardigheden en heeft gesignaleerd dat systematisch verkregen informatie over de ervaren toerusting van leerlingen en studenten vooralsnog ontbreekt.

In dit onderzoek is op systematische wijze de ervaren toerusting van leerlingen, studenten en recent gediplomeerden op de basiscompetenties leesvaardigheid, sociale en maatschappelijke vaardigheden in kaart gebracht. Daarbij is getracht zicht te krijgen op de ervaren toerusting tijdens de overgangen in het Nederlandse onderwijsstelsel en bij uitstroom naar de arbeidsmarkt: van primair naar voortgezet onderwijs, van voortgezet onderwijs naar vervolgonderwijs (mbo, hbo en wo) en middelbaar- en hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs naar de arbeidsmarkt.

Onderzoek

De centrale onderzoeksvraag van dit onderzoek luidt als volgt:

In hoeverre voelen leerlingen en studenten zich voldoende toegerust op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden om succesvol te kunnen functioneren in het eerste jaar van het vervolgonderwijs of bij de start op de arbeidsmarkt?

Om een antwoord te geven op deze overkoepelende onderzoeksvraag, zijn in dit onderzoek de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Welke vaardigheden en competenties op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden hebben ingestroomde leerlingen, studenten en recent gediplomeerden opgedaan in hun vooropleiding?
2. Zijn deze vaardigheden en competenties volgens hen toereikend om te kunnen functioneren op de plek waar zij zich nu bevinden?
3. In hoeverre zijn er verschillen in ervaren toerusting tussen verschillende groepen leerlingen, studenten en recent gediplomeerden naar type vooropleiding of niveau van de behaalde opleiding?
4. Welk aanbod is er vanuit de scholen en opleidingen waar leerlingen en studenten nu zitten om eventuele deficiënties in leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden weg te werken?

De volgende doelgroepen zijn onderzocht in het onderzoek:

- Eerstejaars vo-leerlingen (ingestroomd vanuit po)
- Eerstejaars studenten in mbo (ingestroomd vanuit vo en mbo (stapelen))
- Eerstejaars studenten in hoger onderwijs (ingestroomd vanuit vo, mbo 4 en hbo)
- Recent gediplomeerden mbo op de arbeidsmarkt (mbo 2, mbo 3 en mbo 4)
- Recent gediplomeerden ho op de arbeidsmarkt (hbo-bachelor en wo-master)

Instrument en analyse

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden en zicht te kunnen krijgen op de ervaren toerusting van leerlingen, studenten en recent gediplomeerden is er een instrument ontwikkeld. Dit instrument is zorgvuldig ontwikkeld, meermaals getest bij de diverse doelgroepen en geanalyseerd op validiteit en betrouwbaarheid. Met het ontwikkelde instrument kan er zicht worden verkregen op zelfbeoordeelde competentie, de ervaren toerusting en de mate van voorbereiding door de vooropleiding in leesvaardigheid, sociale vaardigheden en maatschappelijke vaardigheden. Het instrument is inzetbaar bij diverse doelgroepen van leerlingen, studenten en recent gediplomeerden in het Nederlandse onderwijsstelsel: van eerstejaars leerlingen in het voortgezet onderwijs tot aan recent gediplomeerden van het wetenschappelijk onderwijs.

Ter beantwoording van de onderzoeksvragen is er met behulp van het ontwikkelde instrument de zelfbeoordeelde competentie, ervaren toerusting en mate van voorbereid zijn van verschillende groepen (naar vooropleiding en achtergrondkenmerken) van leerlingen, studenten en recent gediplomeerden beschreven en geanalyseerd.

Conclusie en reflectie

Over het algemeen rapporteren alle doelgroepen positief over hun niveau van alle drie de basisvaardigheden. Instromende leerlingen in het vo, instromende studenten in het mbo, hbo en wo en gediplomeerden uit het mbo, hbo en wo rapporteren allen positief over hun niveau op het gebied van leesvaardigheid, sociale vaardigheden en maatschappelijke vaardigheden. Naarmate de vooropleiding en het niveau van de behaalde opleiding hoger is, des te hoger wordt het vaardigheidsniveau door leerlingen, studenten en recent gediplomeerden ingeschat. Dat alle doelgroepen hun eigen vaardigheden relatief hoog inschatten wil echter niet zeggen dat het overeenkomt met hun daadwerkelijke niveau of dat zij het 'gewenste' of 'verwachte' niveau beheersen. Om uitspraken te kunnen doen over de relatie tussen het ingeschatte vaardigheidsniveau en het daadwerkelijke vaardigheidsniveau, is vervolgonderzoek nodig. Over het algemeen voelen alle doelgroepen zich voldoende toegerust op het gebied van leesvaardigheid, sociale en maatschappelijke vaardigheden om succesvol te kunnen functioneren in hun huidige opleiding of werk. Ook in de mate van ervaren toerusting in de basisvaardigheden is de invloed van het onderwijs- of opleidingsniveau zichtbaar: hoe hoger het onderwijsniveau van leerlingen, studenten en recent gediplomeerden hoe meer toerusting zij ervaren. Naast verschillen naar schooladvies en vooropleiding zien we ook verschillen tussen verschillende groepen leerlingen, studenten en recent gediplomeerden naar achtergrondkenmerken, zoals geslacht en de financiële thuissituatie.

Het valt op dat leerlingen, studenten en recent gediplomeerden minder positief zijn over de mate waarin hun vooropleiding hen voorbereid heeft in de basisvaardigheden dan over hun ervaren niveau en toerusting in de basisvaardigheden. Het is dan ook aan te bevelen om met leerlingen en studenten in gesprek te gaan om vast te stellen of er in het onderwijs behoefte is aan meer aandacht voor het aanleren van deze basisvaardigheden.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

Het Nederlandse onderwijssysteem is erop gericht leerlingen en studenten te voorzien van kennis, inzichten en vaardigheden die zij nu en in de toekomst nodig hebben om op persoonlijk, maatschappelijk en beroepsmatig vlak goed te kunnen functioneren in de maatschappij. Daarvoor zijn basiscompetenties zoals taal (waaronder lezen), rekenen en burgerschap van essentieel belang.¹ Het bieden van voldoende toerusting op deze basiscompetenties is dan ook een van de kerntaken van het onderwijs en dient bij te dragen aan meer kansengelijkheid in de samenleving. De Inspectie van het Onderwijs (hierna: de Inspectie) besteedt daarom veel aandacht aan basiscompetenties en heeft gesignaleerd dat systematisch verkregen informatie over de ervaren toerusting van leerlingen en studenten vooralsnog ontbreekt.

Uit onderzoek blijkt dat er in Nederland al jaren sprake is van dalende leerprestaties op het gebied van taal- (waaronder lezen), reken- en burgerschapscompetenties (Inspectie van het Onderwijs, 2022). Ook uit het meest recente PISA-onderzoek blijken de lees- en rekenvaardigheden van Nederlandse 15-jarigen opnieuw flink gedaald (Meelissen et al., 2023). Hoewel ook rekenen een basiscompetentie is in het onderwijs, maakt deze vaardigheid geen onderdeel uit van het huidige onderzoek. Daarnaast speelt de vraag in hoeverre verworven competenties aansluiten tussen onderwijssectoren. In het onderzoek naar basiscompetenties wordt vaak de nadruk gelegd op de ontwikkeling en het niveau van deze competenties *binnen* een onderwijssector (bijvoorbeeld in het vo), maar wat ook van belang is, is dat de ontwikkeling en het niveau van deze basiscompetenties aansluit *tussen* de onderwijssectoren en op de arbeidsmarkt. Gevraagde competenties in het vervolgonderwijs of op de arbeidsmarkt lijken echter niet altijd even goed aan te sluiten bij datgene wat eerder in de onderwijsloopbaan is aangeboden/verworven. De overgangen in het onderwijsstelsel (bijvoorbeeld po naar vo, vo naar mbo, etc.) verlopen daarom niet voor alle leerlingen en studenten even soepel (Vugteveen et al., 2016; Elffers, 2016; Onderwijsraad, 2021).

1.2 Doel en onderzoeksvragen

Op verzoek van de Inspectie beoogt het huidige onderzoek op systematische wijze de *ervaren* toerusting op de basiscompetenties in kaart te brengen voor instromende leerlingen en studenten, en voor uitstromende recent gediplomeerden naar de arbeidsmarkt. Meer concreet wordt gepoogd zicht te krijgen op eventuele knelpunten in de ervaren toerusting van leerlingen en studenten tijdens de overgangen in het onderwijsstelsel en bij de uitstroom naar de arbeidsmarkt op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden.

Daarnaast dient het onderzoek om de bevindingen te vertalen naar aanknopingspunten voor verbeteringen in de praktijk. Hiermee zijn de resultaten van het onderzoek niet alleen relevant voor de Inspectie, maar ook voor beleidsmakers en vertegenwoordigers uit de onderwijspraktijk (denk hierbij aan besturen, schoolleiders, directeuren, leraren en docenten).

---

¹ Een gedetailleerdere definitie en verdere uitwerking van de basiscompetenties volgt in hoofdstuk 3.

De centrale onderzoeksvraag van dit onderzoek luidt als volgt:

In hoeverre voelen leerlingen en studenten zich voldoende toegerust op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden om succesvol te kunnen functioneren in het eerste jaar van het vervolgonderwijs of bij de start op de arbeidsmarkt?

Om een antwoord te geven op deze overkoepelende onderzoeksvraag, zijn in dit onderzoek de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Welke vaardigheden en competenties op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden hebben ingestroomde leerlingen, studenten en recent gediplomeerden opgedaan in hun vooropleiding?
2. Zijn deze vaardigheden en competenties volgens hen toereikend om te kunnen functioneren op de plek waar zij zich nu bevinden?
3. In hoeverre zijn er verschillen in ervaren toerusting tussen verschillende groepen leerlingen, studenten en recent gediplomeerden naar type vooropleiding of niveau van de behaalde opleiding?
4. Welk aanbod is er vanuit de scholen en opleidingen waar leerlingen en studenten nu zitten om eventuele deficiënties in leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden weg te werken?

Hieronder staat een overzicht van alle doelgroepen die onderzocht worden in dit onderzoek en waarvoor een antwoord gegeven zal worden op de onderzoeksvragen.

Doelgroep	Instroom	Uitstroom
Vo	Eerstejaars vo-leerlingen	x
Mbo	Eerstejaars mbo-studenten	Mbo-geplomeerden op de arbeidsmarkt
Ho	Eerstejaars ho-studenten	Ho-geplomeerden op de arbeidsmarkt

2 Onderzoeksopzet

Voor dit onderzoek is een nieuw instrumentarium ontwikkeld in de vorm van een vragenlijst.² De verschillende doelgroepen zijn op twee manieren benaderd voor deelname aan dit onderzoek, afhankelijk van de onderwijssoort. Hieronder volgt per benaderingswijze een toelichting op de steekproeftrekking, de werving, het veldwerk en de respons en weging van de data.

2.1 Benadering via scholen: voortgezet onderwijs

Instromende leerlingen in het vo zijn door het onderzoeksteam benaderd.

2.1.1 Steekproeftrekking

Voor vo-instromers zijn scholen benaderd om klassikaal leerlingen de vragenlijsten te laten invullen. Hiervoor hebben we scholen (zijnde schoolvestigingen) geselecteerd. We volgden hierbij grotendeels de steekproefprocedure van Peilingsonderzoek Rekenen-Wiskunde 2022 in het tweede leerjaar van het voortgezet onderwijs, waarbij we de steekproeftrekking hebben gestratificeerd naar het onderwijsaanbod met vier strata: pro, vmbo, havo/vwo en breed³.

We baseerden de steekproeftrekking op de openbare duo-gegevens van schooljaar 2022-2023. In dit schooljaar waren er in totaal 1620 schoolvestigingen (6-digit brinvestigingsnummer) in het voortgezet onderwijs. Op een deel van deze schoolvestigingen, stonden er in schooljaar 2022-2023 geen eerstejaars leerlingen geregistreerd.⁴ Deze 254 schoolvestigingen werden buiten het kader gesteld. Daarnaast hielden we rekening met de steekproef van het Peilingsonderzoek Schrijfvaardigheid 2023-2024 in het tweede leerjaar van het voortgezet onderwijs dat (ook in opdracht van de Inspectie van het Onderwijs) in het voorjaar van 2024 plaatsvindt. Alle 525 schoolvestigingen uit de steekproef voor dit onderzoek werden uitgesloten voor het huidige onderzoek naar de ervaren toerusting om overbelasting bij scholen te voorkomen. Na deze selectie bleven er 850 schoolvestigingen over (negen vestigingen uit de steekproef voor het Peilingsonderzoek Schrijfvaardigheid werden al eerder uitgesloten op basis van het criterium eerstejaars leerlingen).

Om te voorkomen dat er (te) veel kleine schoolvestigingen in de steekproef zouden zitten en we daarmee de beoogde leerlingaantallen niet zouden halen, werd er ook rekening gehouden met het aantal eerstejaars leerlingen op de schoolvestigingen. Wanneer een schoolvestiging minder dan 40 eerstejaars leerlingen had (het laagste gemiddelde, zie tabel 2.1), werd deze school uitgesloten voor de steekproeftrekking. Dat betekende dat de groep schoolvestigingen voor de steekproeftrekking van 850 naar 729 daalde. Het aantal pro-vestigingen werd daarmee gehalveerd.

---

2 De inhoud van de vragenlijst is in de kern hetzelfde voor alle doelgroepen, maar de vraagformulering is aangepast naar het taalniveau van de verschillende doelgroepen; ook binnen dezelfde onderwijssector. Zo krijgen leerlingen op het voortgezet onderwijs vragen op 1F-niveau te zien en hbo-studenten op niveau 3F. Meer informatie over de ontwikkeling van het uiteindelijke instrument volgt in Hoofdstuk 3.

3 Dit betreffen scholen met een niet-categoriaal aanbod: vmbo-b en/of -k en -(g)t en havo en/of vwo.

4 Duo: leerlingen vo per vestiging naar onderwijstype 2022.

Tabel 2.1: Gemiddeld aantal leerlingen op schoolvestigingen, naar stratum

Stratum	Aantal leerlingen op de schoolvestigingen		N vestigingen
	Gemiddeld	Min-max	
Pro	39,90	1 - 79	107
Vmbo	131,49	19 - 443	91
Havo/vwo	147,58	22 - 300	59
Breed	138,48	4 - 653	593
Totaal	125,95	1 - 653	850

Uit de groep van 729 schoolvestigingen is een steekproef getrokken. Daarbij is rekening gehouden met de verhoudingen naar de verschillende strata in de populatie schoolvestigingen mét eerstejaars leerlingen (in totaal 1366 vestigingen in schooljaar 2022-2023).

Om uiteindelijk uitspraken op het niveau van de leerlingen te kunnen doen, is het van belang dat er voldoende leerlingen uitgenodigd werden voor het onderzoek. In totaal stonden er in schooljaar 2022-2023 205.424 leerlingen ingeschreven in het eerste jaar van het vo. Om voor deze leerlingen betrouwbare uitspraken te kunnen doen, was het streven om minimaal 2374 leerlingen te bevragen (foutmarge van 2%, betrouwbaarheid van 95%).

De schoolvestigingen bleken gemiddeld ruim 125 eerstejaars leerlingen per vestiging te hebben. De scholen werd gevraagd om met alle onderwijssoorten deel te nemen. In de steekproef werd getrokken zonder teruglegging, waardoor er binnen de 25 scholen die deelnemen méér leerlingen deelnamen dan het getoonde aantal. Om er zeker van de zijn dat het benodigde aantal leerlingen behaald werden, werd er uitgegaan van 30 benodigde scholen. Er werd gerekend op een responspercentage van scholen van 50%. Dit betekende dat we in totaal een steekproef van 60 scholen hebben getrokken. Bij de trekking van de scholen stratificeerden we naar onderwijsaanbod. Tabel 2.2 toont een overzicht van de verhoudingen in de steekproef.

Tabel 2.2: Steekproeftrekking en benodigd aantal schoolvestigingen voor steekproef, naar stratum

Onderwijsaanbod	Populatie		Steekproef		
	N vestigingen	%	Benodigd (afgerond)	%	In steekproef
Pro	120	9%	3	10%	6
Vmbo	141	10%	3	10%	6
Havo/vwo	102	8%	2	7%	4
Breed	1003	73%	22	73%	44
Totaal	1.366		30		60

Na steekproeftrekking is gebleken dat 13 schoolvestigingen in de steekproef ook deel uitmaakten van de steekproef 'kwaliteitsonderzoeken' van de Inspectie. Deze 13 scholen zijn uit de steekproef gehaald en vervolgens zijn er 13 nieuwe schoolvestigingen getrokken.

Een maand na de start van de werving (half) oktober is gebleken dat veel scholen niet deel wilden nemen aan het onderzoek. Om deze reden is er in overleg met de opdrachtgever een aanvullende steekproef van 30 scholen getrokken, waarbij dezelfde stratificatiecriteria zijn gehanteerd.

2.1.2 Werving

De werving van de vo-scholen is gestart in de tweede week van september 2023. Alle vo-scholen uit de steekproef ontvingen een uitnodigingsbrief uit naam van de directeur Kennis van de Inspectie met daarin het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek. In deze brief werd naast informatie over het doel en het belang het onderzoek, ook ingegaan op de inzet die van de leerlingen en de school gevraagd werd en de manier waarop anonimiteit gegarandeerd wordt.

Enkele dagen na het versturen van de brieven ontvingen de scholen ook een e-mail met daarin informatie over het onderzoek. Voor scholen die al direct deel wilden nemen aan het onderzoek, bevatte de e-mail een link naar een aanmeldformulier. In dit formulier bevestigden scholen hun deelname, gaven ze een schoolcontactpersoon op en verstrekten ze informatie over het aantal eerstejaars leerlingen en klassen. Ook dienden scholen aan te geven in welke week ze het onderzoek wilden laten plaatsvinden op de school. Met scholen die nog niet gereageerd hadden op de e-mail werd telefonisch contact opgenomen door een onderzoeksassistent. In dit telefoongesprek werd aan de hand van een belscript meer informatie gegeven over het onderzoek en werd de school gevraagd om deel te nemen. Scholen die in het telefoongesprek aangaven deel te willen nemen, ontvingen ook een e-mail met de link naar het aanmeldformulier om hun deelname te bevestigen.

Nadat scholen zich hadden aangemeld middels het aanmeldformulier, ontvingen scholen een bevestigingse-mail met daarin informatiebrieven voor de ouders van de leerlingen. In de informatiebrief voor ouders werd het onderzoek toegelicht, waarbij onder andere aandacht was voor de manier waarop gegevens (anoniem) verwerkt zouden worden. Ook werd uitgelegd dat ouders die geen toestemming gaven voor deelname van hun kind aan het onderzoek, dat aan de school konden doorgeven. Deze leerlingen werden uitgesloten van deelname aan het onderzoek.

Ongeveer twee weken voor de geplande afname van het onderzoek, ontvingen scholen een schoolunieke link naar de vragenlijst en een afname-instructie voor de docenten. Aan de schoolcontactpersonen werd gevraagd deze link onder de mentoren van de eerstejaars klassen te verspreiden, zodat zij deze vragenlijst ieder klassikaal konden afnemen. De scholen verzorgden hiermee dus zelf de afname.

Aan het eind van de geplande afnameperiode van een school werd nagegaan hoeveel leerlingen van de school er gerespondeerd hadden. In gevallen waar dit percentage aanzienlijk lager (<80%) lag dan het opgegeven aantal eerstejaars leerlingen op school, ontvingen de scholen een e-mail met het verzoek om na te gaan bij welke klassen de afname nog plaats zou moeten vinden en de afname alsnog plaats te laten vinden.

Voortgezet speciaal onderwijs (vso)

Het was ook de bedoeling om de ervaren toerusting te onderzoeken van leerlingen die in het eerste jaar van het vso zijn ingestroomd. Daartoe hebben we een steekproef getrokken van scholen, met leerlingen binnen het voormalig cluster 3 en cluster 4 onderwijs met uitstroomprofiel vervolgonderwijs of arbeidsmarkt. Er werd een steekproef getrokken van 22 vso-scholen en eind september 2023 werd de werving gestart. De wervingsprocedure was overeenkomstig met die voor het reguliere voortgezet onderwijs: er werden brieven verzonden, e-mails gestuurd en er werd telefonisch contact opgenomen met de scholen. Al snel lieten diverse (met name cluster 3-)scholen weten dat het onderzoek niet op hun school uitgevoerd kon worden, omdat hun leerlingen niet in staat zouden zijn een dergelijke vragenlijst in te vullen. De leerlingen hebben volgens de scholen een te laag leesniveau (bijv. maximaal eind groep 3-niveau) of zijn cognitief niet in staat te reflecteren op hun vaardigheden. Hoewel scholen wel open stonden

voor deelname aan het onderzoek, bleek het gewoonweg niet haalbaar om een dergelijk onderzoek af te nemen bij hun leerlingenpopulatie.

Vanwege de tegenvallende respons is er eind oktober 2023 in overleg met de Inspectie besloten om de werving van vso-scholen stop te zetten en daarmee de meting onder instromers in het vso te laten vervallen. Op dat moment hadden twee vso-scholen toegezegd om deel te nemen aan het onderzoek. Na stopzetting van de werving, hebben nog twee vso-scholen aangegeven deel te willen nemen aan het onderzoek (als reactie op eerdere correspondentie). Hoewel de meting onder de vso-instromers was komen te vervallen, hebben we deze scholen nog wel de mogelijkheid geboden om de vragenlijst alsnog onder hun instromers af te laten nemen. Deze scholen hebben ook een schoolspecifieke terugkoppeling ontvangen. De resultaten van deze leerlingen zullen echter niet worden meegenomen in de resultaten van het onderzoek.

2.1.3 Respons

Respons vo-scholen

Tabel 2.3 geeft een weergave van de benodigde en behaalde respons van vo-scholen voor dit onderzoek. In totaal hebben er 23 vo-scholen deelgenomen aan het onderzoek. Op voorhand was berekend dat er in totaal zo'n 30 scholen nodig zouden zijn om het benodigde aantal leerlingen te kunnen behalen. Om ervoor te zorgen dat we voldoende spreiding zouden hebben van eerstejaars leerlingen over de verschillende typen scholen, is er bij de steekproeftrekking van scholen rekening gehouden met de onderwijsstructuur van scholen. We maakten daarbij onderscheid tussen pro-scholen, vmbo-scholen, havo-vwo-scholen en brede scholen. Uit analyses blijkt dat de respons van scholen van de genoemde categorieën representatief is voor de verdeling van scholen landelijk over deze categorieën⁵.

Tabel 2.3: Respons van vo-scholen naar stratum

Onderwijsstructuur	Steekproeven (incl. aanvullend)		Benodigde respons		Respons	
	N	%	N	%	N	%
Pro	9	10%	3	10%	4	17%
Vmbo	9	10%	3	10%	2	9%
Havo/vwo	6	7%	2	7%	1	4%
Breed	66	73%	22	73%	16	70%
Totaal	90	100%	30	100%	23	100%

Respons vo-leerlingen

Hoewel het beoogde aantal scholen niet behaald is, is het beoogde aantal leerlingen met de respons van deze 23 scholen wel behaald.⁶ Op deze scholen is een bruto respons (vragenlijst geopend) van 2.806 leerlingen behaald. Deze leerlingen hebben ten minste een deel van de vragenlijst ingevuld. Om de scholen zoveel mogelijk te ontlasten, zijn we bij de scholen niet nagegaan welke verschillende brugklastypen zij

5 Hoewel regionale spreiding en urbanisatiegraad geen stratificatiecriterium was bij de steekproeftrekking, zijn we nagegaan of er sprake is van selectieve respons naar urbanisatiegraad van de gemeente waarin de schoolvestiging gelegen is. Dat blijkt niet het geval te zijn, de deelnemende schoolvestigingen zijn gelegen in gebieden met variërende urbanisatiegraad, van niet stedelijk tot zeer sterk stedelijk.

6 Er werd uitgegaan van een benodigd aantal van 30 scholen. In eerste instantie waren zo'n 25 scholen benodigd, maar om er zeker van te zijn dat de benodigde leerlingenaantallen behaald zouden worden is dit aantal van 25 opgehoogd naar 30.

aanbieden en tot welke brugklassen hun leerlingen behoren. Wel zijn we bij de leerlingen nagegaan welk schooladvies zij voor het voortgezet onderwijs aan het einde van de basisschool hebben ontvangen. Ook op landelijk niveau is er betrouwbare informatie beschikbaar over de schooladviezen die leerlingen aan het einde van de basisschool ontvangen. Dat geeft ons de mogelijkheid om na te gaan hoe representatief de deelnemende eerstejaarsleerlingen zijn voor de populatie.⁷

In tabel 2.4 wordt gepresenteerd welk deel van de leerlingen een bepaald schooladvies heeft ontvangen (in %), landelijk en onder de deelnemers aan het onderzoek. Met behulp van een chikwadraattoets is nagegaan of er een significant verschil in verdelingen over de verschillende adviezen bestaat. Dat blijkt inderdaad zo te zijn ($\chi^2=1103$, $df=10$; $N=2475$; $p<0,001$). Om met de analyses uitspraken te kunnen doen die representatief zijn voor de eerstejaars vo-leerlingen, hebben we de data naar de landelijke verhoudingen gewogen.

Tabel 2.4: Schooladvies: verdeling van landelijke populatie 2021-2022 en van de deelnemende leerlingen

Schooladvies	Bruto respons VO		Landelijk	Weefactor	Respons VO na weging	
	N	%			%	N
VSO (voortgezet speciaal onderwijs)	5	0,2%	0,2%	0,990	5	0,2%
Praktijkonderwijs	157	6,3%	1,1%	0,173	27	1,1%
Vmbo-b	70	2,8%	5,1%	1,803	126	4,9%
Vmbo-b / Vmbo-k	118	4,8%	4,1%	0,860	101	3,9%
Vmbo-k	103	4,2%	8,7%	2,091	215	8,3%
Vmbo-k/Vmbo-gt	104	4,2%	5,6%	1,333	139	5,4%
Vmbo-gt / mavo	191	7,7%	16,4%	2,125	406	15,7%
Vmbo-gt/ Havo (mavo/havo)	406	16,4%	11,0%	0,671	272	10,5%
Havo	279	11,3%	16,0%	1,419	396	15,3%
Havo/Vwo	514	20,8%	11,7%	0,563	290	11,2%
Vwo	528	21,3%	20,2%	0,947	500	19,3%
(Sub)totaal	2.475		100%		2.477	100%
<i>Geen advies gekregen / weet ik niet meer</i>	108					
<i>Missing</i>	223					
Totaal	2.806					

7 We baseren ons daar bij op de schooladviezen afgegeven op schooljaar 2021-2022 (bron: DUO 1 Cijfer PO 2017-2021 <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/primair-onderwijs/leerlingen/prestaties-schooladvies-en-heroverweging-schooladvies>), daar er voor schooljaar 2022-2023 het schooljaar waarin de eerstejaars vo-leerlingen 2023-2024 hun schooladvies ontvingen) nog geen gegevens beschikbaar zijn.

2.2 Benadering via DUO: instromers en gediplomeerden mbo en hoger onderwijs

Instromende studenten in het mbo en ho en uitstromende recent gediplomeerden uit het hoger onderwijs zijn via DUO benaderd.

2.2.1 Steekproeftrekking

DUO beschikt over postadressen van studenten. Ook beschikken zij over gegevens van de onderwijspositie en onderwijsloopbaan van leerlingen en studenten. Op basis van deze gegevens zijn de instromende ho-studenten en recent gediplomeerden uit het vso (arbeidsmarkt uitstroomprofiel), mbo en ho geïdentificeerd en benaderd. Om zo duidelijk mogelijke antwoorden te krijgen op de gestelde onderzoeksvragen hanteerden we per bovengenoemde doelgroep een afbakening. Een belangrijke afbakening die voor de instromende doelgroepen geldt is dat we geïnteresseerd zijn in instromers die de gebruikelijke onderwijstransitie hebben gevolgd, zoals havo > hbo of vmbo > mbo. Voor recent gediplomeerden geldt dat zij hun eigen aansluiting (met de arbeidsmarkt) beter in kunnen schatten als zij reeds een baan hebben gevonden. Hieronder volgt een schema van de gehanteerde afbakening per doelgroep.

Groep	Afbakening
Instromers	
mbo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Instromende studenten die in 2023-2024 voor het eerst ingeschreven staan of mbo-studenten die stapelen naar een hoger niveau (bijvoorbeeld van mbo niveau 2 naar mbo niveau 3) ▪ In 2022-2023 een inschrijving in het voortgezet onderwijs of in het mbo (met behalen diploma) ▪ Enkel BOL-studenten
hbo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Instromende studenten die in 2023-2024 voor het eerst ingeschreven staan in het hoger onderwijs (dus geen associate degree en master/post-master) ▪ In 2022-2023 een inschrijving in het voortgezet onderwijs (havo/vwo) of mbo 4 ▪ Voltijd bachelor studenten
wo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Instromende studenten (dus geen master) die voor het eerst ingeschreven staan in het hoger onderwijs ▪ In 2022-2023 een inschrijving in het vwo ▪ Voltijd bachelor studenten
Gediplomeerden	
vso	<ul style="list-style-type: none"> ▪ VSO-uitstromers met een arbeidsmarktuitstroomprofiel; in 2022-2023 inschrijving in het vso ▪ In 2023-2024 geen inschrijving in het onderwijs
mbo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gediplomeerden van BOL en BBL, niveau 2, 3 en 4
hbo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gediplomeerden voltijd bachelor studenten ▪ Vooropleiding bekend in Nederland
wo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gediplomeerde voltijd master studenten ▪ Vooropleiding bekend in Nederland

Voor bovengenoemde doelgroepen maken we gebruik van de registratie van studenten en gediplomeerden zoals beheerd door DUO. In beginsel dekt deze lijst de gehele doelpopulatie af, want iedere ingeschrevene in het Nederlandse onderwijs staat geregistreerd bij DUO. De minimale steekproefomvang is berekend met de volgende formule:

$$n \geq \frac{N \cdot z^2 \cdot p(1-p)}{z^2 \cdot p(1-p) + (N-1) \cdot F^2}$$

In deze formule staat n voor het aantal benodigde respondenten; z is de standaardafwijking (kritieke waarde) bij een bepaald betrouwbaarheidspercentage (hier 95% met een bijbehorende z -waarde van 1,96); N staat voor de omvang van de populatie; p is de kans dat iemand een bepaald antwoord geeft (dit is hier gesteld op 50%) en F is de onzekerheidsmarge. In het huidige onderzoek hanteren we een onzekerheidsmarge van 5%.

Tabel 2.5 geeft informatie over de steekproeftrekking en de verhoudingen in de steekproef. In kolom 3 is weergegeven hoeveel studenten en gediplomeerden er in de populatie zitten; in kolom 5 is weergegeven hoeveel studenten en gediplomeerden aangeschreven dienden te worden om het gewenste aantal bereiken. De bruto respons is het aantal respondenten dat de vragenlijst ten minste geopend heeft. De bruikbare respons staat weergegeven in de laatste kolom (de responspercentages komen aan bod in Tabel 2.6).

Tabel 2.5: Steekproeftrekking en respons instromende studenten (instromers) en gediplomeerden

Groep	Route	Populatie	%	Benodigde respons	%	Bruto respons	Bruikbare respons
Instromers	vo > Entree	4.343	1%	4.343	4%	349	305
	Entree > mbo-2	5.409	2%	5.409	5%	533	472
	vo > mbo-2	12.881	4%	5.343	5%	510	451
	mbo-2 > mbo-3	3.487	1%	3.487	3%	223	205
	vo > mbo-3	10.463	3%	6.772	6%	867	803
	havo > mbo-4	9.388	3%	4.286	4%	434	404
	vmbo > mbo -4	44.920	13%	8.443	8%	1.111	1027
	mbo -3 > mbo -4	3.151	1%	2.551	2%	175	159
	mbo > hbo	16.951	5%	5.872	5%	452	408
	havo > hbo	31.680	9%	5.929	5%	789	730
	vwo > hbo	4.911	1%	4.911	4%	623	587
	vwo > wo	24.243	7%	9.415	9%	1281	1207
	Gediplomeerden	arbeidsmarktgericht	2.207	1%	2.207	2%	83
mbo-2		16.824	5%	6.844	6%	237	212
mbo-3		25.696	7%	6.887	6%	328	310
mbo-4		50.101	14%	9.458	9%	560	529
hbo: bachelor		48.686	14%	8.958	8%	657	615
wo: master		32.090	9%	8.929	8%	849	809
Totaal		347.431	100%	110.044	100%	10.061	9.303

Toelichting. Grijs gearceerde routes (combinaties vooropleiding-studie) zijn oversampled omdat ze relatief minder vaak voorkomen. Door oversampling in de steekproef beogen we de representatie van kleinere groepen in evenwicht te trekken.

2.2.2 Werving

Instromende mbo- en ho- studenten en gediplomeerden uit vso, mbo en ho hebben een uitnodigingsbrief ontvangen via DUO voor deelname aan een online vragenlijst voor dit onderzoek. In de uitnodiging is het doel van het huidige onderzoek beknopt toegelicht. De online vragenlijst kon worden ingevuld in de periode van 7 november tot en met 7 december in 2023.

2.2.3 Respons

Vanwege de beperkte respons van recent gediplomeerden in het vso is, net zoals bij de instromende leerlingen, besloten deze groep niet verder mee te nemen in het onderzoek.

In totaal hebben 7.347 van de 66.761 aangeschreven instromende studenten de vragenlijst ingevuld, dat is een bruto respons van 11% en een bruikbare respons van 10% (zie tabel 2.6). Onder gediplomeerden hebben 2.714 van de 42.283 aangeschreven gediplomeerden de vragenlijst ingevuld; een bruto respons van 6% en een bruikbare respons van 6%. Omdat de voorgelegde vragen gerelateerd zijn aan de mate waarin gediplomeerden voldoende aansluiting ervaren tussen hun opleiding en huidige baan, konden alleen gediplomeerden met een betaalde baan deze vragenlijst invullen.

Tabel 2.6: Respons instromende studenten (instromers) en gediplomeerden (bron: DUO data)

Instromers	mbo	ho	Totaal
Totaal benaderd	40.634	26.127	66.761
	100%	100%	100%
Respons bruto (vragenlijst geopend)	4.202	3.145	7.347
	10%	12%	11%
Bruikbare respons (ingevuld)	3.826	2.932	6.758
	9%	11%	10%
Gediplomeerden			
Totaal benaderd	23.189	17.887	42.283
	100%	100%	100%
Respons bruto (vragenlijst geopend)	1.125	1.506	2.714
	5%	8%	6%
Bruikbare respons (ingevuld)*	1.051	1.424	2.545
	5%	8%	6%

* gediplomeerden met betaald werk behoren tot de doelgroep. Gediplomeerden zonder betaald werk konden de vragenlijst niet invullen.

In de analyses op bovengenoemde data wordt met een poststratificatie weegmodel gecorrigeerd voor onevenredige respons. Binnen dit weegmodel is de onevenredige respons rechtgetrokken wat betreft: onderwijs(niveau), geslacht, CROHO-onderdeel (ho)/sectorkamer (mbo), leerweg (mbo) en vooropleiding. Dit is gedaan door het relatieve aandeel van een deelpopulatie in de responsgroep te delen door ditzelfde aandeel binnen de populatie. De resultaten van studenten en gediplomeerden zijn gewogen naar deze kenmerken zodat het beeld representatief is voor de populatie. Zie bijlage 1 voor een overzicht van de respons per doelgroep voor en na de toepassing van de weegfactor.

3 Meten van competentie en ervaren toerusting in basisvaardigheden

3.1 Ontwikkeling meetinstrument

De eerste stap in de ontwikkeling van het meetinstrument vormde de afbakening van wat we onder de basisvaardigheden, die mogelijk van belang zijn om overgangen in het onderwijsstelsel soepel te laten verlopen, verstaan. Relevant hierbij, gezien de wens om een universeel meetinstrument te maken, is dat het gaat om basisvaardigheden die bij alle onderwijsovergangen van belang zijn: bij instromers in het vo, mbo en ho en bij uitstromende recent gediplomeerden uit het mbo en ho.

De Inspectie rekent vaardigheden op het gebied van taal, rekenen-wiskunde en burgerschap tot de basisvaardigheden die van belang zijn om mee te kunnen doen in de maatschappij. Het onderwijs is er op gericht kinderen en jongeren die kennis, inzichten en vaardigheden te leren die ze nu en later nodig hebben om op persoonlijk, maatschappelijk en beroepsmatig vlak goed te kunnen functioneren. Het voorliggende onderzoek heeft tot doel om zicht te krijgen op de vaardigheden die leerlingen en studenten opdoen in het onderwijs. Niet door het vaardigheidsniveau op zichzelf te meten, maar de mate waarin de leerlingen en studenten zich toegerust voelen om succesvol te kunnen functioneren in het eerste jaar van het vervolgonderwijs of bij de start op de arbeidsmarkt (cq. rondom onderwijsovergangen).

In voorliggend onderzoek focussen we ons, conform het verzoek van de Inspectie, op leesvaardigheid in de Nederlandse taal en sociale en maatschappelijke vaardigheden.⁸ Hieronder volgt allereerst een theoretische afbakening van deze drie basisvaardigheden. In de daaropvolgende paragraaf bespreken we vervolgens de operationalisering van de vaardigheden (van theoretische concepten naar concrete items in het meetinstrument).

3.1.1 Theoretische afbakening

Leesvaardigheid

Het ontwikkelen van een goede leesvaardigheid is cruciaal voor zowel onderwijssucces als voor het kunnen functioneren in onze maatschappij. Binnen alle lagen van het onderwijs wordt veel nieuwe kennis en informatie schriftelijk aan leerlingen aangeboden, denk bijvoorbeeld aan studieboeken, artikelen en informatie van het internet. Deze sterke nadruk op geschreven informatieverstrekking is ook terug te zien in de maatschappij; niet alleen de overheid communiceert veelal via geschreven berichten en teksten (denk bijvoorbeeld aan informatie voor het aanvragen van toeslagen), maar ook bijvoorbeeld gezondheidsinstanties (verzekeringen, artsen, apotheken, etc.) bieden informatie vooral in geschreven vorm aan. Daarnaast zijn we, in alle beroepen, steeds meer afhankelijk geworden van geschreven communicatie, zowel met elkaar als in het werk zelf. Nationale en internationale onderzoeken laten zien dat, ook al voor de start van de coronapandemie, de leesvaardigheid van leerlingen in het funderend onderwijs (primair- en voortgezet onderwijs) daalt (Gubbels et al., 2019; Inspectie van het Onderwijs, 2024; Meelissen et al., 2023; Swart et al., 2023). Ook vanuit hoger onderwijsinstellingen (Warps et al., 2021) en het werkveld komen signalen dat instromende studenten en werkenden minder goed toegerust zijn op het gebied van leesvaardigheid.

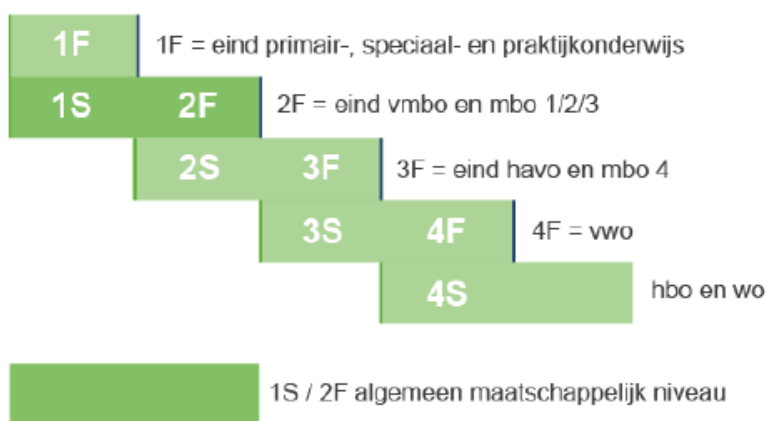
Het Nederlandse onderwijs kent geen wettelijk vastgesteld curriculum voor leesvaardigheid. De kerndoelen (primair onderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs; SLO, 2006) en eindtermen (bovenbouw voortgezet

---

8 De basisvaardigheid rekenen/wiskunde valt buiten de scope van dit onderzoek.

onderwijs; examenblad.nl) vormen samen met de het Referentiekader Taal en Rekenen (Expertgroep Taal en Rekenen, 2008) de wettelijke kaders waarmee het onderwijs wordt vormgegeven in het primair onderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. De kerndoelen en eindtermen kunnen gezien worden als aanbodsdoelen en geven op hoofdlijnen weer wat er aangeboden moet worden in het onderwijs. Daarmee zeggen ze niets over het niveau dat leerlingen op verschillende momenten in de onderwijsloopbaan moeten behalen. Hiervoor is het Referentiekader Taal en Rekenen opgesteld. Dit referentiekader biedt beheersingsdoelen en geven daarmee aan wat leerlingen moeten kennen, kunnen en begrijpen op verschillende momenten in de onderwijsloopbaan. Het referentiekader dekt de kerndoelen en de eindtermen en voor zowel de eindtoets po als het eindexamen Nederlands in het vo worden de referentieniveaus in acht genomen. In het referentiekader wordt binnen het domein Taal onderscheid gemaakt tussen mondelinge taalvaardigheid, lezen, schrijven, en begrippenlijst en taalverzorging. Voor het huidige onderzoek nemen we het referentiekader als basis, omdat het inzicht geeft in de voor het po, (v)so, vo en mbo gestelde niveaudoelen.

Voor leesvaardigheid worden binnen het domein lezen in het referentiekader vier verschillende fundamentele niveaus beschreven die aangeven wat leerlingen moeten kennen, kunnen en begrijpen aan het einde van het basisonderwijs (1F), eind vmbo, mbo-entree en mbo-2-3 (2F), eind mbo-4 en havo (3F) en eind vwo (4F) (zie figuur 3.1). Wanneer een leerling binnen het huidige onderwijsniveau het fundamentele niveau behaald heeft (bijvoorbeeld 1F voor het einde van het primair onderwijs), werkt deze leerlingen aan het volgende fundamentele niveau (in het voorbeeld fundamenteel niveau 2F). Dit niveau wordt dan het streefniveau genoemd (in het voorbeeld 1S). Voor lezen wordt er onderscheid gemaakt tussen het lezen van zakelijke, en fictieve, narratieve en literaire teksten. Voor deze type teksten zijn er doelen gesteld rondom het begrijpen, interpreteren en evalueren⁹ van datgene wat gelezen wordt. Daarnaast wordt voor het lezen van zakelijke teksten ook beschreven wat leerlingen moeten kennen, kunnen en weten op het gebied van techniek en woordenschat, samenvatten en opzoeken. Deze indeling in verschillende leesvaardigheden worden in het huidige onderzoek meegenomen in de vragenlijsten die voorgelegd gaan worden aan leerlingen, studenten en recent gediplomeerden. Voor onderwijs in leesvaardigheid in het hoger onderwijs (ho) zijn geen wettelijke kaders beschikbaar. We gaan daarom voor de recent gediplomeerden van het ho uit van het hoogste beschreven niveau, niveau 4F.

Figuur 3.1: Fundamentele niveau referentiekader Taal

⁹ De hier onderstreepte theoretische concepten zijn later geoperationaliseerd in concrete items. De operationalisering komt in de volgende paragraaf verder aan bod.

Sociale vaardigheden

Hoewel sociale en maatschappelijke competenties naar verschillende dimensies van ontwikkeling verwijzen, worden deze competenties vaak in combinatie met elkaar genoemd als het om burgerschap gaat. Sinds 2006 geldt voor scholen al de wettelijke opdracht om aandacht te besteden aan burgerschap. Scholen zijn onder andere verplicht om een visie te ontwikkelen en uit te werken rondom burgerschapsonderwijs, en de opbrengsten te evalueren. De nieuwe wet op burgerschapsonderwijs¹⁰ geeft meer richting aan wat er verwacht wordt van scholen. Hierin staat expliciet dat het burgerschapsonderwijs in het funderend onderwijs zich dient te richten op: 'Het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving.'

Er zijn 'basiswaarden' geformuleerd waar een school naar moet handelen en die onderdeel moeten zijn van burgerschapsonderwijs. Het onderwijs mag niet in strijd zijn met de volgende basiswaarden: vrijheid van meningsuiting, gelijkwaardigheid, verdraagzaamheid, autonomie, en het afwijzen van intolerantie en discriminatie. Vanwege de vrijheid van onderwijs bepalen scholen verder zelf wat zij belangrijk vinden en hoe men zou moeten samenleven. Het is daarom voor scholen niet verplicht om specifieke sociale en maatschappelijke competenties over te brengen. Bij het meten van deze competenties in het kader van burgerschap is het daarom belangrijk om er rekening mee te houden dat er tot op zekere hoogte sprake is van een standaard waaraan scholen moeten voldoen gerelateerd aan de basiswaarden. Tegelijkertijd is het scala aan sociale en maatschappelijke competenties waar op school aandacht aan wordt besteed breed van aard.

Sociale competenties kennen een eigen onderzoekstraditie die zich (ook) los van burgerschapsonderwijs heeft ontwikkeld. Deze competenties worden vaak gedefinieerd als de mate waarin jongeren prosociaal gedrag vertonen dat hen in staat stelt met succes positieve sociale interacties met anderen tot stand te brengen en te onderhouden (zie bijvoorbeeld Masten & Coatsworth, 1998). Ook Christoffels & Baay (2016) stellen de interactie met anderen centraal. Interpersoonlijke competenties worden samengevat in drie verschillende onderdelen: communiceren, samenwerken en sociale en culturele vaardigheden. Communiceren als vaardigheid wordt kortweg wel omschreven als het helder kunnen overbrengen van een boodschap, ofwel naar individuen ofwel naar groepen (Christoffels & Baay, 2016). Bij samenwerken gaat het om het met anderen nastreven van doelen, elkaar daarbij weten te betrekken, onderling taken verdelen en elkaars talenten onderkennen en benutten (Christoffels & Baay, 2016). Samenwerken is niet alleen een eigenstandige vaardigheid, het raakt ook aan of overlapt met andere vaardigheden. In de Nederlandse onderwijscontext zijn sociale & culturele vaardigheden omschreven als het in uiteenlopende situaties kunnen samenleven, leren en werken met mensen met verschillende etnische, culturele en sociale achtergronden (Christoffels & Baay, 2016). Er zit veel overlap tussen deze vaardigheden en burgerschapsvaardigheden.

Maatschappelijke competenties

Omgaan met verschillen wordt in de literatuur dan ook gedefinieerd als een van de vier sociale taken die jongeren als burgers in de samenleving moeten kunnen vervullen. In deze definitie waarin burgerschapscompetenties worden gedefinieerd als het vermogen tot adequaat handelen in sociale situaties die zich voordoen in het dagelijks leven (Ten Dam et al., 2010), worden daarnaast ook de sociale taken omgaan met conflicten, democratisch handelen en maatschappelijk verantwoord handelen onderscheiden. Deze sociale taken stellen jongeren in staat om te kunnen functioneren in de samenleving en de democratie. Het is in onze dynamische en diverse samenleving namelijk cruciaal om een gemeenschappelijk

---

10 Wet 'Verduidelijking van de burgerschapsopdracht aan scholen in het funderend onderwijs', 1 augustus 2021.

fundament te creëren om harmonieus samen te kunnen leven. Dat vereist gezamenlijke inspanningen en betrokkenheid. Scholen en onderwijsinstellingen spelen daarin een vitale rol door het burgerschapsonderwijs aan te bieden. Bovendien fungeren scholen en opleidingen als oefenterrein om deze sociale taken zich eigen te maken.

3.1.2 Operationalisering van de theoretische concepten

De tweede stap in de instrumentontwikkeling vormde het operationaliseren van de theoretische concepten naar concrete items in de vragenlijst. Hiervoor is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande kennis en instrumenten.

Inhoud

Hoewel leesvaardigheid onderdeel is van verschillende grootschalige nationale- en internationale onderzoeken (bijvoorbeeld onderzoeken in het kader van Peil.Onderwijs, PIRLS, PISA en PIAAC), wordt in de vragenlijsten van deze onderzoeken weinig tot geen aandacht geschonken aan de *ervaren toerusting* van leerlingen en volwassenen. Factoren die vaak gemeten worden in de vragenlijsten zijn leesmotivatie (motivatie om te lezen), leesattitude (houding ten opzichte van lezen) en leesvertrouwen (vertrouwen in de eigen leesvaardigheden). Hoewel deze factoren raken aan ervaren toerusting (met name leesvertrouwen), veronderstellen ze iets anders te meten. In de PIAAC-vragenlijst zijn wel vragen opgenomen over de mate waarin volwassenen (PIAAC richt zich op 16 tot 65-jarigen) verschillende werkgerelateerde leestaken uitvoer(d)en. Hoewel deze dichtbij de te meten vaardigheden komen, is voor het huidige onderzoek een nieuwe vragenlijst ontwikkeld die bij iedere doelgroep is afgenomen.

In het Referentiekader Taal en Rekenen (domein Lezen) worden verschillende kenmerken van de taakuitvoering onderscheiden (techniek, begrijpen, interpreteren, evalueren, samenvatten en opzoeken). Deze kenmerken geven aan wat leerlingen op verschillende momenten in de onderwijsloopbaan moeten kennen, kunnen en begrijpen. In de ontwikkeling van de stellingen die zijn voorgelegd aan de respondenten is aangesloten bij deze kenmerken. Een voorbeeld is de volgende stelling die is voorgelegd voor het kenmerk begrijpen: Ik begrijp de teksten die ik op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk moet lezen goed genoeg om mijn lessen te kunnen volgen/ om mijn vakken te kunnen volgen/ om te kunnen functioneren op mijn werk.

Afhankelijk van de onderwijspositie van respondenten en het verwachte referentieniveau dat daarmee gepaard gaat (bijvoorbeeld 1F voor instromende leerlingen in het vo) zijn de kenmerken van de taakuitvoering bij de stellingen toegelicht. Voor een aantal kenmerken geldt dat er op een bepaald referentieniveau geen beschrijving is gegeven van het niveau van het kenmerk (bijvoorbeeld Techniek op niveau 2F, 3F en 4F). We hebben in die gevallen de best passende beschrijving gekozen kijkend naar een niveau hoger of lager. Door per doelgroep toelichtingen bij de stellingen op te nemen, konden dezelfde stellingen voorgelegd worden aan alle respondenten, maar wel aansluitend bij de onderwijspositie waar ze zich in bevonden.

Het uitgangspunt voor sociale vaardigheden zijn onderdelen (specifiek interpersoonlijke competenties) van het instrument zoals ingezet in onderzoek naar toekomstgerichte vaardigheden bij studenten in het mbo (Baay et al., 2020). Communiceren operationaliseren we aan de hand van de componenten; verhaal of mening vertellen aan anderen, inschatten of anderen jou begrijpen en rekening houden met hoe je verhaal overkomt bij anderen. Afspraken met anderen nakomen, problemen oplossen in een groep, verschillende rollen kunnen aannemen bij het werken in een groep en omgaan met feedback vormen tezamen de vaardigheid samenwerken. Vanwege de geconstateerde overlap tussen sociale en culturele vaardigheden en

maatschappelijke vaardigheden, worden er voor deze vaardigheden slechts enkele componenten opgenomen, zoals inleven in een ander en omgaan met mensen die je nog niet kent.

Het uitgangspunt bij de operationalisering van de maatschappelijke vaardigheden zijn de volgende vier sociale taken: conflicthantering, omgaan met diversiteit, democratisch handelen en maatschappelijk verantwoord gedrag. Om het ervaren vaardigheidsniveau en de toerusting in deze taken te kunnen meten, wordt er zoveel als mogelijk gebruik gemaakt van bestaande instrumenten. De ontwikkelde items zijn dan ook gebaseerd op concepten die eerder onderzocht zijn in het Peilingsonderzoek Burgerschap van de Inspectie, de International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) en onderzoek naar toekomstgerichte vaardigheden bij studenten in het mbo (Baay et al., 2020).

Deze operationalisering van deze theoretische concepten heeft geleid tot het volgende conceptueel model (figuur 3.2):

Figuur 3.2: Conceptueel model pretest

Vorm instrument

De eerste onderzoeksvraag van het onderzoek bestaat uit twee componenten (1) competenties op het gebied van de basisvaardigheden die eerder zijn opgedaan en (2) ervaren toerusting hiervan voor het functioneren op de plek waar zij zich nu bevinden. Om beide componenten goed uit te vragen bij leerlingen, studenten en recent gediplomeerden zijn daarom twee type stellingen voorgelegd, namelijk stellingen over de beheerste deelvaardigheden zelf (de competentie van respondenten) en stellingen over de ervaren toerusting omtrent de beheerste deelvaardigheden. Daarnaast zijn er ook stellingen opgesteld om na te gaan of ze, naast voldoende toegerust, ook voldoende voorbereid zijn omtrent de verschillende deelvaardigheden en competenties. Ten slotte is er nog een vierde stellingtype toegevoegd aan de vragenlijst om te achterhalen hoe vaak een deelvaardigheid is aangeboden in de vooropleiding.

Alle stellingen zijn beoordeeld op een vierpunt Likertschaal (helemaal niet mee eens, niet mee eens, mee eens, helemaal mee eens) met daarbij ook de optie 'weet ik niet'. Deze laatste optie is toegevoegd om leerlingen niet onnodig te frustreren wanneer ze het antwoord niet weten.

Aan de vragenlijsten zijn enkele vragen over de achtergrond van leerlingen en school toegevoegd die nodig zijn om alle onderzoeksvragen te beantwoorden en statistische analyses uit te voeren. Het gaat om de kenmerken: vooropleiding, schooladvies, geslacht, leeftijd, indicatie van thuistaal en indicaties van sociaaleconomische status. We hebben de formulering van deze vragen aan laten sluiten bij de manier van werken zoals gebeurt bij grote internationale onderzoeken (bijvoorbeeld TIMSS, PISA, ICCS).

Het instrument is meermaals voorgelegd aan de klankbordgroep van de Inspectie en op basis van de ontvangen commentaren aangescherpt. Dat heeft geleid tot een versie die getest is bij de verschillende doelgroepen van het onderzoek. In de volgende paragraaf wordt er verslag gedaan van deze pilot.

3.2 Pilot instrument bij doelgroepen

Het instrument is uitvoerig getest bij de diverse doelgroepen van het onderzoek, alvorens het ingezet werd bij het hoofdonderzoek. De pilot bestond uit een kwalitatieve pretest, waarbij de vragenlijst voorgelegd werd aan diverse doelgroepen. Nadat de respondenten de vragenlijst hadden ingevuld, gingen onderzoekers in gesprek met de respondenten om na te gaan op welke punten aanpassing van het instrument benodigd was. Er werd bij deze kwalitatieve pretest gelet op zaken als afnameduur, begrijpelijkheid van de stellingen en gebruikte termen en de invulbaarheid van het instrument. Daarnaast is er ook een kwantitatieve pretest uitgevoerd. Beide pretesten worden hieronder uitgewerkt.

3.2.1 Kwalitatieve pretest

De vragenlijst is getest onder vier verschillende groepen van respondenten; een groep van 7 eerstejaars mbo-studenten, een groep met daarin 8 hbo- en wo-studenten, een groep van 5 vso-leerlingen¹¹ en een groep van 8 recent gediplomeerden in het wetenschappelijk onderwijs.

De respondenten in de verschillende groepen deden er zo'n 15 tot 25 minuten over om de vragenlijst in te vullen. Nadat de respondenten de vragenlijst hadden ingevuld, gingen onderzoekers met hen in gesprek om de ervaringen op te halen. Hieronder beschrijven we kort enkele ervaringen:

- De respondenten vonden de lengte van de vragenlijst aan de lange kant, maar acceptabel. Doordat de vragenlijst een opbouw kent waarbij er voor elke vaardigheid vier soortgelijke stellingen werden voorgelegd, konden respondenten met een redelijke snelheid door de vragen.
- De stellingen over competentie en ervaringen toerusting (stelling 1 en 2) van elke vaardigheid lijken sterk op elkaar volgens de respondenten. Dat geldt ook voor de stellingen over het voorbereid zijn en het aanbod in de vooropleiding (stelling 3 en 4). Desalniettemin wordt het verschil tussen de stellingen wel begrepen door de respondenten.

Een neutrale antwoordcategorie (midden 5-puntsschaal) en de optie 'niet van toepassing' worden gemist door de respondenten. De onderzoekers hebben echter bewust gekozen voor een 4-puntsschaal (en de neutrale antwoordcategorie in het midden van de schaal weg te laten) om respondenten expliciet stelling te laten nemen. Bovendien is ook de optie 'weet ik niet' al opgenomen in het instrument.

---

¹¹ Een vso-school werd bereid gevonden tot deelname aan de pretest voordat het vso-deel van het onderzoek werd geschrapt. De resultaten van deze pretest zijn alsnog meegenomen, omdat deze pretest ook informatie kan geven over de passendheid van het instrument bij vo-leerlingen.

Consequenties instrument op basis van kwalitatieve pretest

Op basis van de kwalitatieve pretest zijn er enkele wijzigingen in de vragenlijst doorgevoerd. Zo werd er op elke pagina een vraagteken-icoontje toegevoegd met daarachter een informatieblok met uitleg over de opbouw van de vier stellingen. Daarnaast voegden we aan diverse vragen of antwoordcategorieën toelichting toe, zoals bijvoorbeeld een toelichting van de diverse opleidingsniveaus van de ouders van de respondenten. Na deze aanpassingen was de vragenlijst gereed om uitgezet te worden voor een kwantitatieve pretest.

3.2.2 Kwantitatieve pretest

Om de kwaliteit van het instrumentarium te kunnen bepalen, is er een kwantitatieve pretest gehouden onder de verschillende doelgroepen van het onderzoek. Daarvoor is er gebruikgemaakt van een bestaand studentenpanel dat in beheer is van ResearchNed; het betreft een panel van hbo- en wo-studenten en -gediplomeerden. Ook de gegevens die verzameld zijn bij de kwalitatieve pretest zijn benut voor de kwantitatieve analyse van de vragenlijst. Het is helaas niet gelukt om de vragenlijst te testen bij vo-leerlingen; er werd geen enkele vo-school bereid gevonden om deel te nemen aan deze pilot.

In totaal zijn de resultaten van 825 eerstejaars mbo-, hbo- en wo-studenten meegenomen in de kwantitatieve pretest, evenals de resultaten van 195 recent gediplomeerden van hbo- en wo bachelors en masters (in totaal 1.020 respondenten). De resultaten van deze 1.020 respondenten zijn door middel van factor- en betrouwbaarheidsanalyse geanalyseerd. Middels een confirmatorische factoranalyse (CFA) hebben we de verschillende conceptuele modellen voor leesvaardigheid, sociale competentie en maatschappelijke competenties getoetst. Dit houdt in dat er per vaardigheid is nagegaan of de onderliggende items een gemeenschappelijke factor vormen. Daarbij maken we onderscheid tussen de vier verschillende dimensies van de vaardigheden: de *competentie zelf*, de *ervaren toerusting* in de vaardigheid, het *voorbereid zijn* door de vorige school of opleiding en de mate van *aanbod in de vooropleiding* op de vaardigheid. Per vaardigheid is er dus een CFA naar deze vier dimensies uitgevoerd.

Er is nagegaan of de vastgestelde thema's voldoende zijn uitgewerkt in de verschillende onderdelen (items) die met dat begrip samenhangen (constructvaliditeit). Ook is er nagegaan of deze constructen voldoende betrouwbaar zijn. Dit is met een CFA per thema (zoals bepaald in het conceptuele model en in de analyses van de pretest) gedaan. In de factoranalyse zijn de volgende criteria aangehouden:

- Eigenwaarde > 1
- Communaliteit $\geq 0,2$
- Factorlading $\geq 0,4$

Een maat voor de betrouwbaarheid van de aldus geconstrueerde clustervariabele of factor is de Cronbachs alpha. Deze coëfficiënt geeft de waarde van homogeniteit aan, de mate waarin de verschillende vragen in de vragenlijst onderling samenhangen. Als een schaal een alpha tussen 0,60 en 0,70 scoort, dan is de schaal aanvaardbaar. Is de score tussen de 0,70 en 0,80 dan noemen we de schaal goed en is de alpha 0,80 of hoger dan is een schaal uitstekend (De Heus et al., 1995)

De factor- en betrouwbaarheidsanalyses werden uitgevoerd op de totale groep aan respondenten in de kwantitatieve pretest. Op deze manier wordt nagegaan of de constructen bij verschillende doelgroepen tezamen meetbaar zijn.

Leesvaardigheid

Bij leesvaardigheid bleek dat op alle vier de dimensies van de vaardigheid, er één factor voor leesvaardigheid werd onderscheiden, waarbij de onderliggende items allen voldoende hoog scoorden op de

criteria. Ook de betrouwbaarheidsanalyse laat zien dat alle vier de schalen voor leesvaardigheid voldoende betrouwbaar zijn (Cronbachs alpha's tussen 0,76 en 0,83). De vier verschillende schalen voor leesvaardigheid blijken wel sterk aan elkaar verwant te zijn. De samenhang tussen de competentie in leesvaardigheid en de ervaren toerusting in leesvaardigheid is hoog (Pearsons correlatiecoëfficiënt (r) bedraagt 0,75). De samenhang tussen de leesvaardigheidsschalen voorbereid zijn en aanbod in de vooropleiding is nog hoger: 0,85.

Sociale vaardigheden

Ook voor sociale vaardigheden is er middels een bevestigende factoranalyse nagegaan of alle items voor sociale vaardigheden tezamen (per dimensie) de factor sociale vaardigheden vormen. Uit de analyse kwam naar voren dat een tweetal items (afspraken met anderen nakomen en omgaan met feedback) met betrekking tot de competentie een te lage communaliteit hadden. De overige items kunnen op één factor geschaald worden, waarbij één item (verhaal of mening vertellen aan een ander) niet langer werd meegenomen. De zes overgebleven items vormen samen een betrouwbare schaal ($\alpha=0,74$) voor de competentie in sociale vaardigheden. Ook de schalen voor de ervaren toerusting, het voorbereid zijn en het aanbod in de vooropleiding worden gevormd met zes items en zijn betrouwbaar (Cronbachs alpha's tussen 0,74 en 0,85).

Ook bij sociale vaardigheden is de samenhang tussen de schalen voor competentie en de ervaren toerusting zeer groot ($r=0,88$), net als de samenhang tussen de schalen voor voorbereid zijn en aanbod in de vooropleiding ($r=0,89$).

Maatschappelijke vaardigheden

De analyse naar de verschillende items voor de maatschappelijke vaardigheden heeft uitgewezen dat na verwijdering van items met een te lage factorlading (rekening houden met het milieu) of te veel inhoudelijke overlap met sociale vaardigheden (samenwerken in een groep, omgaan met mensen die een ander mening hebben), op één factor te schalen zijn. De betrouwbaarheid van de schalen voor de verschillende dimensies van maatschappelijke vaardigheden zijn allemaal betrouwbaar (Cronbachs alpha's tussen 0,71 en 0,80).

Ook bij maatschappelijke vaardigheden is de samenhang tussen de schalen voor competentie en de ervaren toerusting zeer groot ($r=0,84$), net als de samenhang tussen de schalen voor voorbereid zijn en aanbod in de vooropleiding ($r=0,92$).

Consequenties instrument op basis van kwantitatieve pretest

Zowel voor leesvaardigheid als sociale vaardigheden en maatschappelijke vaardigheden kan er op basis van de pretest één schaal per vaardigheid worden geformuleerd, waarbij bij de sociale en maatschappelijke vaardigheden de onderliggende dimensies behouden kunnen blijven.

Een aantal items zal op basis van de analyses niet meegenomen worden voor de schaling. De analyses wijzen uit dat deze items niet nodig zijn om de factoren voor de verschillende vaardigheden en onderliggende dimensies te kunnen meten.

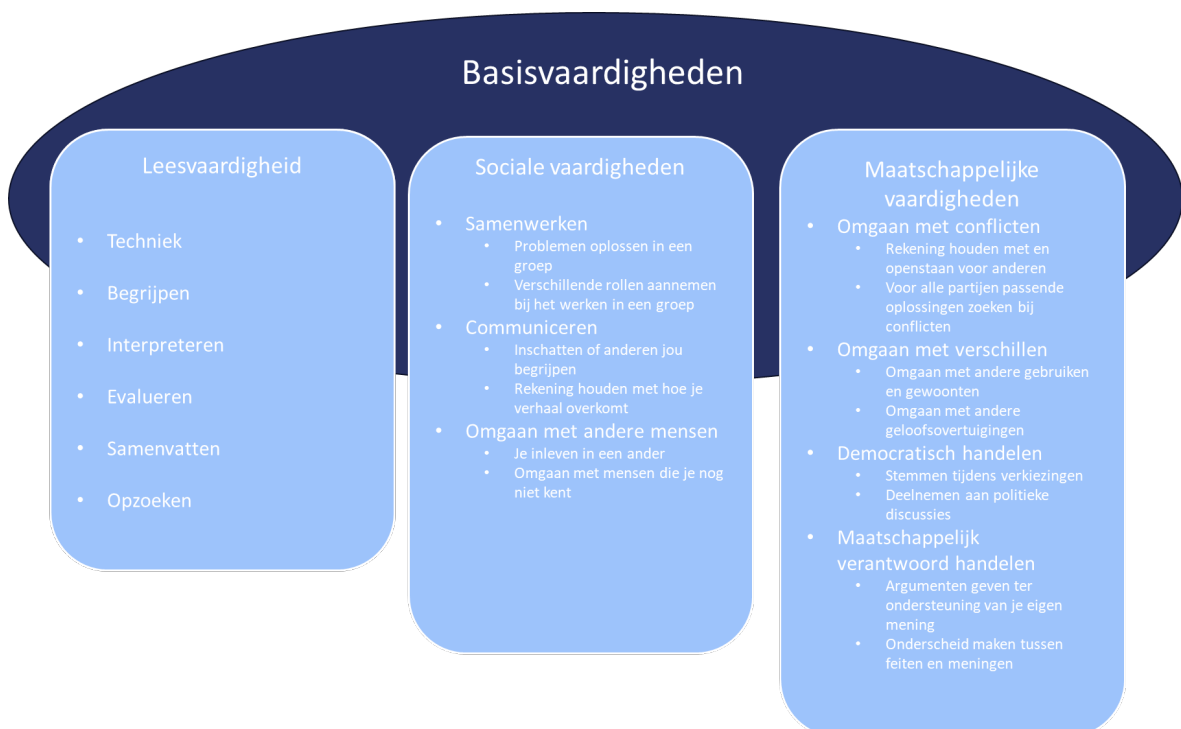
Concreet betekent dit dat we de volgende items niet meenemen in het definitieve instrument voor het hoofdonderzoek:

- Sociale vaardigheden:
  - Afspraken met anderen nakomen
  - Omgaan met feedback
  - Verhaal of mening vertellen aan een ander
- Maatschappelijke vaardigheden:

- Samenwerken in een groep
- Omgaan met mensen die een andere mening hebben
- Rekening houden met het milieu

De lengte van de vragenlijst wordt daarmee flink (6*4 (competentie, ervaren toerusting, voorbereid zijn en aanbod in de vooropleiding) = 24 items) ingekort. Verder is gebleken dat er een hoge samenhang bestaat tussen de schalen voor *competentie* en *ervaren toerusting* enerzijds en *voorbereid zijn* en *aanbod in de vooropleiding* anderzijds. Dit bevestigt een eerder vermoeden dat de verschillende onderdelen wellicht niet onderscheidend genoeg zouden zijn. Om de lengte van de vragenlijst te beperken en irritatie en onduidelijkheden te voorkomen bij het invullen, zijn de stellingen met betrekking tot het *aanbod in de vooropleiding* verwijderd. De onderzoeksvragen hebben immers betrekking op de vaardigheden en *competenties* die zijn opgedaan in de vooropleiding (*voorbereid zijn*) en de vraag of deze competenties volgens hen toereikend zijn om te kunnen functioneren op de plek waar ze nu zitten (*ervaren toerusting*). De derde onderzoeksvraag heeft weliswaar betrekking op het aanbod van scholen, maar daarbij gaat het om het aanbod van de huidige school om deficiënties weg te werken. Daarbij gaat het dus niet om de vraag of er op de vorige opleiding voldoende aandacht werd besteed aan vaardigheid x of y. Om deze derde onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn er andere vragen opgenomen in de vragenlijst, waarover in hoofdstuk 4 wordt gerapporteerd. Tot slot is in overleg met de Inspectie de antwoordcategorie ‘weet niet’ uit het instrument gehaald, om te voorkomen dat respondenten te snel voor deze optie kiezen en geen stelling nemen.

Figuur 3.3 geeft een overzicht van de basisvaardigheden die zijn uitgevraagd aan deelnemers van het (hoofd)onderzoek.

Figuur 3.3: Conceptueel model basisvaardigheden (hoofd)onderzoek

3.3 Factor- en betrouwbaarheidsanalyse hoofdonderzoek

In hoofdstuk 2 is reeds de respons van de hoofdmeting onder de verschillende doelgroepen beschreven. Om de resultaten van deze groepen te kunnen analyseren, dient er eerst na te worden gegaan in hoeverre het ontwikkelde meetinstrument daadwerkelijk meet wat er beoogd werd te meten. Hiervoor is in grote lijnen dezelfde procedure als voor de pretest gebruikt.

Er is nagegaan of de vastgestelde thema's voldoende zijn uitgewerkt in de verschillende onderdelen (items) die met dat begrip samenhangen (constructvaliditeit). Ook is er nagegaan of deze constructen voldoende betrouwbaar zijn. Dit is met een confirmatorische factoranalyse per thema (zoals bepaald in het conceptuele model en in de analyses van de pretest) gedaan. Daarnaast zijn in de verschillende fases van de instrumentontwikkeling ook exploratieve factoranalyses uitgevoerd, waarmee we recht doen aan het proces van instrumentontwikkeling. In de factoranalyse zijn de volgende criteria aangehouden:

- Eigenwaarde > 1
- Communaliteit $\geq 0,2$
- Factorlading $\geq 0,4$

Een maat voor de betrouwbaarheid van de aldus geconstrueerde clustervariabele of factor is de Cronbachs Alpha. Deze coëfficiënt geeft de waarde van homogeniteit aan, de mate waarin de verschillende vragen in de vragenlijst onderling samenhangen. Als een schaal een alpha tussen 0,60 en 0,70 scoort, dan is de schaal aanvaardbaar. Is de score tussen de 0,70 en 0,80 dan noemen we de schaal goed en is de alpha 0,80 of hoger dan is een schaal uitstekend (De Heus et al., 1995)

De factor- en betrouwbaarheidsanalyses werden uitgevoerd op de totale respondentpopulatie van het onderzoek (tabel 3.1). Dit wil zeggen dat de resultaten van de instromers van het voorgezet onderwijs, mbo en hoger onderwijs en de recent gediplomeerden van het mbo en ho gezamenlijk worden geanalyseerd. Op deze manier wordt nagegaan of de constructen bij alle doelgroepen tezamen meetbaar zijn. Om rekening te houden met de variatie in respons van en de verhoudingen in aantallen tussen deze doelgroepen, worden de analyses uitgevoerd op de gewogen data.

Tabel 3.1: Aantal respondenten in factoranalyse (gewogen)

Instromers	N
Voortgezet onderwijs	2.808
Middelbaar beroepsonderwijs	2.351
Hoger onderwijs	1.926
Recent gediplomeerden	
Middelbaar beroepsonderwijs	2.154
Hoger onderwijs	1.954
Totaal	11.193

3.3.1 Leesvaardigheid

De factoranalyse voor leesvaardigheid heeft uitgewezen dat de zeven verschillende aspecten van leesvaardigheid samen te schalen zijn als drie factoren voor leesvaardigheid: competentie, ervaren toerusting en voorbereid zijn. De zeven items met betrekking op de competentie vormen samen een factor die 49% van de totaal verklaarde variantie verklaard. De factorladingen van deze zeven onderliggende items worden in het eerste deel van tabel 3.2 getoond. De zeven items voor ervaren toerusting verklaren gezamenlijk 55% van de totaal verklaarde variantie, de zeven items voor voorbereid zijn verklaren gezamenlijk zelfs 56% van de variantie. De items behorende bij de twee verschillende factoren laden allemaal voldoende hoog, zoals zichtbaar in het tweede en derde blok van tabel 3.2.

Betrouwbaarheidsanalyse naar de schalen van deze drie factoren heeft uitgewezen dat de drie schalen (zeer) betrouwbaar zijn. In tabel 3.3 worden de Cronbachs alpha's gepresenteerd.

Tabel 3.2: Resultaten factoranalyses leesvaardigheid

Dimensie	Items	Factorlading
Competentie		
Techniek	Ik kan teksten vlot lezen	0,59
Begrijpen	Ik kan teksten goed begrijpen	0,71
Interpreteren	Ik kan op mijn eigen manier uitleggen waar een tekst over gaat	0,67
Evaluëren	Ik kan na het lezen de tekst goed beoordelen en bepalen wat ik ervan vind	0,62
Samenvatten	Ik kan een tekst goed samenvatten	0,59
Opzoeken	Ik kan informatie goed opzoeken	0,52
Ervaren toerusting		
Techniek	Ik kan teksten die ik op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk moet lezen vlot genoeg lezen.	0,67
Begrijpen	Ik begrijp de teksten die ik op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk moet lezen goed genoeg om mijn lessen te kunnen volgen/ om mijn vakken te kunnen volgen/ om te kunnen functioneren op mijn werk.	0,74
Interpreteren	Ik kan de inhoud van de teksten die ik op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk lees goed genoeg op mijn eigen manier uitleggen om mijn lessen te kunnen volgen/ om mijn vakken te kunnen volgen/ om te kunnen functioneren op mijn werk.	0,72
Evaluëren	Ik kan de inhoud van de teksten die ik op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk lees goed genoeg beoordelen en bepalen wat ik van de informatie vind om mijn lessen te kunnen volgen/ om mijn vakken te kunnen volgen/ om te kunnen functioneren op mijn werk.	0,69
Samenvatten	Ik kan de teksten die we op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk lezen goed genoeg samenvatten om mijn lessen te kunnen volgen/ om mijn vakken te kunnen volgen/ om te kunnen functioneren op mijn werk.	0,63
Opzoeken	Ik kan informatie goed genoeg opzoeken op school om mijn lessen te kunnen volgen/ in mijn opleiding om mijn vakken te kunnen volgen/ in mijn werk om te kunnen functioneren op mijn werk.	0,60

Dimensie	Items	Factorlading
Vorbereid zijn		
Techniek	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik teksten vlot kan lezen.	0,68
Begrijpen	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik een tekst moet lezen om deze te kunnen begrijpen.	0,75
Interpreteren	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik een tekst moet lezen om de informatie uit de tekst goed op mijn eigen manier uit te leggen.	0,75
Evaluëren	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik een tekst moet lezen om de informatie uit de tekst te beoordelen en te bepalen wat ik van deze informatie vind.	0,72
Samenvatten	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik een tekst kan samenvatten	0,63
Opzoeken	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik informatie moet opzoeken.	0,57

Tabel 3.3: Betrouwbaarheidsanalyse geconstrueerde schalen leesvaardigheid

	Cronbachs Alpha	Beoordeling betrouwbaarheid
Schaal <i>competentie leesvaardigheid</i>	0,78	goed
Schaal <i>ervaren toerusting leesvaardigheid</i>	0,83	uitstekend
Schaal <i>voorbereid zijn leesvaardigheid</i>	0,84	uitstekend

3.3.2 Sociale vaardigheden

De analyse naar de competentie in sociale vaardigheden wijst uit dat alle zes de items in het instrument met betrekking op de competentie samen één factor vormen. De factor verklaart in totaal 45% van de totaal verklaarde variantie. De factorladingen van alle items zijn voldoende hoog en worden getoond in tabel 3.4. De betrouwbaarheidsanalyse laat zien dat de betrouwbaarheid van de factor goed is met een Cronbachs alpha van 0,76. De betrouwbaarheid van de schaal wordt niet verhoogd door verwijdering van items uit de schaal. Ook de analyses naar ervaren toerusting en voorbereid zijn in sociale vaardigheden wijzen uit dat beide factoren gevormd kunnen worden met de zes items in het instrument.

In tabel 3.5 worden de betrouwbaarheid van de geconstrueerde schalen getoond. De betrouwbaarheid (Cronbachs alpha) van de schaal ervaren toerusting blijkt te classificeren als goed ($\alpha=0,78$), voor de schaal voorbereid zijn zelfs als uitstekend ($\alpha=0,85$).

De schalen competentie, ervaren toerusting en voorbereid zijn bevatten allemaal items die (inhoudelijk) passen bij de onderliggende dimensies samenwerken, communiceren en omgaan met andere mensen. Deze dimensies worden na overleg met de opdrachtgever niet als afzonderlijke schalen geanalyseerd.

Tabel 3.4: Resultaten factoranalyses sociale vaardigheden

Dimensie	Items	Factorlading
Competentie		
Samenwerken	Ik kan problemen in een groep goed oplossen.	0,63
	Ik kan goed verschillende rollen aannemen bij het werken in een groep.	0,57
Communiceren	Ik kan goed inschatten of anderen mij begrijpen.	0,64
	Ik kan goed rekening houden met hoe mijn mening overkomt bij anderen.	0,59
Omgaan met andere mensen	Ik kan me goed inleven in anderen.	0,59
	Ik kan goed omgaan met mensen die ik nog niet ken.	0,52
Ervaren toerusting		
Samenwerken	Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk problemen in een groep goed oplossen.	0,64
	Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed verschillende rollen aannemen bij het werken in een groep.	0,59
Communiceren	Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed inschatten of anderen mij begrijpen	0,65
	Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed rekening houden met hoe mijn mening overkomt bij anderen	0,60
Omgaan met andere mensen	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om me in te leven in anderen.	0,60
	Ik kan goed omgaan met mensen op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk die ik nog niet ken.	0,57
Voorbereid zijn		
Samenwerken	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om problemen in een groep op te lossen.	0,68
	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om verschillende rollen aan te nemen bij het werken in een groep.	0,67
Communiceren	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om in te schatten of anderen mij begrijpen.	0,73
	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om rekening te houden met hoe mijn mening overkomt bij anderen.	0,73
Omgaan met andere mensen	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om me in te leven in anderen.	0,71
	Op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding werd er voldoende aandacht besteed aan hoe ik kan omgaan met mensen die ik nog niet ken.	0,64

Tabel 3.5: *Betrouwbaarheidsanalyse geconstrueerde schalen sociale vaardigheden*

	Cronbachs alpha	Beoordeling betrouwbaarheid
Schaal <i>competentie</i> sociale vaardigheden	0,76	Goed
Schaal <i>ervaren toerusting</i> sociale vaardigheden	0,78	Goed
Schaal <i>voorbereid zijn</i> sociale vaardigheden	0,85	Uitstekend

3.3.3 Maatschappelijke vaardigheden

De acht items die aan de respondenten voorgelegd zijn om de competentie in de maatschappelijke vaardigheden te meten, bleken in de factoranalyse twee factoren te onderscheiden (op basis van het criterium eigenwaarde >1). Daarbij bleek het item ‘Ik kan goed informatie verzamelen over politieke partijen en kandidaten die ik nodig heb om te kunnen stemmen tijdens verkiezingen’ uitgesloten te worden op basis van het criterium communaliteit >0.20. Dit item zal voor een deel van de respondenten niet goed in te vullen zijn, omdat zij bijvoorbeeld nog geen stemrecht hebben. Dit item wordt dan ook niet meegenomen voor de verdere schaling.

Vervolgens is er nagegaan of de overgebleven items op één factor te schalen zijn. Dat blijkt het geval te zijn, waarbij ook alle factorladingen voldoende hoog zijn (zie tabel 3.6). Betrouwbaarheidsanalyse naar deze factor in tabel 3.7 laat zien dat de betrouwbaarheid van de zeven items samen in een schaal goed ($\alpha=0,72$) is. Ook de sets items met betrekking tot de ervaren toerusting en de mate van voorbereid zijn in maatschappelijke vaardigheden blijken beide als een factor te onderscheiden. De factoroplossingen van deze analyses zijn weergegeven in tabel 3.6. Hoewel het item met betrekking tot democratisch handelen bij de ervaren toerusting lager laadt dan 0,4, wordt het wel meegenomen voor de schaling. Op deze manier blijft het politieke aspect van maatschappelijke vaardigheden behouden en is er bovendien gelijkenis met de schalen voor competentie en voorbereid zijn (waar de factorlading van het item voor democratisch handelen wel voldoende hoog is).

Tabel 3.6: *Resultaten factoranalyses maatschappelijke vaardigheden*

Dimensie	Items	Factorlading
Competentie		
Omgaan met conflicten	Ik kan goed rekening houden met anderen.	0,56
	Ik kan voor alle partijen goed passende oplossingen zoeken bij conflicten.	0,60
Omgaan met verschillen	Ik kan goed omgaan met mensen die andere gebruiken en gewoonten hebben dan ik.	0,52
	Ik kan goed omgaan met mensen die een andere geloofsovertuiging hebben dan ik.	0,46
Democratisch handelen	Ik kan goed deelnemen aan politieke discussies.	0,40
Maatschappelijk verantwoordelijk handelen	Ik kan goed redenen voor mijn eigen mening geven.	0,57
	Ik kan goed feiten van meningen onderscheiden.	0,61

<i>Ervaren toerusting</i>		
Omgaan met conflicten	Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed rekening houden met anderen.	0,59
	Als er conflicten zijn op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk kan ik voor alle partijen goed passende oplossingen zoeken	0,60
Omgaan met verschillen	Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed omgaan met mensen die andere gebruiken en gewoonten hebben dan ik.	0,55
	Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed omgaan met mensen die een andere geloofsovertuiging hebben dan ik.	0,49
Democratisch handelen	Ik kan goed deelnemen aan politieke discussies.	0,37
Maatschappelijk verantwoordelijk handelen	Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed redenen voor mijn eigen mening geven.	0,60
	Ik kan op school/ in mijn opleiding/ tijdens mijn werk goed feiten van meningen onderscheiden.	0,59
<i>Vorbereid zijn</i>		
Omgaan met conflicten	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik rekening kan houden met anderen.	0,69
	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om voor alle partijen passende oplossingen zoeken bij conflicten.	0,66
Omgaan met verschillen	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe om te gaan met mensen die andere gebruiken en gewoonten hebben dan ik.	0,69
	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe om te gaan met mensen die een andere geloofsovertuiging hebben dan ik.	0,64
Democratisch handelen	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd deel te nemen aan politieke discussies.	0,46
Maatschappelijk verantwoordelijk handelen	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om redenen te geven voor mijn mening.	0,66
	Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik feiten van meningen kan onderscheiden.	0,57

De betrouwbaarheidsanalyses in tabel 3.7 laten zien dat de gevormde schalen ervaren toerusting en voorbereid zijn als respectievelijk goed ($\alpha=0,73$) en uitstekend ($\alpha=0,81$) betrouwbaar beoordeeld kunnen worden.

Tabel 3.7: *Betrouwbaarheidsanalyse geconstrueerde schalen maatschappelijke vaardigheden*

	Cronbachs alpha	Beoordeling betrouwbaarheid
Schaal <i>competentie maatschappelijke vaardigheden</i>	0,72	Goed
Schaal <i>ervaren toerusting maatschappelijke vaardigheden</i>	0,73	Goed
Schaal <i>voorbereid zijn maatschappelijke vaardigheden</i>	0,81	Uitstekend

3.3.4 Correlaties tussen de verschillende basisvaardigheden

In het conceptueel kader worden leesvaardigheid, sociale vaardigheden en maatschappelijke vaardigheden gezamenlijk als onderdeel van basisvaardigheden gezien. Het is daarmee interessant om na te gaan in hoeverre een hogere score op het ene onderdeel van de basisvaardigheden, samenhangt met de hoogte van de score op de andere onderdelen van de basisvaardigheden.

In tabel 3.8 wordt met de Pearson correlatiecoëfficiënt r in kaart gebracht in hoeverre de schalen voor verschillende vaardigheden met elkaar samenhangen. Alle schalen hangen significant ($p < 0,001$) met elkaar samen: zo scoren in- en recent gediplomeerde uitstromers die hoog scoren op de competentie leesvaardigheid, ook hoog op de andere schalen (sociale en maatschappelijke vaardigheden). Kijken we naar de sterkte van de correlaties, dan zien we dat de samenhang tussen de meeste variabele als matig of sterk te bestempelen is. Enkel de samenhang tussen de mate waarin de vorige school of opleiding respondenten heeft voorbereid in sociale vaardigheden dan wel maatschappelijke vaardigheden enerzijds en de competentie en ervaren toerusting in leesvaardigheid anderzijds, is als zwak te bestempelen. De sterkste samenhang wordt waargenomen tussen de verschillende schalen (competentie, ervaren toerusting, voorbereid zijn) binnen een vaardigheid. Al met al kan gesteld worden dat de samenhang tussen de verschillende vaardigheden laat zien dat de schalen vergelijkbare concepten meten. Dit is een indicatie van de convergente validiteit van het meetinstrument.

Tabel 3.8: Correlaties tussen de schalen van de drie basisvaardigheden (Pearsons correlatiecoëfficiënt r)

		Leesvaardigheid			Sociale vaardigheden			Maatschappelijke vaardigheden		
		Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn
Leesvaardigheid	Competentie	1	0,80	0,54	0,49	0,49	0,27	0,55	0,54	0,28
	Ervaren toerusting		1	0,50	0,46	0,52	0,25	0,51	0,55	0,23
	Voorbereid zijn			1	0,31	0,30	0,51	0,32	0,31	0,54
Sociale vaardigheden	Competentie				1	0,87	0,47	0,67	0,64	0,35
	Ervaren toerusting					1	0,45	0,65	0,69	0,34
	Voorbereid zijn						1	0,33	0,33	0,71
Maatschappelijke vaardigheden	Competentie							1	0,89	0,45
	Ervaren toerusting								1	0,45
	Voorbereid zijn									1

Pearsons correlatiecoëfficiënt r : tussen 0 en (-)0.3 = zwak; (-)0.3 en (-)0.5= matig; groter dan (-)0.5= sterk.

4 Resultaten basisvaardigheden

Analysestrategie

In dit hoofdstuk worden de resultaten met betrekking tot de onderzoeksvragen gepresenteerd. Het behulp van het ontwikkelde onderzoeksinstrument is bij de verschillende doelgroepen in kaart gebracht welke vaardigheden en competenties leerlingen en studenten hebben opgedaan in hun vooropleiding en in hoeverre deze vaardigheden volgens hen toereikend zijn om te kunnen functioneren in het onderwijs of op de arbeidsmarkt.

We trachten een antwoord te geven op de onderzoeksvragen, zoals beschreven in paragraaf 1.2. In dit hoofdstuk zullen we per basisvaardigheid rapporteren over de ervaren mate van competentie, toerusting en voorbereiding. Aan de hand van beschrijvende statistieken geven we hierin inzicht en beantwoorden we daarmee onderzoeksvragen 1 en 2.

Om een antwoord te kunnen geven op onderzoeksvraag 3 wordt vervolgens nagegaan of er verschillen bestaan in deze ervaringen tussen de verschillende doelgroepen van het onderzoek. Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden hebben we variantieanalyse uitgevoerd met meerdere onafhankelijke variabelen (met twee of meer categorieën) (factoren), ook wel *Factorial ANOVA* of *multiple classification analysis (MCA)* genoemd. Hierbij worden voor de categorieën van de onafhankelijke variabelen coëfficiënten geschat die als afwijkingen van de gemiddelde vaardigheidsscore over alle leerlingen/studenten (*grand mean*) kunnen worden geïnterpreteerd. We gaan na of er binnen doelgroepen verschillen bestaan tussen categorieën van vooropleiding of het niveau van het diploma. Daarnaast wordt er rekening gehouden met achtergrondkenmerken van de respondenten, zoals geslacht, sociale herkomst (opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie en het aantal boeken thuis), migratieachtergrond en gesproken taal thuis.

Tot slot zijn we bij de leerlingen en studenten in opleiding nagegaan of er op de scholen en opleidingen waar ze momenteel zitten aanbod is om deficiënties weg te werken. Hierbij gaat het om extra ondersteuning om aan leesvaardigheid te werken of om sociale vaardigheden te verbeteren¹². Aan de hand van beschrijvende en toetsende statistieken gaan we na welk aanbod er is en in hoeverre er verschillen bestaan in gebruik tussen leerlingen en studenten van verschillende onderwijsniveaus. Daarmee beantwoorden we onderzoeksvraag 4.

4.1 Leesvaardigheid

4.1.1 Ervaren mate van competentie, toerusting en voorbereiding

In Hoofdstuk 3 is beschreven hoe de factorscores voor leesvaardigheid (Competentie, Ervaren toerusting en Voorbereid zijn) tot stand zijn gekomen. In tabel 4.1 en tabel 4.2 hieronder zijn de gemiddelden en de standaarddeviaties opgenomen voor respectievelijk instromende leerlingen en studenten in het vo, mbo en ho en recent gediplomeerden uit het mbo, hbo en wo. De beschrijvende statistieken voor de afzonderlijke items zijn terug te vinden in bijlage 2.

---

¹² Volgens onderzoekers en opdrachtgever zal er beperkt tot geen aanbod zijn op scholen en opleidingen om deficiënties in maatschappelijke vaardigheden weg te werken. Om deze reden focussen we bij beantwoording van deze onderzoeksvraag enkel op leesvaardigheid en sociale vaardigheden.

Tabel 4.1: Beschrijvende statistieken leesvaardigheid uitgesplitst naar verschillende groepen instromende leerlingen en studenten

Doelgroep	vo ¹³		mbo				ho			
	M	sd	nieuw	sd	stapel	sd	hbo	sd	wo	sd
Leesvaardigheid										
Competentie	3,04	0,44	3,13	0,42	3,08	0,45	3,20	0,40	3,34	0,42
Ervaren toerusting	3,06	0,45	3,17	0,42	3,09	0,44	3,17	0,39	3,24	0,43
Vorbereid zijn	3,05	0,52	2,95	0,52	2,90	0,57	2,88	0,54	3,00	0,52

Over het algemeen zijn instromende leerlingen en studenten, zowel in het vo als in het mbo en ho, van mening dat ze voldoende leesvaardig zijn (gemiddelde scores voor ervaren competentie liggen tussen 3,04 en 3,34, op een schaal van 1 [helemaal niet eens met stellingen over competentie in leesvaardigheid] tot en met 4 [helemaal eens met stellingen over competentie in leesvaardigheid]). Studenten in het ho voelen zich het meest competent, gevolgd door studenten in het mbo en daarna leerlingen in het vo. Voor de ervaren toerusting van leerlingen en studenten zien we eenzelfde patroon waarbij de gemiddelde scores voor alle doelgroepen groter zijn dan 3 (gemiddelde scores ervaren toerusting liggen tussen 3,06 en 3,24; op een schaal van 1 tot en met 4). Leerlingen en studenten lijken over het algemeen tevreden over de leesvaardigheid die ze beheersen in relatie tot de teksten ze moeten lezen op school of voor hun opleiding. Opnieuw geven studenten in het ho aan de meeste toerusting te ervaren, gevolgd door de studenten in het mbo en daarna de leerlingen in het vo. Voor de mate waarin leerlingen en studenten zich voorbereid voelen door hun vorige school of opleiding zijn de gemiddelde scores iets lager (gemiddelden liggen tussen 2,88 en 3,05), maar nog steeds lijken leerlingen en studenten voldoende tevreden met de manier waarop hun vorige school of opleiding hen heeft voorbereid op het gebied van leesvaardigheid (een gemiddelde score van 3 staat gelijk aan 'mee eens' op de stellingen). Voor dit aspect zijn het juist de leerlingen in het vo die zich het meest voorbereid voelen, gevolgd door studenten in het wo en daarna studenten in het mbo.

Tabel 4.2: Beschrijvende statistieken leesvaardigheid uitgesplitst naar verschillende groepen recent gediplomeerden uit het mbo, hbo en wo

Doelgroep	Recent gediplomeerden					
	mbo		hbo		wo	
Leesvaardigheid	M	sd	M	sd	M	sd
Competentie	3,23	0,47	3,37	0,43	3,58	0,39
Ervaren toerusting	3,33	0,43	3,43	0,42	3,59	0,40
Vorbereid zijn	2,88	0,61	2,96	0,60	3,30	0,53

Voor recent gediplomeerden zien we ongeveer eenzelfde patroon als voor de instromende leerlingen en studenten. Over het algemeen zijn de recent gediplomeerden (zeer) tevreden over hun eigen leesvaardigheid (gemiddelde scores voor competentie liggen tussen 3,23 en 3,58), waarbij recent gediplomeerden uit het wo de meeste leescompetentie ervaren, gevolgd door recent gediplomeerden uit het hbo, en als laatste mbo. Voor ervaren toerusting, met andere woorden de mate waarin recent

13 Inclusief leerlingen met een vso-schooladvies. In de analyse naar verschillen tussen groepen wordt deze groep leerlingen niet meegenomen. Om deze reden wijken de gemiddelden voor vo in deze tabel iets af van de gemiddelden in Figuur 4.1.

gediplomeerden aangeven voldoende leesvaardig te zijn voor de teksten die ze moeten lezen in hun huidige werk, zien we ongeveer gelijke scores (gemiddelde scores ervaren toerusting liggen tussen 3,33 en 3,59). Opnieuw behalen recent gediplomeerden uit het wo de hoogste scores, gevolgd door recent gediplomeerden uit het hbo en mbo. De mate waarin recent gediplomeerden zich door hun vorige school of opleiding voldoende voorbereid voelen om teksten te kunnen lezen in hun huidige werk liggen iets lager (gemiddelde scores liggen tussen 2,88 en 3,30). Met name de recent gediplomeerden uit het wo zijn met een gemiddelde score van 3,30 (tussen 'mee eens' en 'helemaal mee eens' in) tevreden over de manier waarop ze op in hun vorige opleiding zijn voorbereid.

4.1.2 Verschillen in ervaring naar doelgroep

Voor elke doelgroep van zowel de instromende leerlingen en studenten als recent gediplomeerden is nagegaan welke verschillen er zijn naar vooropleiding (of schooladvies in geval van instromende vo-leerlingen). Deze verschillen ten opzichte van het gemiddelde van de gehele groep (de *grand mean*) zijn in onderstaande tabellen zowel ongecontroleerd als gecontroleerd voor geslacht, migratieachtergrond, het hoogst genoten opleidingsniveau van de ouders, de financiële thuissituatie en het aantal boeken thuis (als maat voor sociaaleconomische-status) weergegeven. De afwijkingsscores geven aan in hoeverre subgroepen van leerlingen en studenten (op basis van vooropleiding) binnen de doelgroepen afwijken van elkaar. Negatieve afwijkingsscores betekenen dat respondenten in die subgroep (van vooropleiding) gemiddeld lagere scores behalen dan de doelgroep als geheel; positieve afwijkingsscores betekenen dat respondenten in die subgroep gemiddeld hogere scores behalen dan de doelgroep als geheel.

Instromers voortgezet onderwijs

In figuur 4.1 presenteren we voor de drie schalen van leesvaardigheid het algehele gemiddelde (*grand mean*) voor instromende vo-leerlingen en de afwijkingen van dit gemiddelde voor verschillende groepen van instromende vo-leerlingen. We maken daarbij onderscheid naar het vo-advies dat deze instromers aan het eind van de basisschool hebben ontvangen.

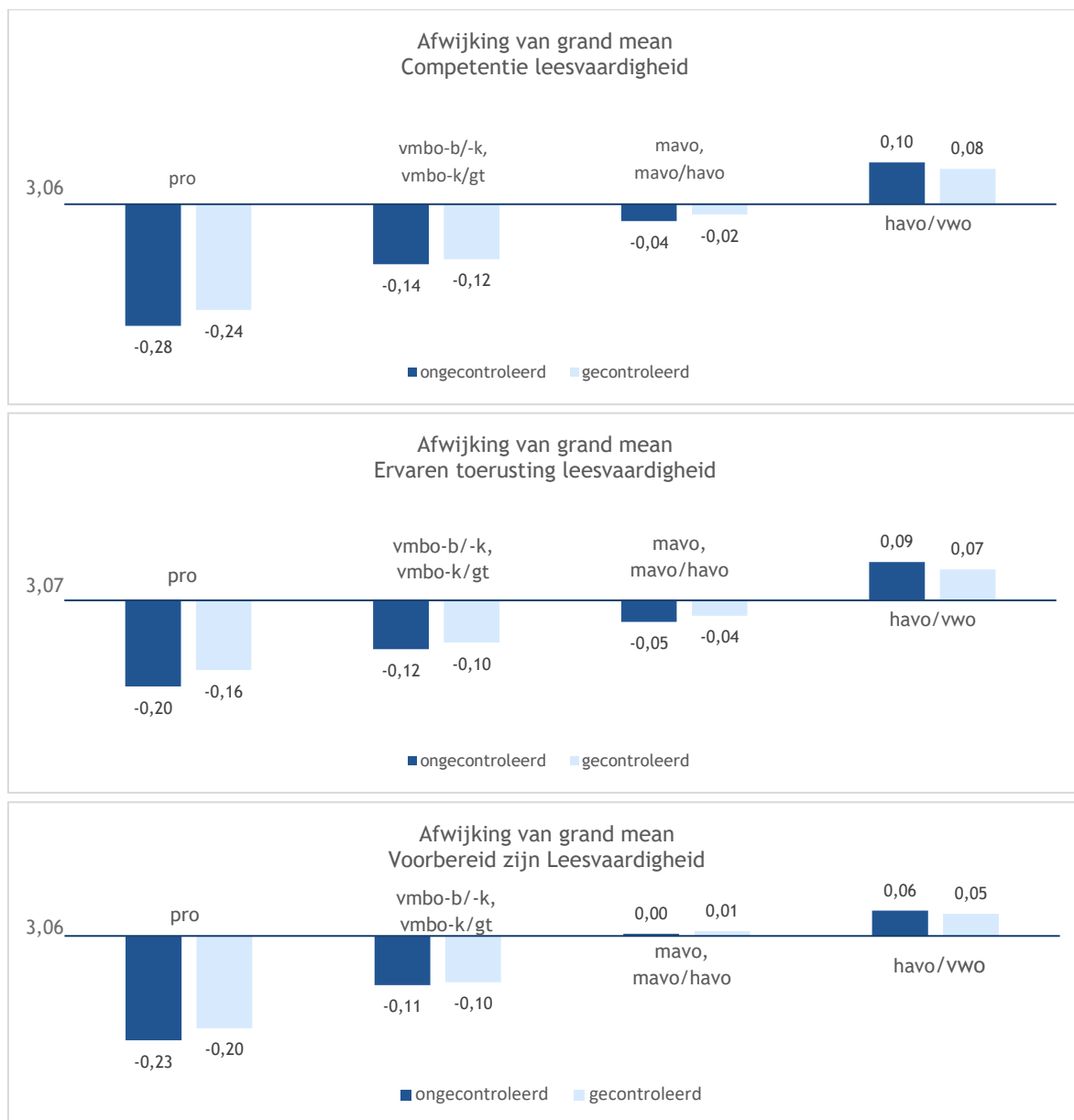
De *grand mean* voor de zelfgerapporteerde competentie in leesvaardigheid van alle instromende leerlingen in het vo bedraagt 3,06. Leerlingen met schooladvies pro, vmbo (b/k/g/t), mavo en mavo/havo hebben gemiddeld een negatieve afwijkingsscore. Dit betekent dat zij gemiddeld een lagere score rapporteren dan het gemiddelde van alle instromende vo-leerlingen. Hierbij rapporteren de leerlingen met een pro-advies gemiddeld de laagste score gevolgd door leerlingen met een vmbo-b/k of vmbo-k/gt advies en leerlingen met een mavo of mavo/havo advies. Alleen leerlingen met een havo/vwo advies behalen een positieve afwijkingsscore, wat inhoudt dat zij gemiddeld een hogere score rapporteren dan het gemiddelde van alle instromende vo-leerlingen. Om rekening te houden met verschillende achtergrondkenmerken zijn de afwijkingsscores opnieuw berekend, maar nu controlerend voor deze factoren. Voor gerapporteerde competentie in leesvaardigheid blijft hetzelfde patroon in afwijkingsscores hetzelfde, maar wordt de range in afwijkingsscores kleiner. Dit betekent dat de verschillen in scores tussen leerlingen met een pro-advies aan de ene kant en een havo/vwo-advies aan de andere kant kleiner worden.

Voor de mate waarin leerlingen zich toegerust ervaren om teksten op hun huidige school te kunnen lezen (*grand mean* is 3,07) zien we hetzelfde patroon als voor de competentie in leesvaardigheid die instromende vo-leerlingen rapporteren, waarbij de verschillen tussen de doelgroepen opnieuw kleiner worden wanneer er gecontroleerd wordt voor achtergrondkenmerken.

Ook in de mate waarin instromende vo-leerlingen zich door hun vorige school voorbereid voelen om teksten te kunnen lezen op hun huidige school (*grand mean* is 3,06) zijn er verschillen tussen leerlingen. Hierbij valt echter op dat niet alleen de leerlingen met een havo/vwo-advies, maar ook de leerlingen met een mavo of

mavo/havo-advies een positieve afwijkingsscore hebben ten opzichte van de grand mean. Opnieuw wordt (met uitzondering voor de mavo, mavo/havo leerlingen) het verschil in afwijkingsscores kleiner wanneer er gecontroleerd wordt voor verschillende achtergrondkenmerken.

Figuur 4.1: Afwijkingen van de gemiddelde score voor instromende leerlingen in het vo voor leesvaardigheid naar schooladvies einde basisonderwijs (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken#)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal

De relatieve invloed van de verschillende achtergrondkenmerken wordt in tabel 4.3 weergegeven. Voor de gerapporteerde competentie blijkt dat alle achtergrondkenmerken samenhangen vertonen met de grootte van de afwijkingsscores (op basis van de Eta's), waarbij naast het schooladvies ook de verschillende categorieën van de achtergrondkenmerken aantal boeken thuis, de financiële thuissituatie en de migratieachtergrond het duidelijkst verschillen in afwijkingsscores laten zien. Ook voor de ervaren

toerusting die leerlingen rapporteren geldt dat alle factoren van invloed zijn, met uitzondering van de thuistaal van leerlingen. Voor ervaren toerusting geldt echter dat na het schooladvies de samenhang met de financiële thuissituatie duidelijk groter is dan die van bijvoorbeeld het aantal boeken thuis en migratieachtergrond. Voor de mate waarin leerlingen zich voorbereid achten, tenslotte, geldt opnieuw dat alle factoren van invloed zijn, met uitzondering van de thuistaal van leerlingen. Na het schooladvies vertoont de financiële thuissituatie van leerlingen, net als bij de ervaren toerusting, de sterkste samenhang.

Tabel 4.3: Relatieve invloed van schooladvies vo en achtergrondkenmerken op leesvaardigheid voor instromende leerlingen in het vo

Instroom vo	Competentie		Ervaren toerusting		Voorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Schooladvies vo	0,23	0,20***	0,21	0,17***	0,14	0,13***
Geslacht	0,05	0,05*	0,05	0,05*	0,07	0,07**
Migratieachtergrond	0,07	0,11***	0,05	0,09**	0,06	0,05**
Opleidingsniveau ouders	0,13	0,05**	0,14	0,08***	0,06	0,02
Financiële thuissituatie	0,15	0,12***	0,16	0,13***	0,12	0,10***
Aantal boeken thuis	0,15	0,13***	0,13	0,10***	0,09	0,08*
Thuistaal	0,06	0,11*	0,03	0,08	0,06	0,08

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken; * $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; $N = 2.473$

Instromers mbo

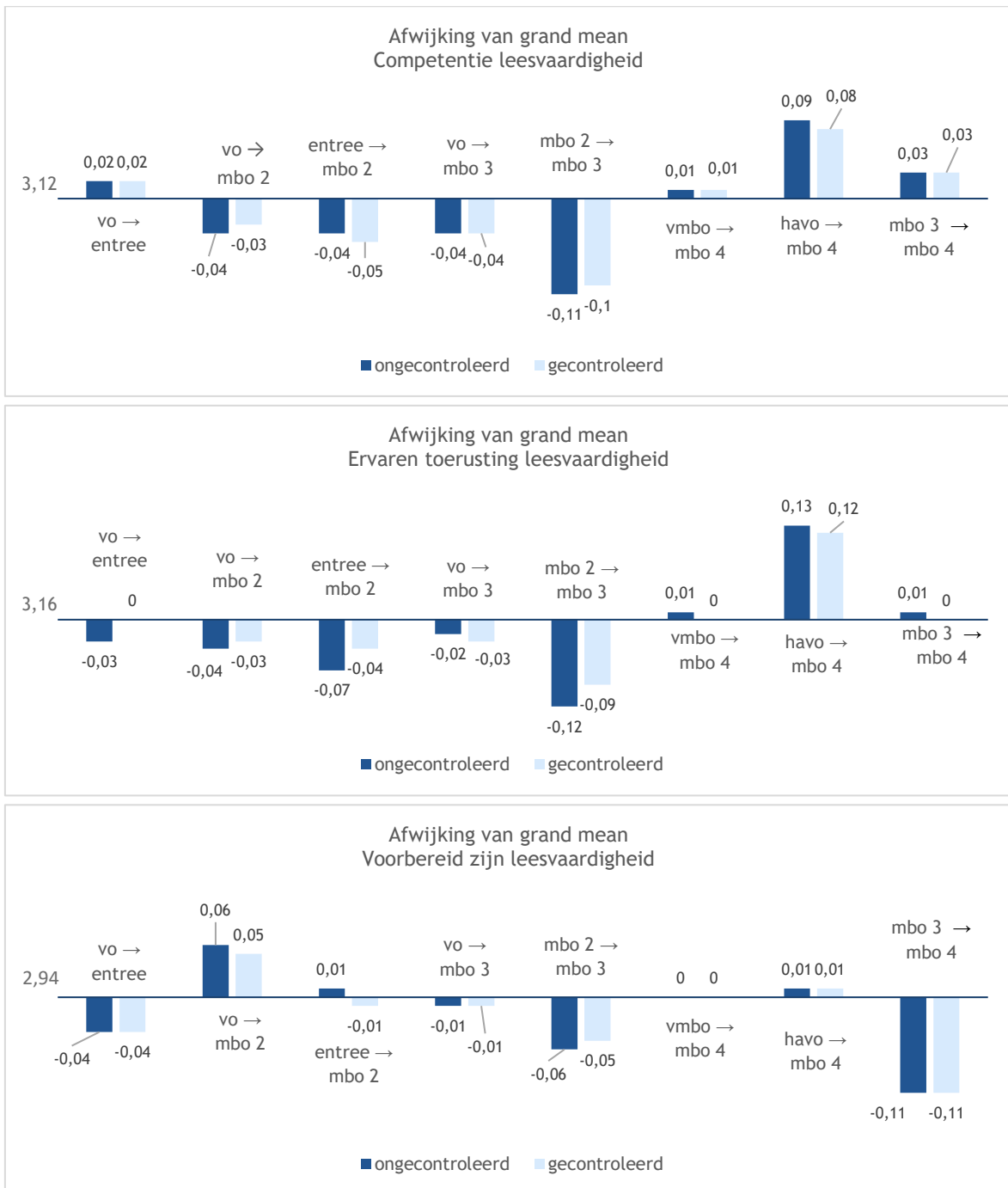
In figuur 4.2 presenteren we de voor de drie schalen van leesvaardigheid het algehele gemiddelde (grand mean) voor instromende mbo-studenten en de afwijkingen van dit gemiddelde voor verschillende groepen van mbo-studenten. We maken daarbij onderscheid naar de vooropleiding van deze instromers.

De grand mean voor de zelfgerapporteerde competentie in leesvaardigheid van alle instromende studenten in het mbo bedraagt 3,12. Studenten in het entree-onderwijs en mbo 2- en mbo 3-studenten hebben een negatieve afwijkingsscore. Dit betekent dat zij gemiddeld een lagere competentie ervaren dan het gemiddelde van alle instromende mbo-studenten. Mbo 4-studenten (ongeacht vooropleiding) behalen een positieve afwijkingsscore, wat inhoudt dat zij gemiddeld een hogere competentie ervaren dan het gemiddelde van alle mbo-studenten. Studenten die vanuit mbo 2 instromen in mbo 3 behalen de laagste afwijkingsscore en ervaren de minste competentie; studenten die vanuit de havo instromen in mbo 4 behalen de hoogste afwijkingsscore en ervaren de meeste competentie. Om rekening te houden met verschillende achtergrondkenmerken zijn de afwijkingsscores opnieuw berekend, maar nu controlerend voor deze factoren. De afwijkingsscores blijven voor de instromende mbo-studenten nagenoeg gelijk. De range in afwijkingsscores tussen de groep met grootste negatieve afwijkingsscore (mbo 2 naar mbo 3) en grootste positieve afwijkingsscore (havo naar mbo 4) wordt iets kleiner.

Voor de mate waarin instromende mbo-studenten zich toegerust ervaren om teksten in hun huidige opleiding te kunnen lezen (grand mean is 3,16) zien we hetzelfde patroon als voor de competentie in leesvaardigheid die studenten rapporteren, waarbij de verschillen tussen de doelgroepen opnieuw nagenoeg gelijk zijn wanneer er gecontroleerd wordt voor achtergrondkenmerken.

Ook in de mate waarin leerlingen zich door hun vorige school voorbereid voelen om teksten te kunnen lezen op hun huidige school (grand mean is 3,06) zijn er verschillen tussen de verschillende groepen instromende mbo-studenten. Het patroon wijkt echter af van dat voor competentie en ervaren toerusting. Studenten die vanuit het vo instromen in mbo 2 en studenten die vanuit de havo instromen in het mbo 4 laten een positieve afwijkingsscore zien. Dit betekent dat zij zich gemiddeld meer voorbereid voelen dan het gemiddelde van alle instromende mbo-studenten. Studenten die vanuit het vmbo instromen in mbo 4 scoren gelijk aan het gemiddelde van alle instromende mbo-studenten. De overige groepen behalen een negatieve afwijkingsscore en behalen een lager gemiddelde dan het gemiddelde van alle instromende mbo-studenten, zij voelen zich minder goed voorbereid dan mbo-studenten gemiddeld. Studenten die vanuit mbo 3 instromen in mbo 4 behalen de laagste afwijkingsscore en ervaren het minst goed voorbereid te zijn; terwijl ze op de competentie en ervaren toerusting in leesvaardigheid hoger scoren dan mbo-studenten gemiddeld. Studenten die vanuit het vo instromen in mbo 2 behalen de hoogste afwijkingsscore en ervaren de het meest goed voorbereid te zijn. Gecontroleerde scores wijken opnieuw nauwelijks af van de ongecontroleerde scores.

Figuur 4.2: Afwijkingen van de gemiddelde score voor instromende mbo-studenten voor leesvaardigheid naar niveau onderwijs en vooropleiding (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken#)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal

De relatieve invloed van de verschillende achtergrondkenmerken wordt in tabel 4.4 weergegeven. Voor de gerapporteerde competentie blijkt dat niveau onderwijs en vooropleiding, het geslacht, de financiële thuissituatie en het aantal boeken thuis samenhangen met de grootte van de afwijkingsscores (op basis van de Eta's). De invloed van niveau onderwijs en vooropleiding is het grootste. Ook voor de ervaren toerusting die instromende mbo-studenten rapporteren geldt dat die samenhangt met het niveau onderwijs en

vooropleiding, het geslacht en de financiële thuissituatie. Het aantal boeken thuis blijkt niet voorspellend, maar de migratieachtergrond wel. Opnieuw heeft het niveau onderwijs en vooropleiding de grootste invloed. Voor de mate waarin instromende mbo-studenten zich voorbereid achten, ten slotte, zijn hangen alleen geslacht en de financiële thuissituatie samen met de afwijkingsscores; het niveau onderwijs en de vooropleiding heeft hier geen invloed.

Tabel 4.4: *Relatieve invloed van niveau onderwijs en vooropleiding en achtergrondkenmerken op leesvaardigheid voor instromende studenten in het mbo*

Instroom mbo	Competentie		Ervaren toerusting		Voorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Onderwijsniveau & vooropleiding	0,10	0,09**	0,13	0,11***	0,06	0,06
Geslacht	0,06	0,05*	0,08	0,08***	0,07	0,06**
Migratieachtergrond	0,05	0,04	0,09	0,06**	0,04	0,03
Opleidingsniveau ouders	0,05	0,02	0,09	0,04	0,03	0,04
Financiële thuissituatie	0,08	0,06*	0,11	0,08**	0,09	0,09***
Aantal boeken thuis	0,09	0,07*	0,09	0,06	0,02	0,02
Thuistaal	0,04	0,04	0,06	0,03	0,04	0,05

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken; * $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; N = 2.351

Instromers hoger onderwijs

In figuur 4.3 presenteren we de voor de drie schalen van leesvaardigheid het algehele gemiddelde (grand mean) voor instromende ho-studenten en de afwijkingen van dit gemiddelde voor verschillende groepen van ho-studenten. We maken daarbij onderscheid naar de vooropleiding van deze instromers.

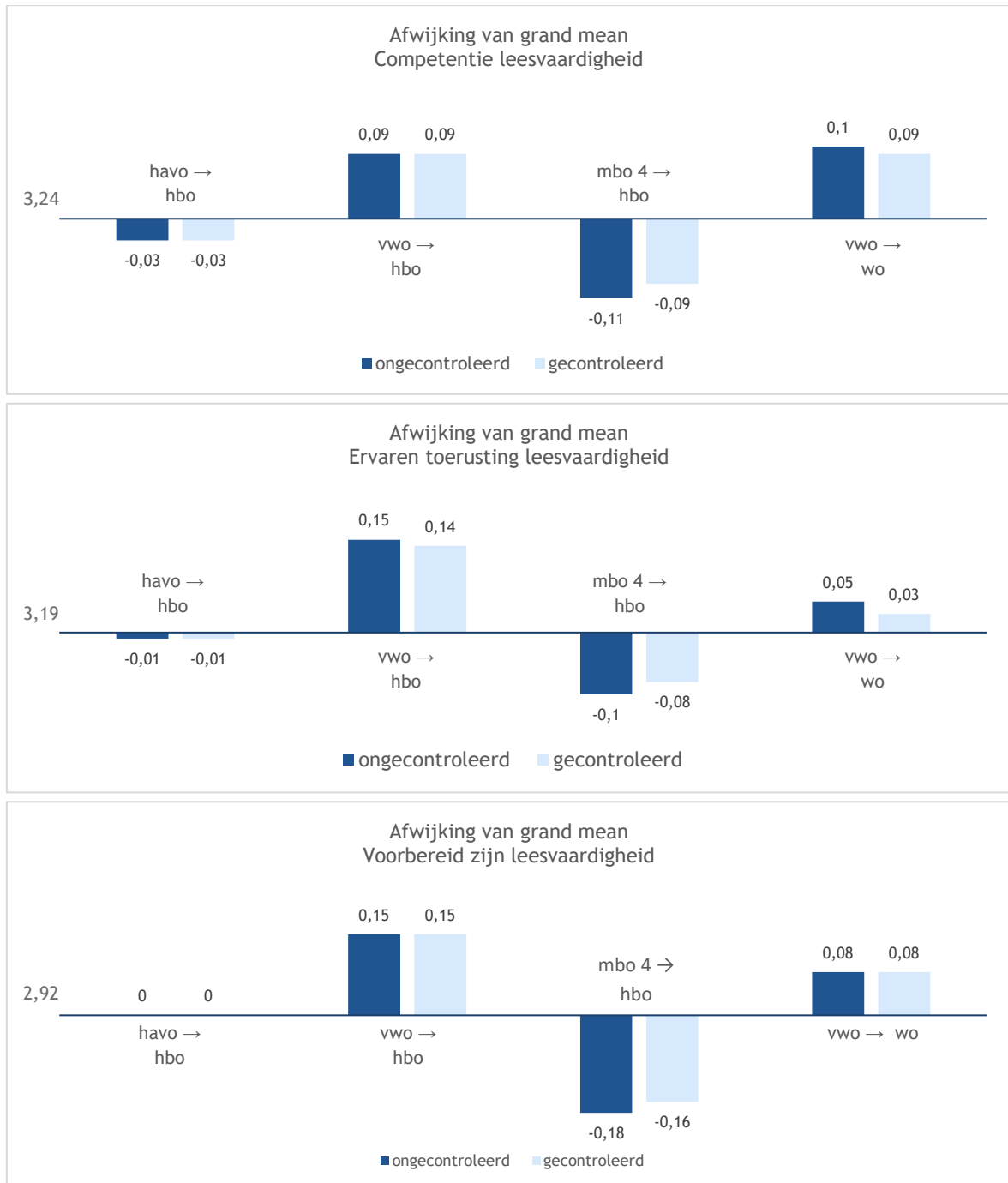
De grand mean voor de zelfgerapporteerde competentie in leesvaardigheid van alle instromende studenten in het ho bedraagt 3,24. Instromende studenten in het hbo met mbo 4 of havo als vooropleiding behalen een negatieve afwijkingsscore. Dit betekent dat zij zich gemiddeld minder competent achten dan gemiddelde voor alle instromende ho-studenten. Instromende hbo- en wo-studenten met als vooropleiding vwo behalen een positieve afwijkingsscore, wat inhoudt dat zij gemiddeld een hogere score rapporteren dan het gemiddelde van alle ho-studenten en zich dus meer competent voelen. Studenten die vanuit mbo 4 instromen in het hbo behalen de laagste afwijkingsscore en ervaren de minste competentie; studenten die vanuit de havo instromen in het hbo behalen de hoogste afwijkingsscore en ervaren de meeste competentie. Om rekening te houden met verschillende achtergrondkenmerken zijn de afwijkingsscores opnieuw berekend, maar nu controlerend voor deze factoren. De afwijkingsscores blijven voor de instromende ho-studenten nagenoeg gelijk. De range in afwijkingsscores tussen de groep met grootste negatieve afwijkingsscore (mbo 4 naar hbo) en grootste positieve afwijkingsscore (vwo naar wo) wordt iets kleiner.

Voor de mate waarin instromende ho-studenten zich toegerust ervaren om teksten in hun huidige opleiding te kunnen lezen (grand mean is 3,19) zien we hetzelfde patroon als voor de competentie in leesvaardigheid die studenten rapporteren, waarbij de verschillen tussen de doelgroepen opnieuw nagenoeg gelijk blijven wanneer er gecontroleerd wordt voor achtergrondkenmerken.

Ook in de mate waarin instromende ho-studenten zich door hun vorige school/ opleiding voorbereid voelen om teksten te kunnen lezen in hun huidige opleiding (grand mean is 2,92) zien we hetzelfde patroon als

voor de competentie en ervaren toerusting in leesvaardigheid die studenten rapporteren. Met uitzondering van de groep studenten die van mbo-4 instromen in het hbo, zijn er geen verschillen tussen de ongecontroleerde en gecontroleerde scores.

Figuur 4.3: Afwijkingen van de gemiddelde score voor instromende ho-studenten voor leesvaardigheid naar niveau onderwijs en vooropleiding (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken#)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal.

De relatieve invloed van de verschillende achtergrondkenmerken wordt in tabel 4.5 weergegeven. Voor de gerapporteerde competentie blijkt dat niveau onderwijs en vooropleiding, het opleidingsniveau van de ouders, de financiële thuissituatie en het aantal boeken thuis samenhangen met de grootte van de afwijkingsscores (op basis van de Eta's). De invloed van niveau onderwijs en vooropleiding is het grootste. Ook voor de ervaren toerusting die instromende ho-studenten rapporteren geldt dat de verschillende categorieën van niveau onderwijs en vooropleiding, het opleidingsniveau van de ouders, de financiële thuissituatie en het aantal boeken thuis verschillen sorteren. Daarnaast blijkt ook geslacht samen te hangen met de ervaren toerusting. Voor de mate waarin instromende ho-studenten zich voorbereid achten, ten slotte, tonen opnieuw het niveau van het onderwijs en vooropleiding en de financiële thuissituatie verband met de afwijkingsscores; het opleidingsniveau van ouders en het aantal boeken thuis tonen geen verband met de afwijkingsscores.

Tabel 4.5: Relatieve invloed van niveau onderwijs en vooropleiding en achtergrondkenmerken op leesvaardigheid voor instromende studenten in het ho

Instroom ho	Competentie		Ervaren toerusting		Vorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Onderwijsniveau & vooropleiding	0,20	0,17***	0,17	0,14***	0,19	0,18***
Geslacht	0,02	0,03	0,10	0,11***	0,04	0,04
Migratieachtergrond	0,05	0,01	0,08	0,04	0,07	0,04
Opleidingsniveau ouders	0,11	0,07*	0,12	0,06*	0,07	0,06
Financiële thuissituatie	0,10	0,08**	0,10	0,07*	0,12	0,10***
Aantal boeken thuis	0,15	0,12***	0,14	0,12***	0,10	0,08
Thuistaal	0,05	0,03	0,02	0,07	0,02	0,06

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken; * p < 0,10; ** p < 0,05; *** p < 0,01; N = 1.926

Recent gediplomeerden mbo

In figuur 4.4 presenteren we de voor de drie schalen van leesvaardigheid het algehele gemiddelde (grand mean) voor recent gediplomeerde uitstromende mbo-studenten en de afwijkingen van dit gemiddelde voor verschillende groepen van recente gediplomeerde uitstromende mbo-studenten. We maken daarbij onderscheid naar het onderwijsniveau van deze recent gediplomeerden.

De grand mean voor de zelfgerapporteerde competentie in leesvaardigheid van alle recent gediplomeerde mbo-studenten bedraagt 3,23. Recent gediplomeerde studenten uit mbo 2 en mbo 3 behalen een negatieve afwijkingsscore. Dit betekent dat zij gemiddeld een lagere score rapporteren dan het gemiddelde van alle recent gediplomeerde mbo-studenten en zich minder competent voelen dan gemiddeld. Recent gediplomeerde mbo 4-studenten behalen een positieve afwijkingsscore, wat inhoudt dat zij gemiddeld een hogere score rapporteren dan het gemiddelde van alle recent gediplomeerde mbo-studenten en zich competentier voelen. Om rekening te houden met verschillende achtergrondkenmerken zijn de afwijkingsscores opnieuw berekend, maar nu controlerend voor deze factoren. De gecontroleerde afwijkingsscores verschillen licht van de ongecontroleerde afwijkingsscores. De range in afwijkingsscores tussen de groep met grootste negatieve afwijkingsscore (mbo 2) en grootste positieve afwijkingsscore (mbo 4) wordt iets kleiner.

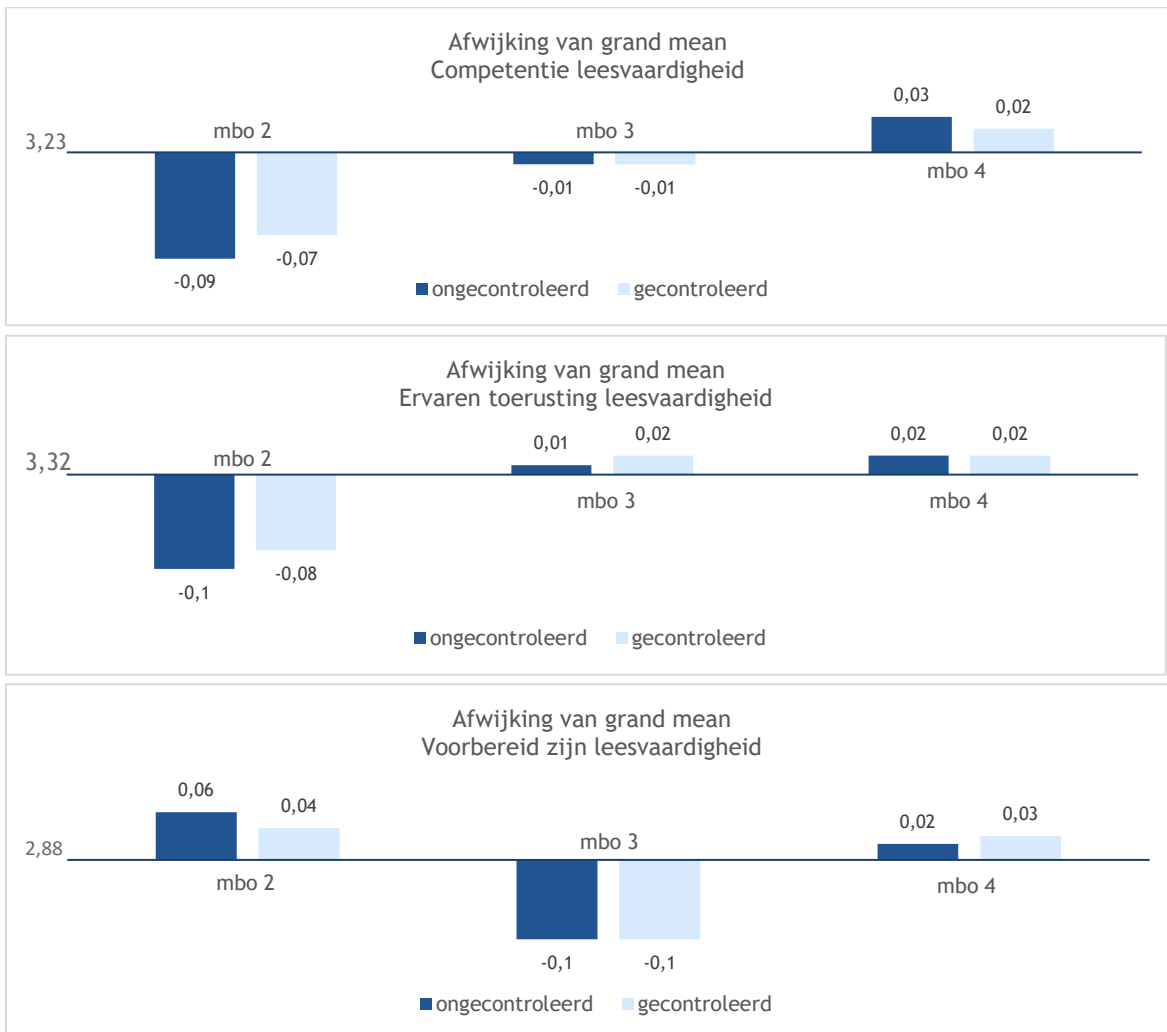
Voor de mate waarin recent gediplomeerde mbo-studenten zich toegerust ervaren om teksten in hun huidige opleiding te kunnen lezen (grand mean is 3,32) zien we dat studenten die uitstromen uit mbo 2 een negatieve afwijkingsscore hebben, zij voelen zich minder toegerust dan gemiddeld; studenten die uitstromen uit mbo 3 en mbo 4 laten een positieve afwijkingsscore zien en voelen zich juist meer toegerust

dan gemiddeld. Ook voor deze schaal zijn gecontroleerde afwijkingsscores berekend en net als bij competentie in leesvaardigheid nemen de verschillen iets af.

Voor de mate waarin recent gediplomeerde mbo-studenten zich door hun opleiding voorbereid voelen om teksten te kunnen lezen voor hun huidige werk (grand mean is 2,88) zien we een ander patroon: uitstromende studenten uit mbo 2 en mbo 4 hebben gemiddeld een positieve afwijkingsscores; uitstromende studenten uit mbo 3 hebben gemiddeld een negatieve afwijkingsscore. Deze resultaten houden in dat recent gediplomeerde mbo 2 en mbo 4-studenten zich gemiddeld beter voorbereid voelen dan gemiddeld voor de gehele groep recent gediplomeerde mbo-studenten; studenten uitstromend uit mbo 3 voelen zich juist minder goed voorbereid dan gemiddeld voor de gehele groep. Wanneer gecontroleerd wordt voor achtergrondkenmerken verschillen de afwijkingsscores nauwelijks, de range in afwijkingsscores wordt iets kleiner.

De relatieve invloed van de verschillende achtergrondkenmerken wordt in tabel 4.6 weergegeven. Voor de gerapporteerde competentie blijkt dat niveau onderwijs en vooropleiding, het opleidingsniveau van de ouders, het aantal boeken thuis en de thuistaal samenhangen met de grootte van de afwijkingsscores (op basis van de Eta's). De samenhang met het opleidingsniveau van de ouders is het grootst, direct gevolgd door de andere drie factoren. Ook voor de ervaren toerusting die uitstromende mbo-studenten rapporteren geldt dat niveau onderwijs en vooropleiding, het opleidingsniveau van de ouders, het aantal boeken thuis en de thuistaal van invloed zijn. Daarnaast blijkt de ervaren toerusting ook te verschillen voor verschillende categorieën van migratieachtergrond. Het opleidingsniveau van de ouders en het aantal boeken thuis vertonen de grootste samenhang. Voor de mate waarin uitstromende mbo-studenten zich voorbereid achten, tenslotte, zijn het niveau van het onderwijs en vooropleiding, het geslacht, de migratieachtergrond en het opleidingsniveau van de ouders van invloed op de afwijkingsscores. Het niveau van het onderwijs en de vooropleiding en de migratieachtergrond hebben de grootste invloed.

Figuur 4.4: Afwijkingen van de gemiddelde score voor recent gediplomeerde mbo-studenten voor leesvaardigheid naar niveau onderwijs (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken#)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal.

Tabel 4.6: Relatieve invloed van niveau onderwijs en vooropleiding en achtergrondkenmerken op leesvaardigheid voor recent gediplomeerde studenten uit het mbo

Gediplomeerden mbo	Competentie		Ervaren toerusting		Vorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Onderwijsniveau & vooropleiding	0,09	0,08***	0,10	0,09***	0,09	0,10***
Geslacht	0,04	0,03	0,04	0,04	0,08	0,08***
Migratieachtergrond	0,05	0,05	0,09	0,03**	0,08	0,10***
Opleidingsniveau ouders	0,10	0,09**	0,12	0,11***	0,09	0,09***
Financiële thuissituatie	0,05	0,03	0,05	0,02	0,03	0,04
Aantal boeken thuis	0,07	0,08**	0,11	0,11***	0,06	0,05
Thuis taal	0,08	0,08**	0,11	0,09***	0,05	0,04

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken; * $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; $N = 2.141$

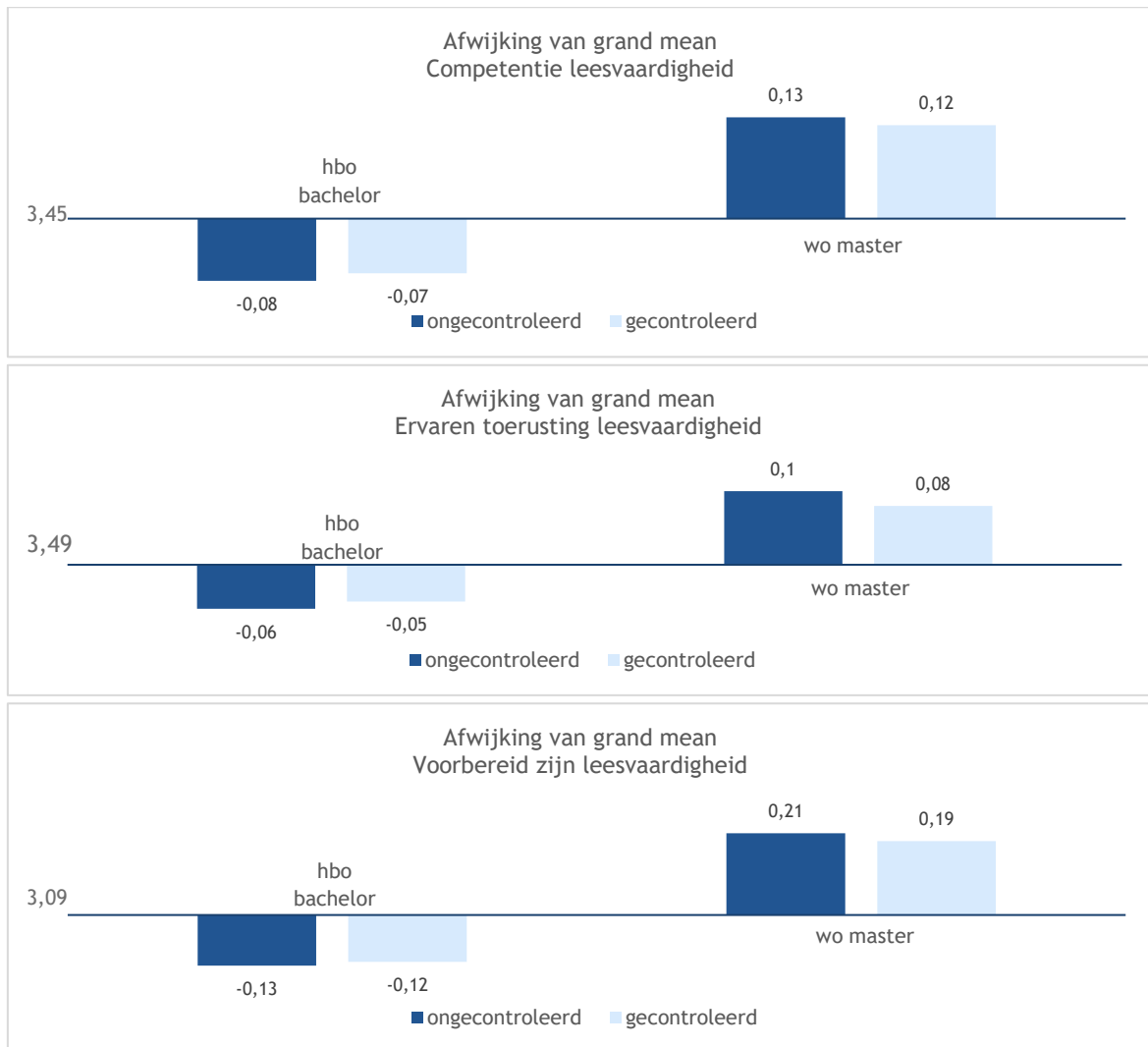
Recent gediplomeerden hoger onderwijs

In Figuur 4.5 presenteren we de voor de drie schalen van leesvaardigheid het algehele gemiddelde (grand mean) voor recent gediplomeerde uitstromende ho-studenten en de afwijkingen van dit gemiddelde voor verschillende groepen van recent gediplomeerde uitstromende mbo-studenten. We maken daarbij onderscheid naar het onderwijsniveau van deze recent gediplomeerden.

De grand mean voor de zelfgerapporteerde competentie in leesvaardigheid van alle recent gediplomeerde ho-studenten bedraagt 3,45. Recent gediplomeerde studenten uit het hbo behalen een negatieve afwijkingsscore. Dit betekent dat zij gemiddeld een lagere score rapporteren dan het gemiddelde van alle recent gediplomeerde ho-studenten. Recent gediplomeerde wo-studenten behalen een positieve afwijkingsscore, wat inhoudt dat zij gemiddeld een hogere score rapporteren dan het gemiddelde van alle recent gediplomeerde ho-studenten en zich competentier voelen. Om rekening te houden met verschillende achtergrondkenmerken zijn de afwijkingsscores opnieuw berekend, maar nu controlerend voor deze factoren. De gecontroleerde afwijkingsscores verschillen nauwelijks van de ongecontroleerde afwijkingsscores en het verschil tussen de twee groepen recent gediplomeerde ho-studenten wordt iets kleiner.

Voor de mate waarin recent gediplomeerde ho-studenten zich toegerust ervaren om teksten in hun huidige opleiding te kunnen lezen (grand mean is 3,49) en de mate waarin zij zich voorbereid voelen (grand mean is 3,09) zien we eenzelfde patroon als voor competentie. Ook voor deze schalen zijn gecontroleerde afwijkingsscores berekend en net als bij competentie in leesvaardigheid nemen de verschillen nauwelijks af en wordt het verschil tussen de twee groepen uitstromende ho-studenten iets kleiner.

Figuur 4.5: Afwijkingen van de gemiddelde score voor recent gediplomeerde ho-studenten voor leesvaardigheid naar niveau onderwijs (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken#)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal

De relatieve invloed van de verschillende achtergrondkenmerken wordt in tabel 4.7 weergegeven. Voor de gerapporteerde competentie blijken niveau onderwijs en vooropleiding, de migratieachtergrond, het opleidingsniveau van de ouders, de financiële thuissituatie en het aantal boeken thuis samen te hangen met de grootte van de afwijkingsscores (op basis van de Eta's). De invloed van niveau onderwijs en vooropleiding is het grootst. Ook voor de ervaren toerusting die recent gediplomeerde ho-studenten rapporteren geldt dat niveau onderwijs en vooropleiding, de migratieachtergrond, het opleidingsniveau van de ouders, de financiële thuissituatie en het aantal boeken thuis samenhangen met de grootte van de afwijkingsscores. Opnieuw heeft niveau onderwijs en vooropleiding de grootste invloed, maar deze wordt nu direct gevolgd door de invloed van de financiële thuissituatie. Voor de mate waarin recent gediplomeerde ho-studenten zich voorbereid achten, ten slotte, zijn hangen alleen het niveau onderwijs en vooropleiding en de financiële thuissituatie samen met de afwijkingsscores. Het niveau onderwijs en de vooropleiding heeft de grootste invloed.

Tabel 4.7: Relatieve invloed van niveau onderwijs en vooropleiding en achtergrondkenmerken op leesvaardigheid voor recent gediplomeerde studenten uit het ho

gediplomeerden ho	Competentie		Ervaren toerusting		Vorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Onderwijsniveau & vooropleiding	0,25	0,21***	0,18	0,15***	0,28	0,26***
Geslacht	0,01	0,03	0,04	0,05	0,03	0,01
Migratieachtergrond	0,06	0,07*	0,07	0,07**	0,05	0,07
Opleidingsniveau ouders	0,14	0,06***	0,13	0,06***	0,10	0,03
Financiële thuissituatie	0,17	0,14***	0,16	0,14***	0,14	0,12***
Aantal boeken thuis	0,17	0,10**	0,17	0,11***	0,10	0,04
Thuistaal	0,06	0,06	0,08	0,06	0,02	0,02

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor achtergrondkenmerken; * p < 0,10; ** p < 0,05; *** p < 0,01; N = 1.954

4.1.3 Aanbod vanuit scholen en opleidingen voor deficiënties

Bij leerlingen in het voortgezet onderwijs en bij studenten die recent gestart zijn in het mbo, hbo of wo is nagegaan of er aanbod is vanuit de huidige school of opleiding om deficiënties in leesvaardigheid weg te werken (tabel 4.8 en tabel 4.9). De helft van de studenten weet niet of het mogelijk is om hulp te krijgen wanneer hij/zij/hen extra ondersteuning nodig heeft voor de ontwikkeling van de leesvaardigheid. De verschillen tussen de doelgroepen zijn klein. Het percentage leerlingen en studenten dat aangeeft dat het niet mogelijk is om hulp te krijgen is relatief klein (gemiddeld 7%). Opnieuw zijn de verschillen tussen de doelgroepen klein. In het mbo geven de meeste instromende studenten aan dat het mogelijk is om hulp te krijgen; dit percentage is het laagste in het wo. Van de leerlingen en studenten die weten dat het mogelijk is om hulp te krijgen, maakt gemiddeld 43% hier gebruik van. De verschillen zijn echter aanzienlijk; in het vo geeft 58% van de leerlingen aan gebruik te maken van hulp, in het mbo is dit 41%. In het hbo en wo daarentegen maakt slechts respectievelijk 21% en 19% gebruik van de hulp.

Tabel 4.8: Percentage instromende leerlingen/studenten dat aangeeft te weten of het wel of niet mogelijk is om hulp te krijgen bij het ontwikkelen van de leesvaardigheid

	Vo	Mbo	Hbo	Wo	Totaal
Ja	39%	49%	42%	35%	43%
Nee	7%	6%	7%	8%	7%
Dat weet ik niet	54%	45%	51%	57%	50%
Totaal	2.662	2.350	1.337	589	6.938

Tabel 4.9: Percentage instromende leerlingen/studenten dat aangeeft gebruik te maken van de beschikbare hulp bij het ontwikkelen van de leesvaardigheid

	Vo	Mbo	Hbo	Wo	Totaal
Ja	58%	41%	21%	19%	43%
Nee	42%	59%	79%	81%	57%
Totaal	1.303	1.346	535	167	3.351

Bij de leerlingen en studenten is nagegaan op welke manier ze ondersteuning kunnen krijgen en tijdens welke momenten, lessen of vakken dit plaatsvindt. Leerlingen/studenten geven aan dat ze tijdens de lessen (Nederlands) om extra ondersteuning kunnen vragen of dat ze bijles kunnen krijgen om hun leesvaardigheid verder te ontwikkelen. Antwoorden van leerlingen geven niet duidelijk aan hoe ze hulp krijgen, wel wordt een aantal keer genoemd dat teksten voorgelezen kunnen worden.

In tabel 4.10 is getracht na te gaan of er een relatie bestaat tussen de gerapporteerde scores van de instromende leerlingen/studenten en het al dan niet weten of het mogelijk is om hulp te krijgen bij het ontwikkelen van de leesvaardigheid. Leerlingen instromend in het vo die weten dat ze hulp kunnen krijgen scoren hoger op competentie, ervaren toerusting en voorbereid zijn dan leerlingen die niet weten dat ze hulp kunnen krijgen. Voor studenten in het mbo en ho zijn er geen verschillen, behalve voor ervaren toerusting, daar behalen studenten in het ho die weten dat ze hulp krijgen een hogere score op ervaren toerusting dan studenten die dit niet weten.

Tabel 4.10: Verschil in competentie, ervaren toerusting en voorbereid zijn tussen leerlingen/studenten die wel of niet weten dat ze hulp kunnen krijgen bij het ontwikkelen van hun leesvaardigheid

Gemiddelde score	vo			mbo (nieuw)			mbo (stapel)			hbo			wo		
	Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn
Ja	3,06	3,08	3,09	3,15	3,19	3,00	3,13	3,15	3,00	3,20	3,19	2,90	3,37	3,27	3,04
Nee	2,90	2,90	2,82	3,01	2,96	2,83	2,74	2,79	2,59	3,19	3,07	2,69	3,38	3,27	3,05
Verschil significant	Ja	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Ja	Nee	Nee	Ja	Nee

Daarnaast is ook gekeken naar de gerapporteerde scores en het al dan niet gebruik maken van hulp (tabel 4.11). Leerlingen in het vo die weten dat ze hulp kunnen krijgen en die daadwerkelijk hulp vragen scoren lager op competentie, ervaren toerusting en voorbereid zijn dan leerlingen die weten dat ze hulp kunnen vragen, maar dat niet doen. Voor studenten in het mbo en ho zijn er geen verschillen tussen studenten die weten dat ze hulp kunnen vragen maar dit wel of niet doen.

Tabel 4.11: Verschil in competentie, ervaren toerusting en voorbereid zijn tussen leerlingen/studenten die wel of niet hulp vragen voor het ontwikkelen van de leesvaardigheid wanneer ze weten dat dit wel kan

Gemiddelde score	Vo			Mbo (nieuw)			Mbo (stapel)			Hbo			Wo		
	Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Voorbereid zijn
Ja	3,01	3,04	3,06	3,08	3,12	2,97	3,07	3,09	2,96	3,05	3,13	2,79	3,26	3,21	3,03
Nee	3,13	3,15	3,13	3,19	3,24	3,01	3,20	3,24	3,05	3,24	3,21	2,93	3,39	3,28	3,04
Verschil significant	Ja	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee

4.1.4 Samenvatting

- Over het algemeen rapporteren instromende leerlingen in het vo en studenten in het mbo en ho positief over hun competentie om teksten te kunnen lezen, in de mate waarin zij voldoende toegerust zijn om de teksten te kunnen lezen in de huidige opleiding en in de mate waarin zij door hun vorige school of opleiding voorbereid zijn.
- Over het algemeen rapporteren recent gediplomeerden in het mbo, hbo en wo positief over hun competentie om teksten te kunnen lezen, in de mate waarin zij voldoende toegerust zijn om de teksten te kunnen lezen in de huidige werk en in de mate waarin zij door hun vorige school of opleiding voorbereid zijn.
- Instromende leerlingen (vo) en studenten (mbo en ho) verschillen in de mate waarin zij zich competent ervaren, de mate waarin zij zich toegerust ervaren en de mate waarin zij zich voorbereid voelen door hun vorige school/ opleiding naar schooladvies (vo) of niveau onderwijs en vooropleiding (mbo en ho). Over het algemeen rapporteren leerlingen met een havo/vwo advies een betere competentie, ervaren toerusting en voorbereidheid dan leerlingen met andere adviezen; rapporteren mbo 4 studenten een betere competentie, ervaren toerusting en voorbereidheid (ongeacht niveau vooropleiding) dan de overige instromende mbo-studenten; rapporteren studenten die vanuit het vwo instromen in het ho (zowel hbo als wo) een betere competentie, ervaren toerusting en voorbereidheid dan studenten die vanuit havo of mbo 4 het ho instromen.
- Ook voor recent gediplomeerden zijn er verschillen naar gediplomeerd opleidingsniveau. Het beeld voor uitstromende mbo-studenten is diffuus en verschilt per schaal; voor uitstromende ho-studenten geldt dat studenten die uit het wo uitstromen een betere competentie, ervaren toerusting en voorbereidheid rapporteren dan studenten die uit het hbo uitstromen.
- Voor alle schalen (competentie, ervaren toerusting en voorbereid zijn) is het schooladvies (instromende vo-leerlingen) of het niveau van de vooropleiding (overige groepen instromende en uitstromende studenten) van invloed op de afwijkingsscore. Dit betekent dat de hoogte van de afwijkingsscore mede bepaald wordt door het schooladvies/de vooropleiding. Voor competentie blijkt het aantal boeken thuis voor alle doelgroepen samen te hangen met de afwijkingsscore. Ook hangen, voor bijna alle doelgroepen, het opleidingsniveau van de ouders en de financiële thuissituatie samen met de afwijkingsscore voor competentie. Voor de ervaren toerusting zijn, naast schooladvies/vooropleiding, de migratieachtergrond, het opleidingsniveau ouders, de financiële thuissituatie en het aantal boeken thuis voor bijna alle doelgroepen van invloed op de afwijkingsscore. Voor de mate waarin studenten zich voorbereid voelen hangt alleen de financiële thuissituatie voor bijna alle groepen samen met de afwijkingsscore. In tabel 4.12 hieronder zijn alle achtergrondkenmerken bij elkaar gezet.
- Ongeveer de helft van de instromende leerlingen en studenten geeft aan niet te weten of ze hulp kunnen krijgen bij het ontwikkelen van de leesvaardigheid. Wanneer leerlingen/studenten wel weten dat ze hulp kunnen krijgen, maakt gemiddeld iets minder dan de helft hier gebruik van. De verschillen tussen de groepen instromende leerlingen/studenten zijn hierin echter groot: in het vo geeft 58% van de leerlingen aan hier gebruik van te maken, ten opzichte van 19% van de studenten in het wo.

Tabel 4.12: Relatieve invloed van schooladvies/niveau onderwijs, vooropleiding en achtergrondkenmerken op leesvaardigheid voor alle groepen instromende en uitstromende leerlingen en studenten

	Instroom			Uitstroom	
	vo	mbo	ho	mbo	ho
Competentie (gemiddelde)	3,06	3,12	3,24	3,23	3,45
Bèta's achtergrondkenmerken					
Schooladvies	0,20***				
Vooropleiding		0,09**	0,17***	0,08***	0,21***
Geslacht	0,05*	0,05*	0,03	0,03	0,03
Migratieachtergrond	0,11***	0,04	0,01	0,05	0,07*
Opleidingsniveau ouders	0,05**	0,02	0,07*	0,09**	0,06***
Financiële thuissituatie	0,12***	0,06*	0,08**	0,03	0,14***
Aantal boeken thuis	0,13***	0,07*	0,12***	0,08**	0,10**
Thuistaal	0,11*	0,04	0,03	0,08**	0,06
Ervaren toerusting (gemiddelde)	3,07	3,16	3,19	3,32	3,49
Bèta's achtergrondkenmerken					
Schooladvies (vo) / vooropleiding	0,17***	0,11***	0,14***	0,09***	0,15***
Geslacht	0,05*	0,08***	0,11***	0,04	0,05
Migratieachtergrond	0,09**	0,06**	0,04	0,03**	0,07**
Opleidingsniveau ouders	0,08***	0,04	0,06*	0,11***	0,06***
Financiële thuissituatie	0,13***	0,08**	0,07*	0,02	0,14***
Aantal boeken thuis	0,10***	0,06	0,12***	0,11***	0,11***
Thuistaal	0,08	0,03	0,07	0,09***	0,06
Vorbereid zijn (gemiddelde)	3,06	2,94	2,92	2,88	3,09
Bèta's achtergrondkenmerken					
Schooladvies (vo) / vooropleiding	0,13***	0,06	0,18***	0,10***	0,26***
Geslacht	0,07**	0,06**	0,04	0,08***	0,01
Migratieachtergrond	0,05**	0,03	0,04	0,10***	0,07
Opleidingsniveau ouders	0,02	0,04	0,06	0,09***	0,03
Financiële thuissituatie	0,10***	0,09***	0,10***	0,04	0,12***
Aantal boeken thuis	0,08*	0,02	0,08	0,05	0,04
Thuistaal	0,08	0,05	0,06	0,04	0,02

* p < 0,10; ** p < 0,05; *** p < 0,01;

4.2 Sociale vaardigheden

4.2.1 Ervaren mate van competentie, toerusting en voorbereiding

In Tabel 4.13 worden de gemiddelden en standaarddeviaties gepresenteerd voor instromende leerlingen in het vo, mbo en ho. De beschrijvende statistieken voor de afzonderlijke items zijn terug te vinden in bijlage 2. De verschillende schalen lopen van 1 tot 4.

Tabel 4.13: Beschrijvende statistieken sociale vaardigheden uitgesplitst naar verschillende groepen instromende leerlingen en studenten

Doelgroep	Vo ¹⁴		Mbo				Ho			
			Nieuw			Stapel			Hbo	Wo
Uitsplitsing										
Sociale competenties	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd
Competentie	2,95	0,48	3,11	0,48	3,09	0,49	3,15	0,43	3,22	0,42
Ervaren toerusting	2,90	0,48	3,11	0,46	3,07	0,48	3,13	0,42	3,19	0,41
Vorbereid zijn	2,81	0,61	2,60	0,69	2,79	0,65	2,55	0,64	2,63	0,58

In de tabel wordt duidelijk dat instromende leerlingen en studenten zichzelf over het algemeen redelijk sociaal vaardig vinden. Ze scoren gemiddeld ongeveer 3 op een schaal van 1 tot 4. Het valt op dat de gemiddelde score op schaal competentie hoger is bij instromers in hbo en wo dan bij mbo. Vo-instromers scoren gemiddeld het laagst op de competentie sociale vaardigheden.

Gaat het om de ervaren toerusting in de sociale vaardigheid, dan wordt duidelijk dat instromende leerlingen en studenten zich redelijk sociaal toegerust voelen. De scores op de schaal voor ervaren toerusting zijn ongeveer net zo hoog voor de verschillende groepen als de scores op de schaal voor competentie. Ook hier wordt duidelijk dat instromers in hbo en wo iets hoger scoren dan instromers in mbo en vo. Gaat het om de mate waarin leerlingen en studenten vinden dat ze in hun vooropleiding zijn voorbereid op sociale vaardigheden, dan zijn de scores gemiddeld lager dan op competentie en ervaren toerusting. Het valt op dat instromers in vo op deze schaal juist het hoogst scoren. De voorbereiding in sociale vaardigheden door de vorige school is volgens hen redelijk goed. Instromers die voor het eerst in het mbo instromen en instromers in het hbo scoren het laagst op deze schaal. Stapelaars in mbo en wo-instromers scoren iets hoger, maar lager dan vo-instromers.

Uit tabel 4.14 blijkt dat recent gediplomeerden van het mbo, hbo en wo gemiddeld vrij hoog scoren op de competentie sociale vaardigheden. Hetzelfde geldt voor de mate waarin deze recent gediplomeerden zich in hun werk toegerust voelen in sociale vaardigheden. Gemiddeld scoren ze tussen 3,22 (mbo-uitstromers) en 3,30 (hbo- en wo-uitstromers) op een schaal van 1 tot 4. Over de mate waarin de vorige opleiding hen heeft voorbereid in de sociale vaardigheden zijn de recent gediplomeerden iets minder positief. Studenten die uitstromen uit het hbo zijn het meest positief hierover, gevolgd door studenten die uitstromen uit het wo- en mbo.

14 Inclusief leerlingen met een vso-schooladvies. In de analyse naar verschillen tussen groepen wordt deze groep leerlingen niet meegenomen. Om deze reden wijken de gemiddelden voor vo in deze tabel iets af van de gemiddelden in Figuur 4.6.

Tabel 4.14: Beschrijvende statistieken sociale vaardigheden uitgesplitst naar verschillende groepen recent gediplomeerden uit het mbo, hbo en wo

Doelgroep	Recent gediplomeerden					
	Mbo		Hbo		Wo	
Uitsplitsing	M	sd	M	sd	M	sd
Sociale competenties	M	sd	M	sd	M	sd
Competentie	3,18	0,44	3,30	0,44	3,33	0,43
Ervaren toerusting	3,22	0,42	3,30	0,41	3,30	0,42
Vorbereid zijn	2,75	0,64	2,91	0,60	2,79	0,62

4.2.2 Verschillen in ervaring naar doelgroep

Instromers voortgezet onderwijs

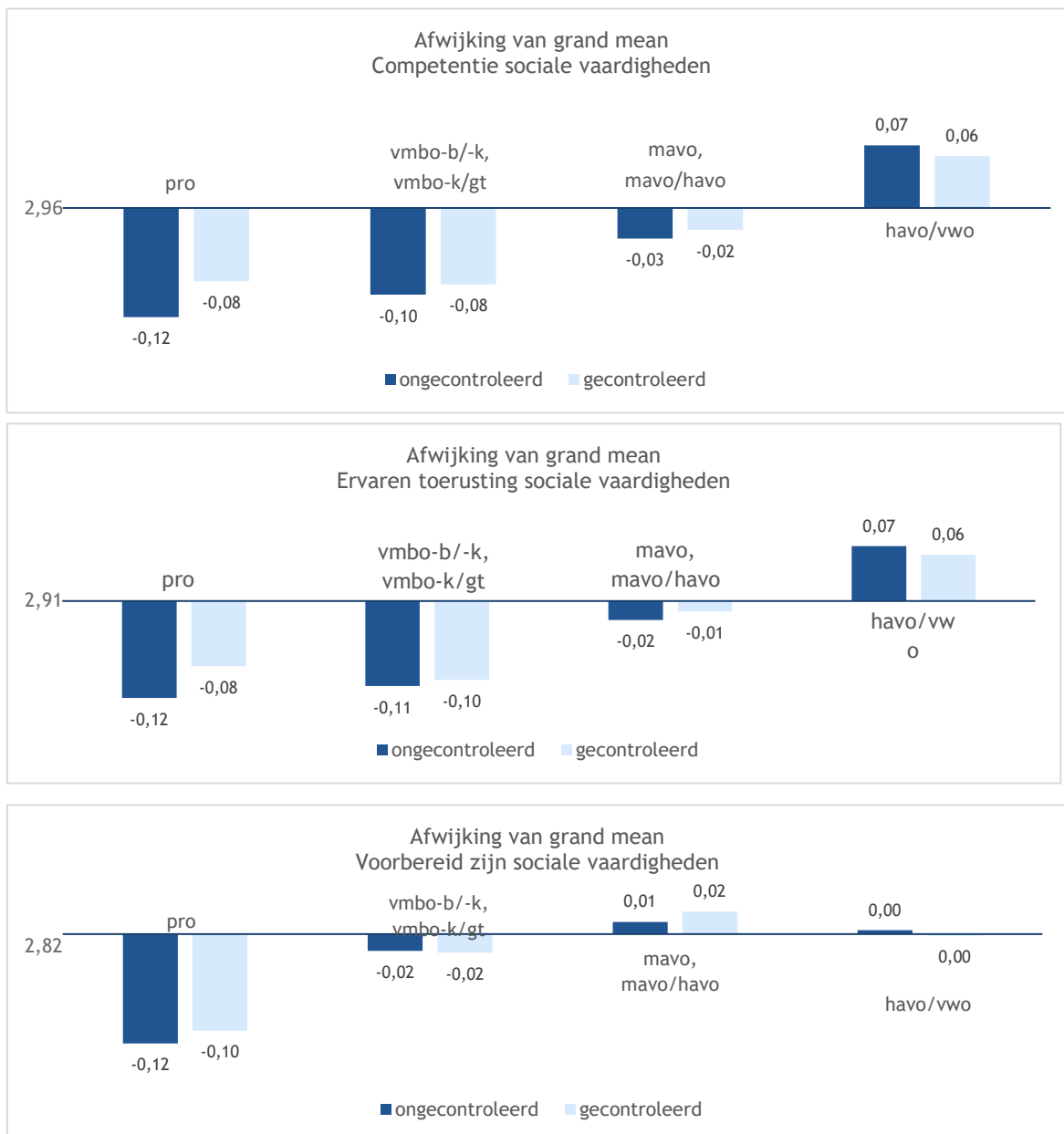
In figuur 4.6 presenteren we de voor de drie schalen van sociale vaardigheden het algehele gemiddelde (grand mean) voor instromende vo-leerlingen en de afwijkingen van dit gemiddelde voor verschillende groepen van vo-leerlingen. We maken daarbij onderscheid naar het vo-advies dat deze instromers aan het eind van de basisschool hebben ontvangen.

De grand mean voor de competentie sociale vaardigheden bedraagt 2,96. Voor leerlingen die een pro-advies hebben ontvangen aan het eind van de basisschool, bedraagt het gemiddelde 2,85 (2,96 minus 0,12), voor leerlingen met een havo/vwo-advies bedraagt het gemiddelde 3,03 (2,96 plus 0,07). Omdat we graag willen controleren of de verschillen tussen groepen mogelijk verklaard worden door andere kenmerken van de leerlingen, worden de afwijkingsscores opnieuw bepaald, maar nu na statistische controle voor enkele leerling- en achtergrondkenmerken: geslacht, migratieachtergrond, het hoogst genoten opleidingsniveau van de ouders, de financiële thuissituatie en het aantal boeken thuis. Hierbij wordt duidelijk dat de afwijkingsscores lager uitvallen (dat wil zeggen, voor de pro- en vmbo-b/k- en mavo/havo-schooladviezen wordt de gemiddelde vaardigheidsscore hoger, terwijl deze voor de havo/vwo-schooladviezen juist iets lager zijn wanneer rekening wordt gehouden met deze verschillende kenmerken). Zo bedraagt het gecontroleerde gemiddelde voor leerlingen met een pro-advies 2,88 (2,96 minus 0,08) en voor leerlingen met een havo/vwo-advies 3,02 (2,96 plus 0,06).

Voor de ervaren toerusting in sociale vaardigheden bedraagt het gemiddelde voor vo-leerlingen 2,91. Net als bij de competentie, zien we hier dat voor de verschillende groepen naar schooladvies de afwijkingen van het gemiddelde kleiner worden wanneer er rekening wordt gehouden met de verschillende achtergrondkenmerken van de leerlingen. Na controle blijkt dat leerlingen met een pro-advies gemiddeld 2,83 (2,91-0,08) scoren. Leerlingen met een vmbo-b/k- of vmbo-k/gt advies scoren gemiddeld 2,81, leerlingen met een mavo- of mavo/havo-advies scoren gemiddeld 2,90 en leerlingen met een havo/vwo-advies scoren gemiddeld 2,97 op de ervaren toerusting.

De mate waarin de basisschool de leerlingen heeft voorbereid in sociale vaardigheden is redelijk volgens de instromende vo-leerlingen: ze scoren gemiddeld 2,82 op een schaal van 1 tot 4. Leerlingen met een pro- of vmbo-b/k / vmbo-k/gt-advies scoren iets lager dan dit gemiddelde (respectievelijk 2,72 en 2,80 na controle voor achtergrondkenmerken). Leerlingen met een mavo of mavo/havo-advies scoren iets hoger dan gemiddeld (2,84), leerlingen met een havo/vwo-advies scoren nagenoeg rond het gemiddelde.

Figuur 4.6: Afwijkingen van de gemiddelde score in het vo voor sociale vaardigheden naar schooladvies einde basisonderwijs (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal.

De relatieve invloed van de verschillende leerlingkenmerken op de schaalscore competentie sociale vaardigheden wordt in tabel 4.15 weergegeven. Het schooladvies blijkt na de financiële thuissituatie de grootste invloed te hebben, terwijl de invloed van de taal die thuis gesproken wordt het kleinst is (op basis van de Eta's). Er bestaan significante verschillen in de score op competentie tussen groepen gedefinieerd aan de hand van schooladvies, geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau van de ouders en de financiële thuissituatie.

Uit tabel 4.15 komt naar voren dat de financiële thuissituatie ook het sterkst samenhangt met de ervaren toerusting van leerlingen in de sociale vaardigheden, gevolgd door het schooladvies vo, de

migratieachtergrond van leerlingen en het opleidingsniveau van de ouders. Het valt op dat de invloed van het schooladvies op de mate van voorbereid zijn een stuk kleiner is, maar wel significant. De relatieve invloed van de achtergrondkenmerken financiële thuissituatie en migratieachtergrond is hier het grootst.

Tabel 4.15: Relatieve invloed van schooladvies vo en achtergrondkenmerken op sociale vaardigheden voor instromende leerlingen in het vo

Instroom vo	Competentie		Ervaren toerusting		Vorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Schooladvies vo	0,15	0,124***	0,15	0,13***	0,03	0,03***
Geslacht	0,05	0,04**	0,03	0,02	0,07	0,07
Migratieachtergrond	0,09	0,11***	0,09	0,12***	0,08	0,09***
Opleidingsniveau ouders	0,13	0,08***	0,12	0,07***	0,06	0,06**
Financiële thuissituatie	0,15	0,13***	0,16	0,15***	0,10	0,10***
Aantal boeken thuis	0,07	0,06	0,06	0,05	0,05	0,05
Thuis taal	0,03	0,04	0,03	0,03	0,04	0,02

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken. * $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; $N = 2.473$.

Instromers mbo

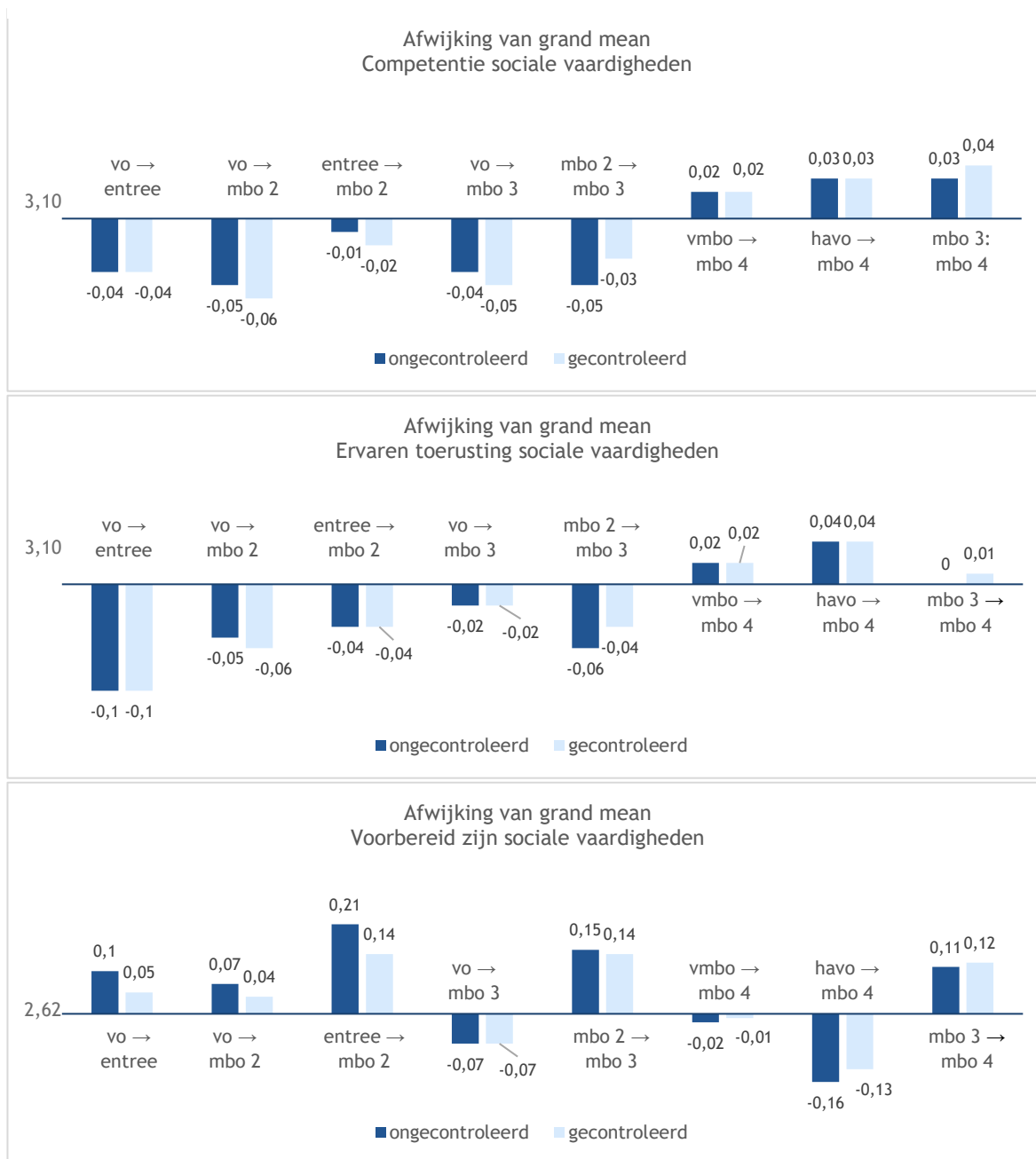
Het totaal gemiddelde van mbo-instromers op de competentie sociale vaardigheden bedraagt 3,10. Kijken we in figuur 4.7 naar verschillen naar groepen gedefinieerd op basis van het niveau van de vooropleiding en de huidige opleiding, dan zien we dat instromers in entree-, mbo 2- en mbo 3-opleidingen lager scoren dan gemiddeld. Instromers op mbo-4-opleidingen scoren hoger dan gemiddeld. Na controle voor achtergrondkenmerken blijkt dat studenten in mbo 2- en mbo-3-opleidingen die zijn ingestroomd vanuit het voortgezet onderwijs, gemiddeld het laagst scoren op de competentie sociale vaardigheden (respectievelijk 3,04 en 3,05). Hierbij moet echter geconstateerd worden dat de verschillen tussen de onderscheiden groepen zeer klein zijn (minimum gemiddelde 3,04, maximum gemiddelde 3,14). Uit tabel 4.16 blijkt dat het kenmerk niveau onderwijs en vooropleiding niet significant van invloed is op de score op de schaal voor competentie. De relatieve invloed van de kenmerken geslacht en financiële thuissituatie is groter en bovendien significant.

Mbo-instromers voelen zich redelijk goed toegerust in sociale vaardigheden, zo blijkt in figuur 4.7. De gemiddelde score bedraagt 3,10. Entree-studenten ingestroomd vanuit het vo blijken zich het minst toegerust te voelen: het gemiddelde (gecontroleerd voor achtergrondkenmerken) voor deze groep bedraagt 3,0. Studenten die vanuit de havo instromen op mbo-4-opleidingen blijken zich het sterkst toegerust te voelen in sociale vaardigheden: zij scoren gemiddeld 3,14. Het niveau van het onderwijs en de vooropleiding is wel significant van invloed op de score op ervaren toerusting, zo blijkt uit tabel 4.16. Ook de kenmerken geslacht en financiële thuissituatie hangen samen met de (afwijkings-)score op ervaren toerusting, waarbij de samenhang met het laatstgenoemde kenmerk het grootst is.

Tot slot komt uit figuur 4.7 naar voren dat instromers in het mbo de mate waarin de vooropleiding hen voorbereid heeft in sociale vaardigheden gemiddeld lager beoordelen dan hun competentie en ervaren toerusting in sociale vaardigheden. Daar er veel variatie zit in de vooropleiding van instromers van het mbo, verwachtten we ook verschillen in de gemiddelde scores. Studenten op mbo 3- en mbo 4-opleidingen die zijn ingestroomd vanuit het vo voelen zich gemiddeld minder goed voorbereid. Mbo 4-studenten afkomstig van havo scoren het laagst (gecontroleerd voor andere factoren) op voorbereid zijn: 2,49. Mbo 2-studenten afkomstig van entree en mbo-3-studenten afkomstig van een mbo 2-opleiding scoren gemiddeld het hoogst

(respectievelijk 2,76 en 2,77). Opnieuw is de samenhang met de financiële thuissituatie het grootst, gevolgd door het niveau van het onderwijs en de vooropleiding (zie meest rechtse kolom tabel 4.16). Ook de kenmerken geslacht en migratieachtergrond hangen samen met de hoogte van de score op voorbereid zijn in sociale vaardigheden van mbo-instromers.

Figuur 4.7: Afwijkingen van de gemiddelde score in het mbo voor sociale vaardigheden naar niveau onderwijs en vooropleiding (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal.

Tabel 4.16: Relatieve invloed van vooropleiding en achtergrondkenmerken op sociale vaardigheden voor instromende leerlingen in het mbo

Instroom mbo	Competentie		Ervaren toerusting		Vorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Niveau onderwijs en vooropleiding	0,07	0,07	0,08	0,08**	0,13	0,10***
Geslacht	0,14	0,13***	0,08	0,07***	0,09	0,09***
Migratieachtergrond	0,05	0,04	0,04	0,02	0,10	0,06***
Opleidingsniveau ouders	0,05	0,03	0,05	0,02	0,07	0,05
Financiële thuissituatie	0,16	0,15***	0,17	0,16**	0,12	0,13***
Aantal boeken thuis	0,02	0,04	0,02	0,04	0,08	0,04
Thuis taal	0,02	0,03	0,01	0,03	0,10	0,06

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken. * $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; $N = 2.351$.

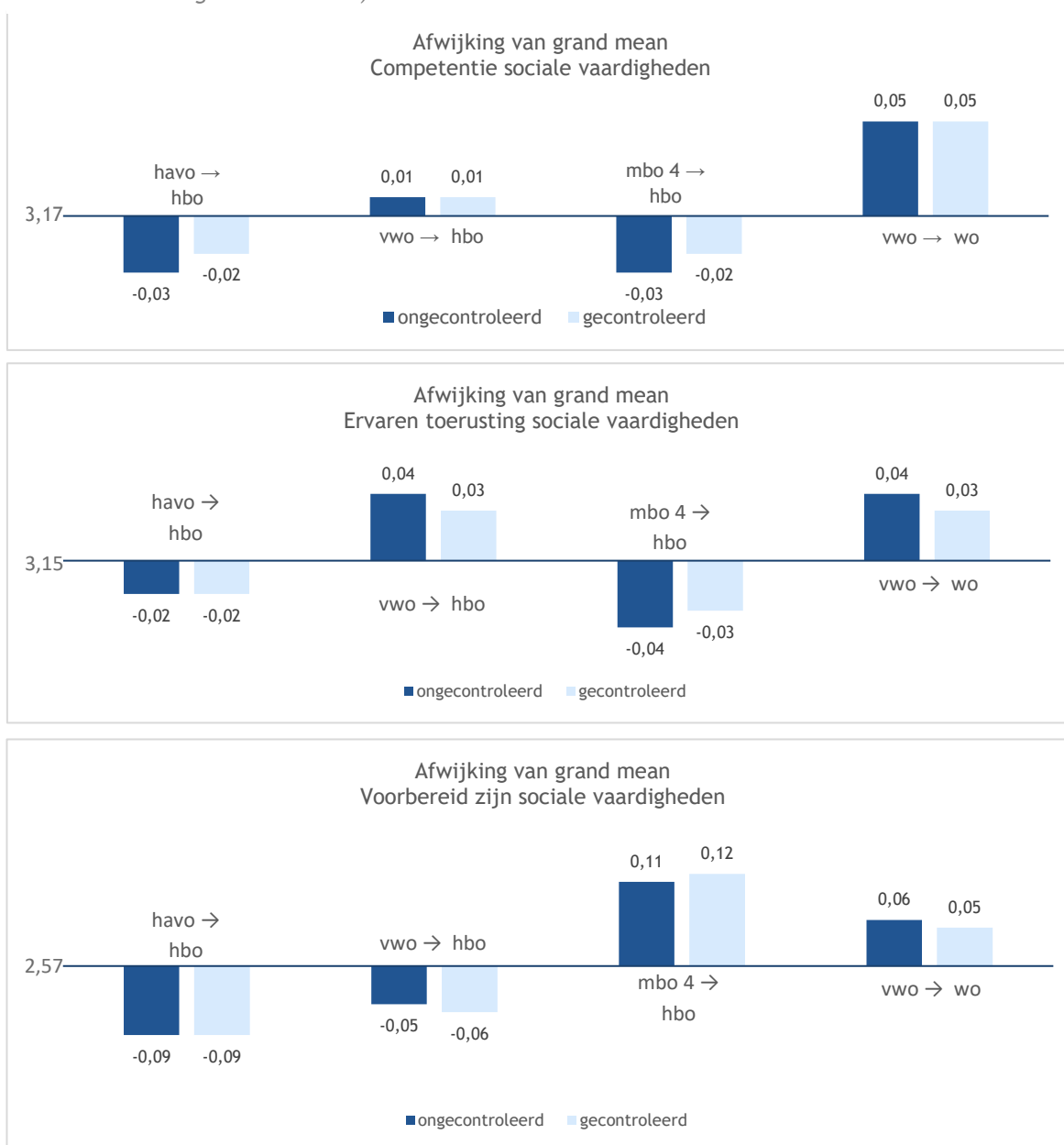
Instromers hoger onderwijs

Instromers in het hoger onderwijs scoren gemiddeld 3,17 op de competentie sociale vaardigheden. In Figuur 4.8 worden de afwijkingsscores van dit gemiddelde voor de verschillende groepen naar niveau onderwijs en vooropleiding getoond. Studenten in een wo-opleiding met een vwo-vooropleiding, scoren gemiddeld het hoogst (3,22), hbo-studenten ingestroomd vanuit havo of mbo 4 het laagst. De afwijkingen van het totaal gemiddelde worden kleiner na controle voor achtergrondkenmerken, maar blijven wel overeind.

Bij de ervaren toerusting zien we vergelijkbare patronen. Studenten die vanuit het vwo instromen in een hbo- of wo-opleiding scoren hoger gemiddeld hoger dan studenten die vanuit havo of mbo 4 instromen in een hbo-opleiding. Gaat het om de mate van voorbereid zijn in sociale vaardigheden, dan zien we daarentegen dat juist de studenten die het hbo instromen vanuit een mbo 4-opleiding, hoger dan gemiddeld scoren: deze groep studenten scoort gemiddeld 2,69. Zij scoren daarmee zelfs hoger wo-studenten die instroomden vanuit het vwo.

In tabel 4.17 wordt de relatieve invloed van de vooropleiding en de achtergrondkenmerken op de sociale vaardigheidsschalen competentie, ervaren toerusting en voorbereid zijn getoond. Uit de tabel wordt duidelijk dat het niveau van het onderwijs en de vooropleiding, het geslacht, de migratieachtergrond en de financiële thuissituatie samenhangen met de scores op de competentie, ervaren toerusting en voorbereid zijn.

Figuur 4.8: Afwijkingen van de gemiddelde score in het hoger onderwijs voor sociale vaardigheden naar niveau onderwijs en vooropleiding (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken)

##: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal.

Tabel 4.17: Relatieve invloed van vooropleiding en achtergrondkenmerken sociale vaardigheden voor instromende leerlingen in het ho

Instroom ho	Competentie		Ervaren toerusting		Vorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Onderwijsniveau & vooropleiding	0,08	0,08***	0,08	0,06***	0,13	0,14***
Geslacht	0,10	0,09***	0,09	0,09***	0,05	0,04*
Migratieachtergrond	0,07	0,06*	0,10	0,09***	0,03	0,03
Opleidingsniveau ouders	0,07	0,06	0,09	0,06	0,08	0,08***
Financiële thuissituatie	0,11	0,11***	0,11	0,09***	0,09	0,09***
Aantal boeken thuis	0,06	0,04	0,04	0,06	0,04	0,04
Thuistaal	0,05	0,06	0,05	0,05	0,03	0,03

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken. * $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; $N = 1.926$.

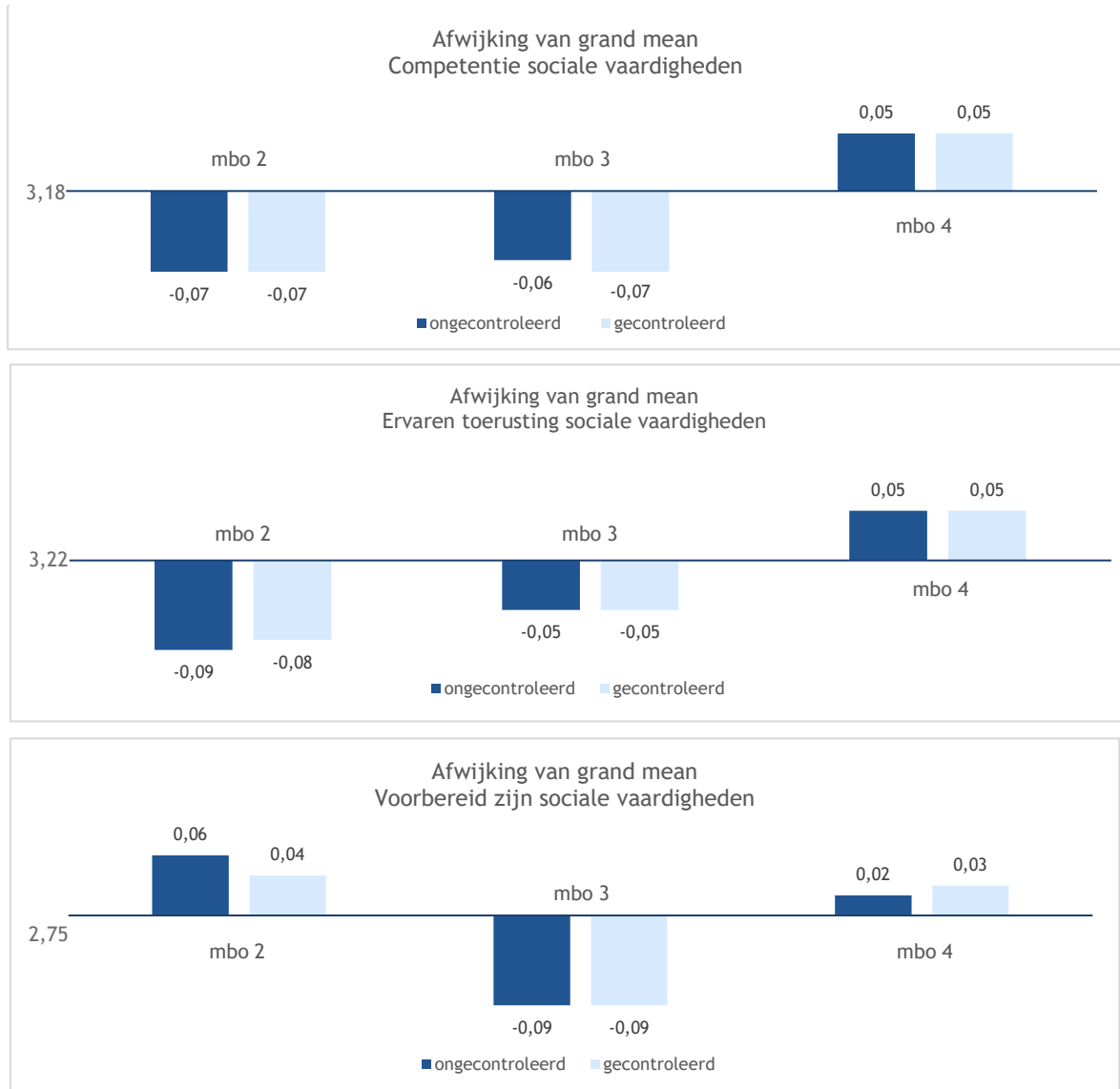
Recent gediplomeerden mbo

Recent gediplomeerde uitstromers uit het mbo voelen zich over het algemeen redelijk competent in sociale vaardigheden. Gemiddeld scoort deze groep 3,18 op de schaal competentie. Recent gediplomeerden van mbo 4-opleidingen scoren gemiddeld hoger op deze schaal dan recent gediplomeerden van mbo 2- en mbo 3-opleidingen (respectievelijk gemiddeld 3,11 en 3,12) zo blijkt in figuur 4.9. De afwijkingsscores blijken na controle voor achtergrondkenmerken vrijwel onveranderd. Voor de ervaren toerusting van de recent gediplomeerden uit het mbo zien we een vergelijkbaar patroon. Ook hier scoren recent gediplomeerden uit mbo 4 gemiddeld hoger dan het gemiddelde van 3,22, terwijl recent gediplomeerden uit mbo 2 en mbo 3 gemiddeld lager scoren dan 3,22.

Gaat het om het voorbereid zijn in sociale vaardigheden, dan wordt duidelijk dat recent gediplomeerde uitstromers uit het mbo zich redelijk voorbereid voelen in sociale vaardigheden voor hun overstap naar de arbeidsmarkt. Gediplomeerden van een mbo 2- of een mbo 4-opleiding voelen zich gemiddeld meer voorbereid dan alumni van een mbo 3-opleiding. Na controle voor achtergrondkenmerken blijkt deze groep 0,09 punt lager te scoren dan het gemiddelde van 2,75, terwijl de mbo 2- en mbo 4-alumni boven het gemiddelde van 2,75 scoren met gemiddelden van respectievelijk 2,79 en 2,78.

Uit Tabel 4.18 wordt duidelijk dat naast het niveau van het diploma, ook het geslacht, de migratieachtergrond en de financiële thuissituatie van de gediplomeerden samenhangen met de competentie en ervaren toerusting in sociale vaardigheden. De relatieve invloed van het niveau van het diploma is het grootst (bèta is 0,13). De relatieve invloed van geslacht is daarentegen het grootst op het voorbereid zijn. De financiële thuissituatie hangt niet samen met het voorbereid zijn, terwijl het aantal boeken thuis (als proxy voor cultureel kapitaal) wel significante samenhang vertoont met de score op deze schaal.

Figuur 4.9: Afwijkingen van de gemiddelde score mbo alumni voor sociale vaardigheden naar niveau diploma (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal.

Tabel 4.18: Relatieve invloed van niveau diploma en achtergrondkenmerken op sociale vaardigheden voor gediplomeerden in het mbo

Gediplomeerden mbo	Competentie		Ervaren toerusting		Vorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Niveau diploma	0,13	0,13***	0,14	0,13***	0,09	0,08***
Geslacht	0,10	0,10***	0,12	0,10***	0,13	0,14***
Migratieachtergrond	0,07	0,07**	0,09	0,06**	0,07	0,09***
Opleidingsniveau ouders	0,06	0,04	0,10	0,06	0,07	0,06**
Financiële thuissituatie	0,06	0,09***	0,06	0,06**	0,04	0,05
Aantal boeken thuis	0,03	0,04	0,04	0,03	0,08	0,07**
Thuis taal	0,02	0,04	0,08	0,05	0,05	0,06**

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken. * $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; $N = 2.141$.

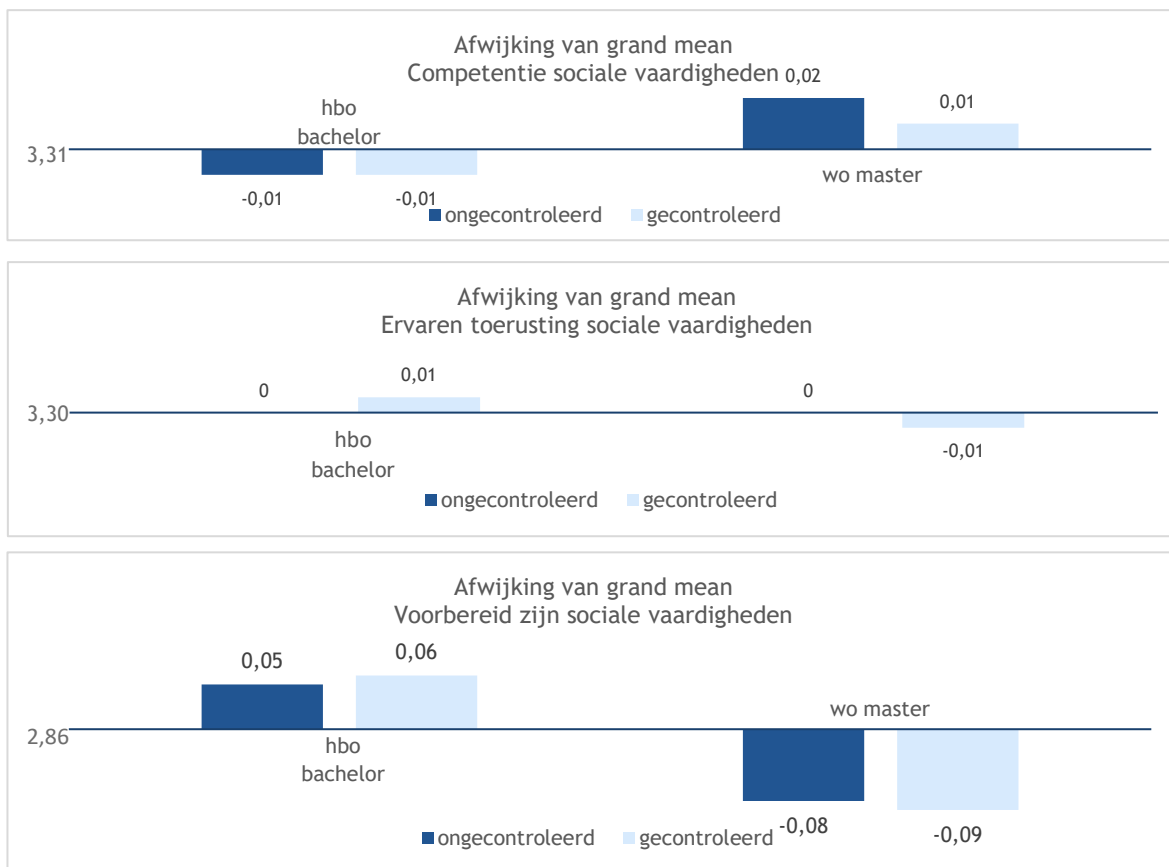
Recent gediplomeerden hoger onderwijs

Recent gediplomeerden van het hoger onderwijs scoren gemiddeld 3,31 op competentie sociale vaardigheden (figuur 4.10). De verschillen in gemiddelde score in competentie tussen recent gediplomeerden met een hbo bachelor-diploma en recent gediplomeerden met een wo-master diploma zijn zeer klein. Na controle voor achtergrondkenmerken blijkt dat hbo-gediplomeerden 0,01 lager scoren dan het gemiddelde, terwijl wo-gediplomeerden 0,01 hoger scoren dan het gemiddelde. Desalniettemin blijkt uit tabel 4.19 dat de invloed van het kenmerk niveau diploma op de schaal score competentie significant is. Wel blijkt in deze tabel dat de grootte van de afwijkingsscore sterker samenhangt met het opleidingsniveau van de ouders, geslacht, thuistaal en financiële thuissituatie.

De ervaren toerusting van hbo- en wo-gediplomeerden is ook vrij goed, met een gemiddelde score van 3,30. De afwijkingsscores voor de verschillende groepen naar niveau van het diploma zijn (ongecontroleerd) 0, maar na controle voor andere achtergrondkenmerken blijkt dat hbo-gediplomeerden gemiddeld 3,31 scoren, terwijl wo-gediplomeerden 3,29 scoren. Deze verschillen zijn verwaarloosbaar. Het kenmerk niveau diploma is dan ook niet significant van invloed op de ervaren toerusting, zo blijkt uit tabel 4.19. Het verband met de financiële thuissituatie blijkt ook bij de ervaren toerusting het grootst, gevolgd door thuistaal, opleidingsniveau ouders en geslacht.

Gediplomeerden in het ho voelen zich redelijk voorbereid door hun vooropleiding op hun stap naar de arbeidsmarkt. Gemiddeld scoren deze gediplomeerden 2,86 op voorbereid zijn in sociale vaardigheden. De afwijkingsscores laten zien dat hbo-gediplomeerden zich iets beter (gemiddeld 2,91 ($2,86 + 0,05$)) voorbereid voelen dan wo-gediplomeerden (gemiddeld 2,78 ($2,86 - 0,08$)). Na controle voor achtergrondkenmerken blijken deze verschillen zelfs nog iets toe te nemen: de afwijkingsscore voor hbo-gediplomeerden neemt toe tot 0,06; de afwijkingsscore voor wo-gediplomeerden wordt -0,09. Het kenmerk niveau diploma blijkt dan ook na het kenmerk financiële thuissituatie de grootste relatieve invloed te hebben op schaal voorbereid zijn. Ook de kenmerken migratieachtergrond, aantal boeken thuis en opleidingsniveau ouders hangen samen met de mate van voorbereid zijn.

Figuur 4.10: Afwijkingen van de gemiddelde score hoger onderwijs alumni voor sociale vaardigheden naar niveau diploma (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal.

Tabel 4.19: Relatieve invloed van niveau diploma en achtergrondkenmerken op sociale vaardigheden voor gediplomeerden ho

Gediplomeerden ho	Competentie		Ervaren toerusting		Voorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Niveau diploma	0,04	0,02*	0,00	0,03	0,10	0,12***
Geslacht	0,09	0,09***	0,05	0,06*	0,04	0,05
Migratieachtergrond	0,04	0,07	0,04	0,07	0,07	0,10***
Opleidingsniveau ouders	0,07	0,04**	0,09	0,07***	0,04	0,03*
Financiële thuissituatie	0,15	0,14***	0,13	0,12***	0,12	0,13***
Aantal boeken thuis	0,05	0,04	0,08	0,05	0,08	0,07***
Thuistaal	0,10	0,10***	0,09	0,07**	0,02	0,05

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken. * p < 0,10; ** p < 0,05; *** p < 0,01; N = 1.954.

4.2.3 Aanbod vanuit scholen en opleidingen voor deficiënties

Bij leerlingen in het vo en bij studenten die recent gestart zijn in het mbo, hbo of wo is nagegaan of er aanbod is vanuit de huidige school of opleiding om deficiënties in sociale vaardigheden weg te werken. Uit tabel 4.20 blijkt dat de helft van de leerlingen en studenten niet weet of er op de huidige school of opleiding hulp te krijgen is wanneer hij/zij/hen ondersteuning wil bij het verder ontwikkelen van zijn/haar/diens sociale vaardigheden. Het aandeel leerlingen en studenten dat aangeeft dat het niet mogelijk is om hulp te krijgen is beperkt (7%). Het lijkt erop dat de sterke ondersteuningsstructuur van mbo- en hbo-opleidingen van leerlingen en studenten terugkomt in de onderstaande resultaten. Bijna de helft van de mbo-studenten (49%) geeft aan dat het mogelijk is om ondersteuning te krijgen, net als 42% van de hbo-studenten. Volgens 39% van de instromers in het vo is er ondersteuning op de school voor het ontwikkelen van sociale vaardigheden en 35% van de instromers in het wetenschappelijk onderwijs geven aan dat ze ondersteuning kunnen krijgen.

Tabel 4.20: Percentage instromende leerlingen/studenten dat aangeeft te weten of het wel of niet mogelijk is om hulp te krijgen bij het ontwikkelen van de sociale vaardigheden

	Vo	Mbo	Hbo	Wo	Totaal
Ja	39%	49%	42%	35%	2.975 (43%)
Nee	7%	6%	7%	8%	463 (7%)
Dat weet ik niet	54%	45%	51%	57%	3.501 (51%)
Totaal	2.662	2.350	1.337	589	6.938 (100%)

Aan de leerlingen en studenten die hebben aangegeven dat er ondersteuning beschikbaar is op de school of opleiding is gevraagd of ze ook wel eens gebruik hebben gemaakt van deze hulp (tabel 4.21). 40% van de leerlingen en studenten geeft aan hier wel eens gebruik van te hebben gemaakt. Kijken we naar de verschillende onderwijstypen, dan zien we dat het aandeel leerlingen of studenten dat wel eens gebruik maakt van de hulp het grootst is in het voortgezet onderwijs. Meer dan de helft van deze leerlingen (54%) geen aan wel eens gebruik te hebben gemaakt. Ruim een derde (36%) van de mbo-instromers en bijna een derde van de hbo-instromers (30%) heeft wel eens ondersteuning gehad om de sociale vaardigheden verder te ontwikkelen. In het wetenschappelijk onderwijs wordt de beschikbare hulp het minst benut: 22% van de wo-instromers geeft aan wel eens gebruik te maken van de beschikbare ondersteuning.

Tabel 4.21: Percentage instromende leerlingen/studenten dat aangeeft gebruik te maken van de beschikbare hulp bij het ontwikkelen van de sociale vaardigheden

	Vo	Mbo	Hbo	Wo	Totaal
Ja	561 (54%)	420 (36%)	171 (30%)	45 (22%)	1.197 (40%)
Nee	482 (46%)	734 (64%)	394 (70%)	162 (78%)	1.772 (60%)
Totaal	1.043 (100%)	1.154 (100%)	565 (100%)	207 (100%)	2.969 (100%)

Bij de leerlingen en studenten is nagegaan op welke manier ze ondersteuning kunnen krijgen en tijdens welke momenten, lessen of vakken dit plaatsvindt. Uit de antwoorden van de leerlingen en studenten komt naar voren dat deze hulp volgens een deel van de leerlingen/studenten gedurende alle lessen gegeven kan worden. Anderen spreken over specifieke momenten waarin er aandacht is voor (het aanleren van) sociale vaardigheden, zoals bij bijlessen, LOB-lessen of cursussen. Ook één-op-één begeleiding door bijvoorbeeld een vertrouwenspersoon of de studiebegeleider- of coach wordt genoemd door de respondenten.

Tot slot zijn we nagegaan in hoeverre er verschillen bestaan in de competentie, ervaren toerusting en het voorbereid zijn tussen leerlingen en studenten die wel en niet gebruik hebben gemaakt van extra ondersteuning bij het verder ontwikkelen van de sociale vaardigheden. In tabel 4.22 wordt duidelijk dat mbo-studenten die geen gebruik maken van de extra ondersteuning gemiddeld (significant) hoger scoren op de competentie en de ervaren toerusting dan studenten die wel gebruik maken van de ondersteuning. Hetzelfde zien we bij hbo-studenten die geen gebruik maken van de ondersteuning, die daarnaast ook nog significant hoger scoren op het voorbereid zijn. Bij vo-leerlingen en wo-studenten zien we geen significante verschillen tussen degenen die wel en niet gebruik maken van de extra ondersteuning in de gemiddelde scores op de competentie, ervaren toerusting en het voorbereid zijn in sociale vaardigheden.

Tabel 4.22: *Verskil in competentie, ervaren toerusting en voorbereid zijn tussen leerlingen/studenten die wel of niet hulp vragen voor het ontwikkelen van de sociale vaardigheden wanneer ze weten dat dit wel kan*

Gemiddelde score	Vo			Mbo			Hbo			Wo		
	Competentie	Ervaren toerusting	Vorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Vorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Vorbereid zijn	Competentie	Ervaren toerusting	Vorbereid zijn
Gebruik extra ondersteuning												
Ja	3,02	2,97	2,97	3,11	3,13	2,72	3,09	3,11	2,46	3,21	3,23	2,67
Nee	3,03	2,98	2,93	3,21*	3,21*	2,75	3,22*	3,21*	2,68*	3,27	3,25	2,68
Totaal	3,03	2,98	2,95	3,17	3,18	2,74	3,18	3,18	2,61	3,26	3,24	2,67

4.2.4 Samenvatting

- Over het algemeen rapporteren instromende leerlingen in het vo en studenten in het mbo en ho (redelijk) positief over hun competentie in sociale vaardigheden, in de mate waarin zij voldoende toegerust zijn in sociale vaardigheden om te kunnen functioneren in de huidige opleiding en de mate waarin zij door hun vorige school of opleiding voorbereid zijn.
- Over het algemeen rapporteren recent gediplomeerden in het mbo en ho (hbo en wo) positief over hun competentie in sociale vaardigheden, in de mate waarin zij voldoende toegerust zijn in sociale vaardigheden om te kunnen functioneren in de huidige opleiding en de mate waarin zij door hun vorige school of opleiding voorbereid zijn.

Binnen de doelgroepen zijn er verschillen tussen subgroepen naar schooladvies voor instromende leerlingen in het vo. Ook voor de instromers in het hoger onderwijs zijn er verschillen tussen subgroepen naar vooropleiding op hun competentie en ervaren toerusting in sociale vaardigheden en de mate waarin ze voorbereid zijn door hun vorige opleiding. Voor de instromers in het mbo zijn er verschillen tussen subgroepen naar vooropleiding in de mate waarin zij voldoende toegerust zijn in sociale vaardigheden om te kunnen functioneren in hun huidige opleiding en de mate waarin zij door hun vorige school of opleiding voorbereid zijn. Er is daarentegen geen verschil tussen subgroepen naar vooropleiding als het gaat om hun competentie in sociale vaardigheden.

- Voor recent gediplomeerden in het mbo zijn er verschillen naar gediplomeerd opleidingsniveau in de competentie, ervaren toerusting en de mate van voorbereid zijn door de vorige opleiding. Voor recent gediplomeerden in het ho zijn er verschillen naar gediplomeerd opleidingsniveau in de competentie en de mate van voorbereid zijn.

- Gaat het om achtergrondkenmerken, dan wordt duidelijk dat de achtergrondkenmerken geslacht en financiële thuissituatie voor alle doelgroepen samen hangen met de hoogte van de score op de competentie. Het achtergrondkenmerk migratieachtergrond hangt enkel voor instromers in voortgezet en hoger onderwijs en voor mbo-geplomeerden samen met de competentiescore. Het opleidingsniveau van de ouders is voor instromers in het voortgezet onderwijs en voor geplomeerden in het hoger onderwijs van invloed.
- De invloed van de achtergrondkenmerken op de ervaren toerusting van leerlingen en studenten in sociale vaardigheden is nagenoeg vergelijkbaar met de beschreven verschillen voor competentie. Voor vo-instromers is er daarentegen geen invloed van geslacht op de ervaren toerusting in sociale vaardigheden.
- Gaat het om de verschillen naar achtergrondkenmerken in de mate waarin leerlingen en studenten zich voorbereid voelen door hun vorige school of opleiding, dan wordt duidelijk dat samenhang met de achtergrondvariabelen minder eenduidig te beschrijven is. Wat opvalt, is dat het achtergrondkenmerk aantal boeken thuis voor geplomeerden van het middelbaar beroeps- en hoger onderwijs samenhangt met de mate waarin zij zich door hun vorige school of opleiding voorbereid voelen op het gebied van sociale vaardigheden (zie voor een overzicht tabel 4.23).

Tabel 4.23: Relatieve invloed van schooladvies/niveau onderwijs, vooropleiding en achtergrondkenmerken op sociale vaardigheden voor alle groepen instromende en uitstromende leerlingen en studenten

	Instroom			Uitstroom	
	Vo	Mbo	Ho	Mbo	Ho
Competentie (gemiddelde)	2,96	3,10	3,17	3,18	3,31
Bèta's achtergrondkenmerken					
Schooladvies	0,124***				
Vooropleiding		0,07	0,08***	0,13***	0,02*
Geslacht	0,04**	0,13***	0,09***	0,10***	0,09***
Migratieachtergrond	0,11***	0,04	0,06*	0,07**	0,07
Opleidingsniveau ouders	0,08***	0,03	0,06	0,04	0,04**
Financiële thuissituatie	0,13***	0,15***	0,11***	0,09***	0,14***
Aantal boeken thuis	0,06	0,04	0,04	0,04	0,04
Thuis taal	0,04	0,03	0,06	0,04	0,10***
Ervaren toerusting (gemiddelde)	2,91	3,10	3,15	3,22	3,30
Bèta's achtergrondkenmerken					
Schooladvies	0,13***				
Vooropleiding		0,08**	0,06***	0,13***	0,03
Geslacht	0,02	0,07***	0,09***	0,10***	0,06*
Migratieachtergrond	0,12***	0,02	0,09***	0,06**	0,07
Opleidingsniveau ouders	0,07***	0,02	0,06	0,06	0,07***
Financiële thuissituatie	0,15***	0,16**	0,09***	0,06**	0,12***
Aantal boeken thuis	0,05	0,04	0,06	0,03	0,05
Thuis taal	0,03	0,03	0,05	0,05	0,07**
Vorbereid zijn (gemiddelde)	2,82	2,62	2,57	2,75	2,86
Bèta's achtergrondkenmerken					
Schooladvies	0,03***				
Vooropleiding		0,10***	0,14***	0,08***	0,12***
Geslacht	0,07	0,09***	0,04*	0,14***	0,05
Migratieachtergrond	0,09***	0,06***	0,03	0,09***	0,10***
Opleidingsniveau ouders	0,06**	0,05	0,08***	0,06**	0,03*
Financiële thuissituatie	0,10***	0,13***	0,09***	0,05	0,13***
Aantal boeken thuis	0,05	0,04	0,04	0,07**	0,07***
Thuis taal	0,02	0,06	0,03	0,06**	0,05

4.3 Maatschappelijke vaardigheden

4.3.1 Ervaren mate van competentie, toerusting en voorbereiding

Net als voor leesvaardigheid en sociale vaardigheden, staat in hoofdstuk 3 beschreven hoe de factorscores voor maatschappelijke vaardigheden (competentie, ervaren toerusting en voorbereid zijn) tot stand zijn gekomen. In tabel 4.24 en tabel 4.25 hieronder worden de gemiddelden en de standaarddeviaties weergegeven voor respectievelijk instromende leerlingen in het vo, studenten in het mbo en ho en recent gediplomeerden uit het mbo, hbo en wo. De beschrijvende statistieken voor de afzonderlijke items zijn terug te vinden in bijlage 2. Net als bij de eerdere vaardigheden, loopt ook hier de schaal van 1 tot 4, respectievelijk de minimale en maximale score.

Tabel 4.24: Beschrijvende statistieken maatschappelijke vaardigheden uitgesplitst naar verschillende groepen instromende leerlingen en studenten

Doelgroep	Vo		Mbo				Ho			
			Nieuw		Stapel		Hbo		Wo	
	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd
Sociale competenties										
Competentie	2,97	0,46	3,14	0,41	3,06	0,43	3,16	0,37	3,27	0,36
Ervaren toerusting	2,94	0,45	3,12	0,40	3,04	0,44	3,13	0,37	3,22	0,37
Vorbereid zijn	2,82	0,58	2,75	0,58	2,78	0,59	2,72	0,54	2,89	0,49

Over het algemeen ervaren instromende leerlingen en studenten een redelijke mate van maatschappelijke vaardigheid (competentie), waarbij ze gemiddeld een score van ongeveer 3 op de schaal van 1 tot 4 scoren. In lijn met de resultaten van de andere twee basisvaardigheden, zien we dat deze score hoger ligt bij instromers in het wo en hbo, dan in het mbo en het vo. Hierbij laten wo-instromers gemiddeld een 0,3 punt hogere score zien dan vo-instromers. Daarnaast voelen instromende leerlingen zich redelijk toegerust voor maatschappelijke uitdagingen, waarbij de gemiddelde scores soortgelijk zijn aan de scores bij de ervaren competenties. Tevens zien we hier kleine verschillen tussen de verschillende opleidingsniveaus, waar wederom de wo-instromers de hoogste score rapporteren op ervaren toerusting. Wanneer het gaat om de perceptie van de voorbereiding op maatschappelijke competenties in de vooropleiding, blijkt dat de gemiddelde scores lager zijn dan die voor competentie en ervaren toerusting. Hierbij laten leerlingen in het vo en studenten in het wo gemiddeld hogere scores zien dan mbo- en hbo-instromers. Opvallend is de grotere spreiding in de antwoorden, zoals te zien aan de hogere gemiddelde standaardafwijking, wat aangeeft dat er meer variatie is tussen de respondenten in de perceptie van voorbereiding op maatschappelijke competenties vergeleken met competentie en ervaren toerusting.

Tabel 4.25: Beschrijvende statistieken maatschappelijke vaardigheden uitgesplitst naar verschillende groepen recent gediplomeerden uit het mbo, hbo en wo

Doelgroep	Mbo		Hbo		Wo	
	M	sd	M	sd	M	sd
Maatschappelijke competenties						
Competentie	3,12	0,41	3,21	0,37	3,32	0,37
Ervaren toerusting	3,14	0,39	3,20	0,35	3,28	0,38
Voorbereid zijn	2,66	0,61	2,70	0,56	2,81	0,52

Bij de recent gediplomeerden die uitstromen naar de arbeidsmarkt zien we vergelijkbare patronen als bij de instromers. Ook zij scoren gemiddeld ongeveer 3 op de competentie maatschappelijke vaardigheden. De scores variëren tussen de 3,12 bij de gediplomeerden van het mbo, tot 3,32 bij de gediplomeerden van het wo. De gemiddelde scores voor ervaren toerusting zijn nagenoeg gelijk aan die van competentie. Ook hier zien we de hoogste score terug bij de wo-gediplomeerden met een gemiddelde van 3,28, en de laagste score bij de mbo-gediplomeerden met 2,66 gemiddeld. De voorbereiding door de laatstgenoten opleiding in maatschappelijke vaardigheden wordt door de recent gediplomeerden over het algemeen lager beoordeeld. De scores op deze schaal liggen tussen de 2,66 bij de mbo-gediplomeerden en de 2,81 bij de wo-gediplomeerden. Wel zien we hier een grotere spreiding binnen de groepen vergeleken met de scores van competenties en ervaren toerusting.

Wanneer we de scores van instromers vergelijken met die van de uitstromers, blijkt dat er per opleidingsniveau weinig verschillen zijn. Zowel instromers als uitstromers scoren over de gehele lijn gemiddeld rond de 3, waarbij de competentie en ervaren toerusting scores overal wat positiever wordt beoordeeld dan de mate van voorbereid zijn. Ook blijken de wo in- en uitstromers consistent hoger te scoren op alledrie de gemeten schalen voor maatschappelijke vaardigheden.

4.3.2 Verschillen in ervaring naar doelgroep

Instromers voortgezet onderwijs

In figuur 4.11 worden de afwijkingsscores ten opzichte van het gemiddelde over alle instromende vo-leerlingen (grand mean) weergegeven. De grand mean voor de competentie maatschappelijke vaardigheden bedraagt 2,98. Voor leerlingen die een pro-advies hebben ontvangen aan het eind van de basisschool, bedraagt het gemiddelde 2,92 (2,98 minus 0,06), voor leerlingen met een havo/vwo-advies bedraagt het gemiddelde 3,05 (2,98 plus 0,07). Wederom controleren we of de verschillen tussen groepen mogelijk verklaard worden door andere kenmerken van de leerlingen, middels statistische controle voor dezelfde leerling- en achtergrondkenmerken als bij de analyses voor leesvaardigheid en sociale vaardigheden: geslacht, migratieachtergrond, het hoogst genoten opleidingsniveau van de ouders, de financiële thuissituatie, het aantal boeken thuis en thuistaal. Na controle voor de achtergrondkenmerken worden de afwijkingsscores voor de verschillende groepen naar schooladvies kleiner, zoals zichtbaar in figuur 4.11. Voor de leerlingen met een pro-advies neemt de afwijkingsscore af van 0,06 tot slechts 0,02. Het algemene gemiddelde voor vo-instromers voor ervaren toerusting bedraagt 2,94. Ook hier zien we verschillen naar schooladvies vo. De leerlingen met een mavo of mavo/havo advies, scoren gemiddeld 0,05 lager dan vo-leerlingen gemiddeld. De havo/vwo groep scoorde juist iets hoger (0,06) dan de totale groep vo-leerlingen. Wederom blijkt dat als er gecontroleerd wordt voor de achtergrondkenmerken van de leerlingen, de gemiddelde afwijking van de groepen ten opzichte van de grand mean kleiner wordt. Het meenemen van de achtergrondkenmerken dempt dus de grootte van de verschillen tussen de groepen op basis van de verschillende schooladviezen. Voor de schaal voorbereid zijn bedraagt het gemiddelde voor vo-leerlingen 2,83. Ook hier zien we dat de groepen op basis van schooladvies licht afwijken van de grand mean. De

groepen met advies pro, vmbob/k of vmbo-k/gt en mavo of mavo/havo scoren wat lager dan de totale groep van vo-leerlingen gemiddeld. De groep met havo/vwo advies scoort iets boven gemiddeld. Wanneer er gecontroleerd wordt de achtergrondkenmerken blijven deze verschillen vrij constant; de verschillen bedragen maximaal plus 0,01 bij pro-advies en mavo of mavo/havo advies.

De relatieve invloed van de verschillende leerlingkenmerken op de schaalscore competentie maatschappelijke vaardigheden wordt Tabel 4.26 weergegeven. Voor competentie blijkt dat de veel van de achtergrondkenmerken samenhangen met grootte van de afwijkingsscores (op basis van de Eta's). Met andere woorden, de leerlingen behorende tot de verschillende categorieën van deze achtergrondkenmerken rapporteren verschillende gemiddelden op de schaal competentie. De verschillen blijken het grootst te zijn tussen verschillende categorieën van het opleidingsniveau van de ouders en van migratieachtergrond naast de verschillen tussen leerlingen met een verschillend schooladvies. Daarnaast zorgen ook de financiële thuissituatie, geslacht en het aantal boeken thuis voor verschillen in de ervaren competentie. Deze samenhang is echter minder substantieel. Bij de ervaren toerusting en voorbereid blijken de er verschillen te bestaan tussen leerlingen met een verschillende migratieachtergrond, tussen de verschillende categorieën van het opleidingsniveau van de ouders en de financiële thuissituatie. Bij ervaren toerusting is de samenhang met het opleidingsniveau van de ouders en de financiële thuissituatie het grootste.

Figuur 4.11: Afwijkingen van de gemiddelde score voor instromende leerlingen in het vo voor maatschappelijke vaardigheden naar schooladvies einde basisonderwijs (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal.

Tabel 4.26: Relatieve invloed van schooladvies vo en achtergrondkenmerken op maatschappelijke vaardigheden voor instromende leerlingen in het vo

Instroom vo	Competentie		Ervaren toerusting		Vorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Schooladvies vo	0,16	0,13***	0,14	0,12***	0,02	0,02
Geslacht	0,03	0,03*	0,03	0,02	0,04	0,03
Migratieachtergrond	0,10	0,12***	0,11	0,14***	0,07	0,08***
Opleidingsniveau ouders	0,16	0,11***	0,15	0,10***	0,08	0,06***
Financiële thuissituatie	0,14	0,12***	0,13	0,18***	0,08	0,08***
Aantal boeken thuis	0,09	0,08**	0,06	0,06	0,04	0,05
Thuisaantal	0,03	0,04	0,05	0,04	0,04	0,02

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken. * $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; $N = 2.473$.

Instromers mbo

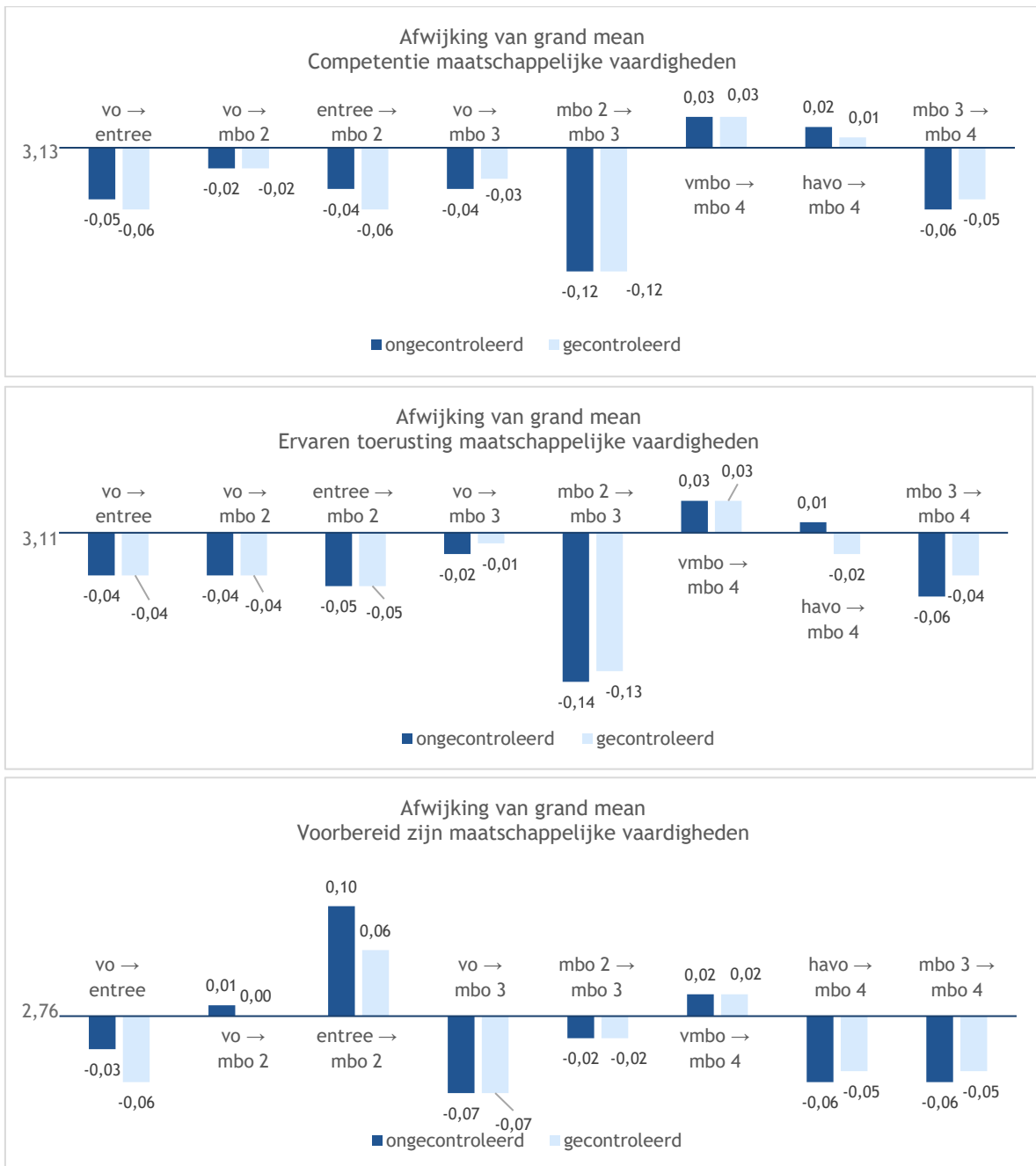
In figuur 4.12 worden de afwijkingsscores ten opzichte van het gemiddelde over alle instromende mbo-studenten (grand mean) weergegeven. De grand mean voor de competentie maatschappelijke vaardigheden bedraagt 3,13.

Per instroomniveau zien we verschillen; mbo 4-studenten die vanuit vmbo zijn ingestroomd scoren hoger (3,16) dan mbo-studenten gemiddeld, terwijl degenen die vanuit mbo 3 instromen in mbo 4 lager scoren dan gemiddeld (3,07). Het laagste gemiddelde vinden we bij mbo-3 studenten die zijn ingestroomd vanaf mbo 2. Mbo-4 studenten die zijn ingestroomd vanuit het vmbo scoren gemiddeld het hoogst. Na controle voor de achtergrondkenmerken worden de afwijkingsscores kleiner bij mbo 3- en mbo 4-studenten ingestroomd vanuit vo en mbo 4-studenten ingestroomd vanuit mbo 3. Voor andere groepen van mbo-studenten worden de afwijkingsscores juist groter na controle voor achtergrondkenmerken.

De grand mean voor ervaren toerusting bedraagt voor mbo-instromers 3,11. Ook hier zien we verschillen naar het niveau van de vooropleiding. Mbo 3-studenten die zijn ingestroomd vanaf mbo 2 scoren gemiddeld 0,14 lager dan de grand mean. Alleen voor mbo 4-studenten die zijn ingestroomd vanuit het vmbo zien we een positieve afwijkingsscore. Deze groep studenten scoort hoger dan mbo-studenten gemiddeld. Na controle voor achtergrondkenmerken blijken de afwijkingsscores van het gemiddelde nauwelijks te veranderen.

Mbo-studenten scoren gemiddeld 2,76 op de mate van voorbereid zijn in maatschappelijke vaardigheden. Hier valt op dat studenten die instromen vanuit dat alleen de groepen mbo 2-studenten ingestroomd vanuit een entree-opleiding en mbo 4-studenten ingestroomd vanuit het vo hoger scoren dan mbo-studenten gemiddeld. Voor de overige groepen van mbo-studenten zien we negatieve afwijkingsscores, wat betekent dat ze lager scoren dan het algemene gemiddelde voor mbo-studenten. Wanneer er gecontroleerd wordt voor de eerdere genoemde achtergrondkenmerken blijven deze verschillen vrij constant.

Figuur 4.12: Afwijkingen van de gemiddelde score voor instromende mbo-studenten voor maatschappelijke vaardigheden naar niveau onderwijs en vooropleiding (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal.

De relatieve invloed van de verschillende leerlingkenmerken op de schaal score competentie maatschappelijke vaardigheden wordt in tabel 4.27 weergegeven. Voor de gerapporteerde competentie blijkt een aantal achtergrondkenmerken samen te hangen met de grootte van de afwijkingsscores (op basis van de Eta's). De achtergrondkenmerken vooropleiding, geslacht, migratieachtergrond en de financiële thuissituatie zorgen voor verschillen in de gemiddelde scores. Voor ervaren toerusting zien we dat er verschillen bestaan tussen groepen van leerlingen behorende tot de verschillende categorieën van de achtergrondkenmerken vooropleiding, geslacht, opleidingsniveau van de ouders en de financiële thuissituatie. Bij voorbereid zijn bestaan er verschillen naar de achtergrondkenmerken schooladvies vo, geslacht, migratieachtergrond en de financiële thuissituatie.

Tabel 4.27: Relatieve invloed van niveau onderwijs en vooropleiding en achtergrondkenmerken op maatschappelijke vaardigheden voor instromende studenten in het mbo

Instroom mbo	Competentie		Ervaren toerusting		Vorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Niveau onderwijs en vooropleiding	0,10	0,10***	0,10	0,10***	0,08	0,07*
Geslacht	0,05	0,04*	0,05	0,04*	0,05	0,04*
Migratieachtergrond	0,05	0,05*	0,02	0,03	0,07	0,06**
Opleidingsniveau ouders	0,06	0,04	0,07	0,04*	0,05	0,05
Financiële thuissituatie	0,09	0,08***	0,10	0,09***	0,10	0,11***
Aantal boeken thuis	0,06	0,04	0,05	0,04	0,03	0,02
Thuisstaal	0,04	0,04	0,02	0,02	0,06	0,02

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken. * $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; $N = 2.351$.

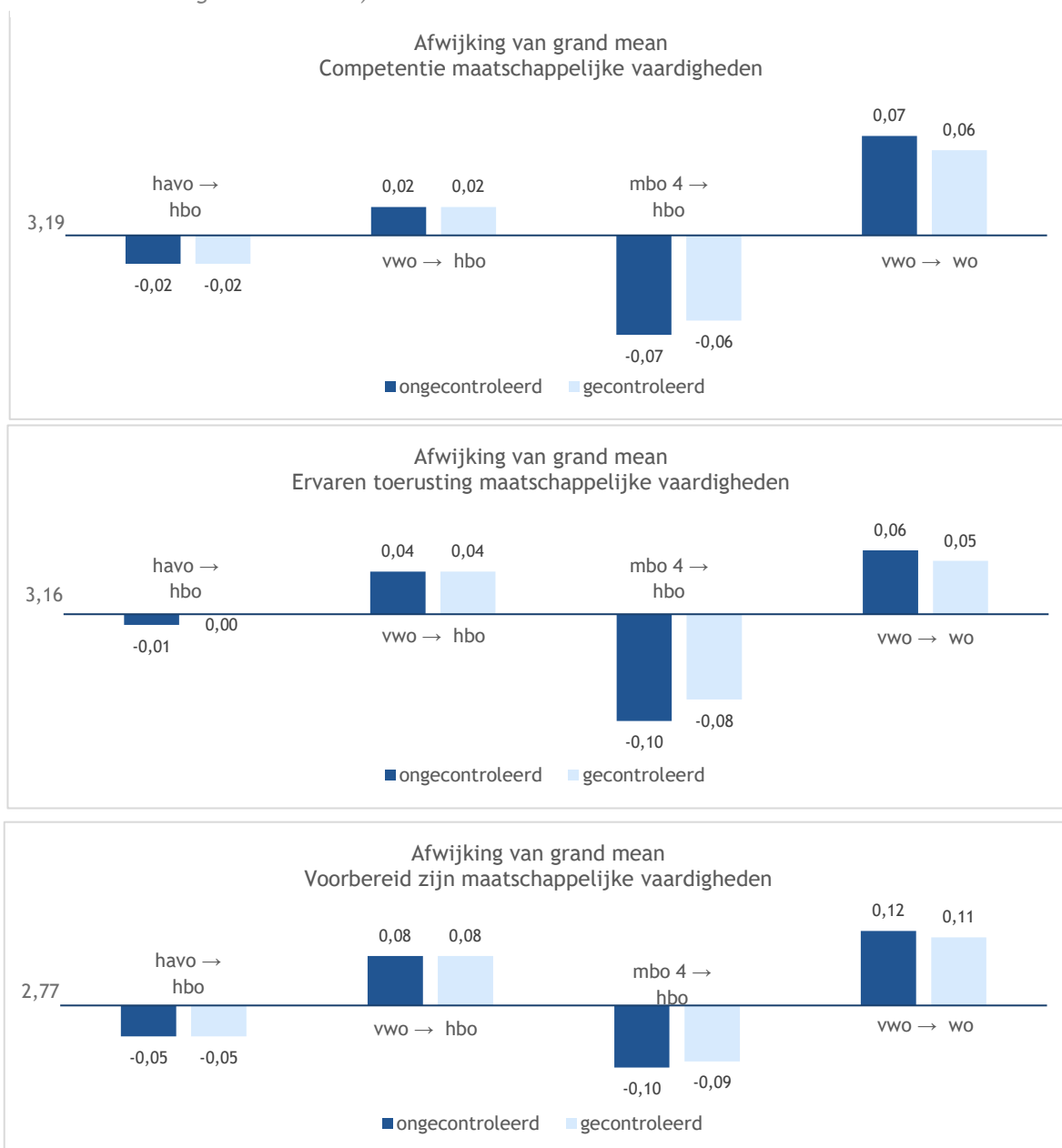
Instromers hoger onderwijs

In figuur 4.13 worden de afwijkingsscores ten opzichte van het gemiddelde over alle instromende hbo-studenten (grand mean) weergegeven. Het gemiddelde voor alle ho-instromers op de competentie maatschappelijke vaardigheden bedraagt 3,19. De afwijkingsscores verschillen naar vooropleiding; hbo-studenten ingestroomd vanuit het mbo of vanuit de havo rapporteren een negatieve afwijkingsscore. Zij scoren lager dan alle instromers hoger onderwijs gemiddeld op de competentie. Studenten in het eerste jaar van een hbo- of wo-opleiding die zijn ingestroomd vanuit het wo scoren bovengemiddeld op competentie. Na controle voor de achtergrondkenmerken veranderen de afwijkingsscores niet tot nauwelijks.

De gemiddelde score in ervaren toerusting bedraagt voor instromers in het ho 3,16. Ook hier zien we een aantal verschillen naar niveau van de vooropleiding. De hbo-studenten met een mbo 4-vooropleidingen scoren gemiddeld het laagst met 3,06. De eerstejaars studenten van wo-opleidingen ingestroomd vanuit het vwo scoren gemiddeld het hoogste met 3,24. Na controle voor achtergrondkenmerken blijken de afwijkingsscores iets kleiner te worden.

Voor de schaal voorbereid zijn bedraagt het gemiddelde van alle instromers in ho 2,77. Ook hier zien dat er verschillen bestaan in gemiddelden tussen de groepen. Studenten die het hoger onderwijs (hbo- of wo-opleiding) instromen met een vwo-diploma laten positieve afwijkingsscores zien, studenten die hoger onderwijs instromen vanuit met een havo- of mbo 4-diploma scoren lager dan het algemene gemiddelde voor eerstejaars in het hoger onderwijs. De afwijkingsscores veranderen niet tot nauwelijks (0,01) na controle voor achtergrondkenmerken.

Figuur 4.13: Afwijkingen van de gemiddelde score voor instromende ho-studenten voor maatschappelijke vaardigheden naar niveau onderwijs en vooropleiding (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal.

De relatieve invloed van de verschillende leerlingkenmerken voor de instromende ho-studenten op de schaaftscore competentie maatschappelijke vaardigheden wordt in tabel 4.28 weergegeven. Voor de gerapporteerde competentie blijken er verschillen in de afwijkingsscores naar (de categorieën van) een aantal achtergrondkenmerken. We vinden positieve significante effecten bij achtergrondkenmerken geslacht en gesproken taal thuis. Er blijkt samenhang te zijn tussen de achtergrondkenmerken vooropleiding, geslacht, migratieachtergrond, financiële thuissituatie, aantal boekenthuis en thuistaal en de hoogte van de score op de competentie maatschappelijke vaardigheden. Met al deze kenmerken, uitgezonderd thuistaal, bestaat er ook samenhang met de score op ervaren toerusting.

Gaat het om het voorbereid zijn, dan zorgen naast de vooropleiding, enkel de kenmerken opleidingsniveau ouders en financiële thuissituatie voor verschillen in de gerapporteerde score.

Tabel 4.28: Relatieve invloed van niveau onderwijs en vooropleiding en achtergrondkenmerken op maatschappelijke vaardigheden voor instromende studenten in het ho

Instroom ho	Competentie		Ervaren toerusting		Vorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Niveau vooropleiding en onderwijs	0,14	0,12***	0,15	0,13***	0,17	0,16***
Geslacht	0,06	0,07**	0,05	0,05*	0,01	0,03
Migratieachtergrond	0,09	0,08**	0,08	0,08**	0,03	0,04
Opleidingsniveau ouders	0,08	0,06	0,07	0,05	0,12	0,12***
Financiële thuissituatie	0,07	0,06*	0,09	0,07**	0,10	0,09***
Aantal boeken thuis	0,12	0,10***	0,11	0,10***	0,07	0,04
Thuisstaal	0,08	0,12*	0,04	0,10	0,04	0,03

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken. * $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; $N = 1.926$.

Recent gediplomeerden mbo

In figuur 4.14 worden de afwijkingsscores ten opzichte van het gemiddelde over recent mbo-gediplomeerden weergegeven. Het gemiddelde voor de competentie maatschappelijke vaardigheden voor mbo-gediplomeerden bedraagt 3,12. We zien verschillen naar het niveau van het mbo-diploma, studenten met een mbo 2-diploma scoren gemiddeld het laagst (3,08), studenten met een mbo 4-diploma het hoogst (3,16). Wanneer er gecontroleerd wordt voor de achtergrondkenmerken veranderen de afwijkingsscores zeer beperkt.

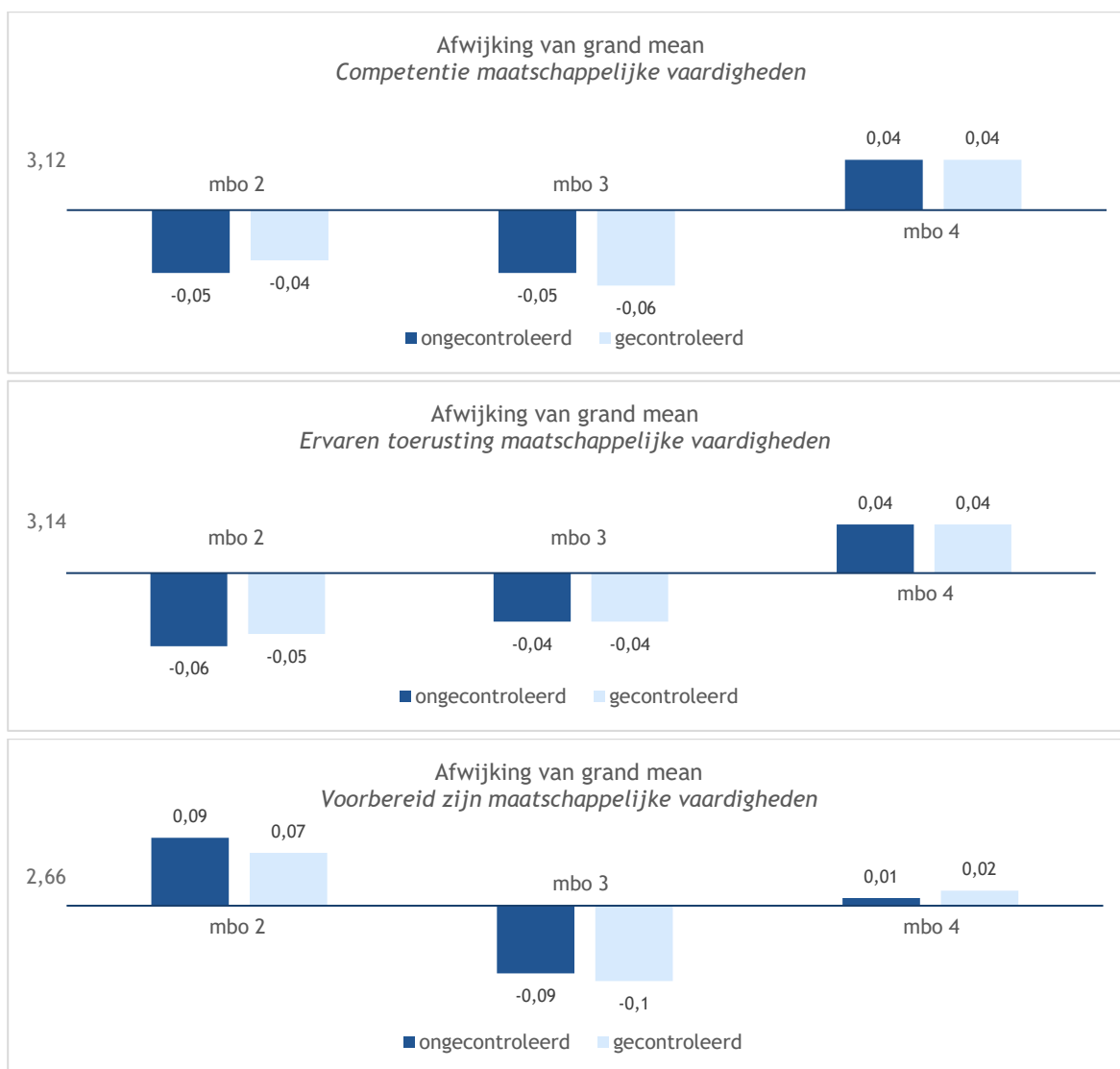
Het gemiddelde op ervaren toerusting ligt voor mbo-gediplomeerden op 3,14. Ook hier bestaan er verschillen in gemiddelde naar het niveau van het diploma. Deze verschillen liggen in lijn met de waargenomen verschillen bij de competentie en de afwijkingsscores veranderen ook hier zeer beperkt na controle voor achtergrondkenmerken.

Mbo-gediplomeerden voelen zich redelijk goed voorbereid met een gemiddelde van 2,66. In tegenstelling tot de verschillen bij de competentie en de ervaren toerusting, blijkt voor voorbereid zijn dat degenen met een mbo 3-diploma zich het minst voorbereid voelen, terwijl mbo 2-gediplomeerden het hoogst scoren op voorbereid zijn.

De relatieve invloed van de verschillende achtergrondkenmerken op de schaal score competentie maatschappelijke vaardigheden wordt in Tabel 4.29 weergegeven. Voor de gerapporteerde competentie blijken er verschillen te bestaan in competentie voor de verschillende groepen van gediplomeerden naar niveau diploma, migratieachtergrond, financiële thuissituatie en thuisstaal.

Voor ervaren toerusting zien we samenhang tussen score op de ervaren toerusting en het niveau diploma, het geslacht en het aantal boeken thuis. Tot slot wordt er samenhang gevonden tussen de score op voorbereid zijn en het niveau van het diploma, het geslacht, het aantal boeken thuis en de migratieachtergrond van mbo-gediplomeerden.

Figuur 4.14: Afwijkingen van de gemiddelde score voor recent gediplomeerde mbo-studenten voor maatschappelijke vaardigheden naar niveau onderwijs (#ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal.

Tabel 4.29: Relatieve invloed van niveau onderwijs en vooropleiding en achtergrondkenmerken op leesvaardigheid voor recent gediplomeerde studenten uit het mbo

Gediplomeerden mbo	Competentie		Ervaren toerusting		Vorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Niveau diploma	0,11	0,11***	0,11	0,10***	0,10	0,10***
Geslacht	0,04	0,04	0,06	0,06**	0,12	0,12***
Migratieachtergrond	0,05	0,06**	0,05	0,05	0,10	0,11***
Opleidingsniveau ouders	0,05	0,03	0,07	0,04	0,06	0,03
Financiële thuissituatie	0,02	0,01**	0,04	0,02	0,04	0,03
Aantal boeken thuis	0,05	0,06	0,05	0,05*	0,05	0,05*
Thuis taal	0,02	0,02***	0,03	0,04	0,05	0,00

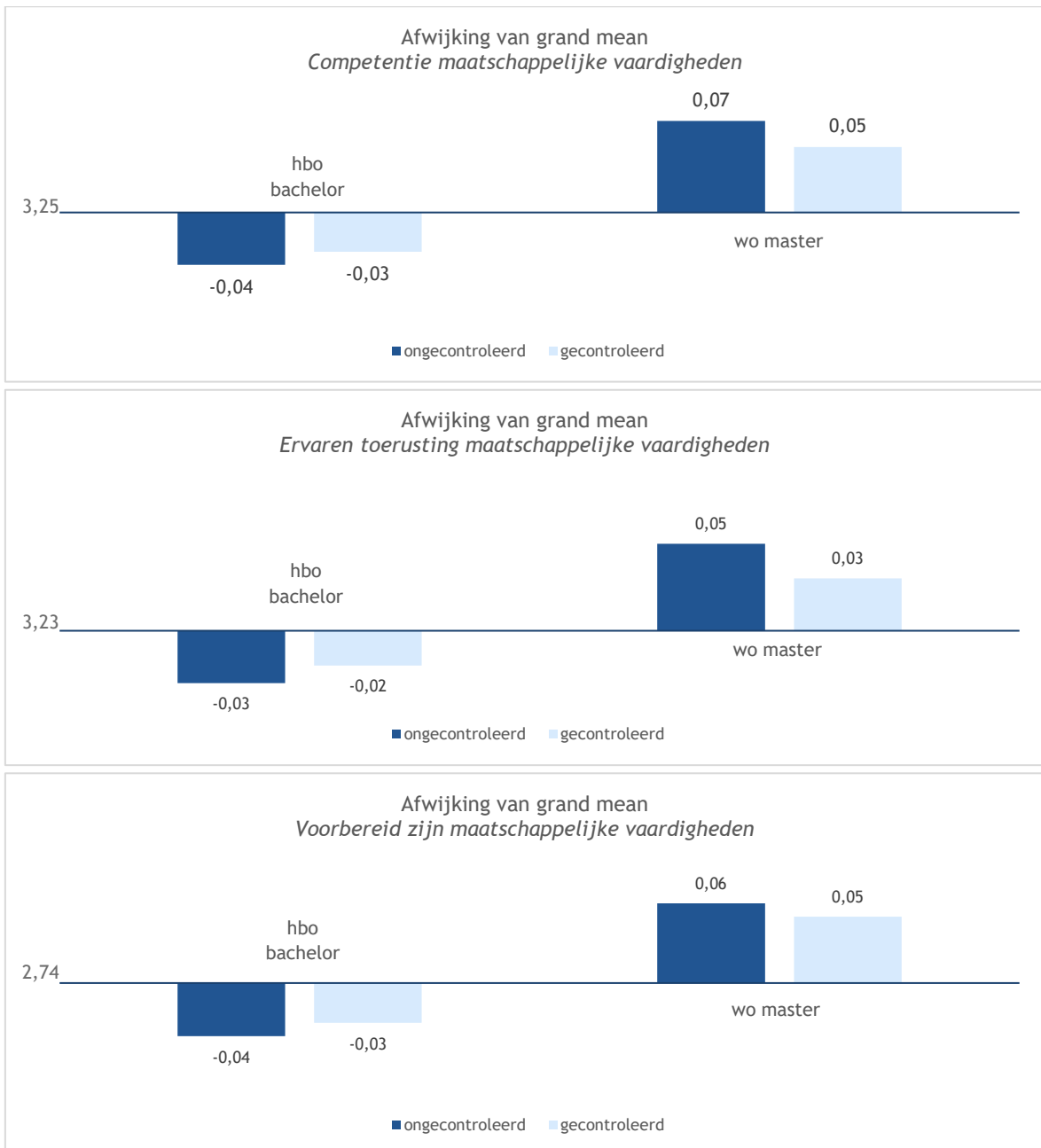
Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken. * $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; $N = 2.141$.

Recent gediplomeerden hoger onderwijs

In figuur 4.15 tonen we de afwijkingsscores ten opzichte van het gemiddelde over alle recent gediplomeerden uit het hoger onderwijs. Het gemiddelde voor de competentie maatschappelijke vaardigheden bedraagt 3,25. We zien verschillen tussen hbo- en wo-gediplomeerden in gemiddelde score: de hbo bachelor-gediplomeerden scoren lager (3,21) dan de wo master-gediplomeerden (3,32). Wanneer er gecontroleerd wordt voor de achtergrondkenmerken wordt het verschil tussen hbo- en wo-gediplomeerden kleiner. Bij ervaren toerusting en voorbereid zijn zien vergelijkbare afwijkingen en veranderingen. Op beide schalen scoren degenen met een wo master-diploma hoger dan degenen met een hbo-diploma en wordt het verschil tussen deze twee groepen kleiner na controle voor achtergrondkenmerken.

De relatieve invloed van de verschillende achtergrondkenmerken op de schaalscore competentie maatschappelijke vaardigheden wordt in tabel 4.30 getoond. De kenmerken niveau diploma, geslacht, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en de thuistaal blijken samen te hangen met de score op de competentie. Voor ervaren toerusting vinden we voor precies dezelfde achtergrondkenmerken samenhang. De score op voorbereid zijn hangt enkel samen met de achtergrondkenmerken niveau diploma, opleidingsniveau van de ouders, de financiële thuissituatie en het aantal boeken thuis.

Figuur 4.15: Afwijkingen van de gemiddelde score voor recent gediplomeerde ho-studenten voor maatschappelijke vaardigheden naar niveau onderwijs (ongecontroleerd en gecontroleerd voor achtergrondkenmerken)

#: het betreft de achtergrondkenmerken geslacht, migratieachtergrond, opleidingsniveau ouders, financiële thuissituatie, aantal boeken thuis en thuistaal.

Tabel 4.30: Relatieve invloed van niveau onderwijs en vooropleiding en achtergrondkenmerken op leesvaardigheid voor recent gediplomeerde studenten uit het ho

Gediplomeerden ho	Competentie		Ervaren toerusting		Vorbereid zijn	
	Eta	Bèta	Eta	Bèta	Eta	Bèta
Niveau diploma	0,14	0,11***	0,10	0,07***	0,09	0,07***
Geslacht	0,10	0,11***	0,09	0,09***	0,01	0,02
Migratieachtergrond	0,05	0,04	0,02	0,03	0,06	0,06
Opleidingsniveau ouders	0,15	0,10***	0,14	0,09***	0,08	0,05*
Financiële thuissituatie	0,10	0,07**	0,10	0,07**	0,11	0,10***
Aantal boeken thuis	0,12	0,07**	0,13	0,09***	0,09	0,07**
Thuisstaal	0,10	0,09***	0,10	0,08***	0,02	0,02

Toelichting: Bèta gecontroleerd voor overige achtergrondkenmerken. * $p < 0,10$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$; $N = 1.954$.

4.3.3 Samenvatting

- Over het algemeen rapporteren instromende leerlingen in het vo en studenten in het mbo en ho positief over hun competentie in maatschappelijke vaardigheden, hun ervaren toerusting voor maatschappelijke vaardigheden in de huidige opleiding en de mate waarin zij door hun voorafgaande school of opleiding hierop voorbereid zijn. Echter is voor de studenten in het mbo en ho de score op de mate waarin zij stellen door de voorgaande opleiding op maatschappelijke vaardigheden voorbereid te zijn structureel relatief lager dan de zelf ingeschatte competentie in maatschappelijke vaardigheden en de ervaren toerusting met betrekking tot maatschappelijke vaardigheden.
- Over het algemeen rapporteren recent gediplomeerden in het mbo, hbo en wo positief over hun competentie in maatschappelijke vaardigheden, hun ervaren toerusting voor maatschappelijke vaardigheden in de huidige opleiding en de mate waarin zij door hun voorafgaande school of opleiding hierop voorbereid zijn. Ook bij deze groepen geldt dat de score op de mate waarin zij stellen door de voorgaande opleiding op maatschappelijke vaardigheden voorbereid te zijn structureel relatief lager uitvalt dan de zelf ingeschatte competentie en de ervaren toerusting.
- Binnen de doelgroepen zijn er verschillen tussen subgroepen naar schooladvies (voor instromende leerlingen in het vo) en vooropleiding voor instromende studenten in het mbo en ho. Hierbij geldt dat havo/vwo-instromers in vo hoger scoren dan vmbo-b/k/gt leerlingen. Ook bij ho-instromers vanuit vwo liggen de scores hoger in vergelijking met instromende studenten vanuit havo of mbo 4. Ook voor recent gediplomeerden zijn er verschillen naar gediplomeerd opleidingsniveau. Zo scoren mbo4 gediplomeerden hoger dan mbo 2- en mbo 3-gediplomeerden, en liggen de scores van wo-master gediplomeerden hoger dan die van hbo-bachelor gediplomeerden. Achtergrondkenmerken lijken het meest een rol te spelen bij de ervaren competentie en de ervaren toerusting. De achtergrondkenmerken schooladvies vo, niveau diploma, opleidingsniveau ouders en financiële thuissituatie vertonen de sterkste samenhang met de ervaren competentie en toerusting inzake maatschappelijke vaardigheden. Daarnaast lijkt de invloed van de achtergrondkenmerken voor alle groepen studenten nagenoeg even groot te zijn. Voor een overzicht, zie tabel 4.31.

Tabel 4.31: Relatieve invloed van schooladvies/niveau onderwijs, vooropleiding en achtergrondkenmerken op maatschappelijke vaardigheden voor alle groepen instromende en uitstromende leerlingen en studenten

	Instroom			uitstroom	
	Vo	Mbo	Ho	Mbo	Ho
Competentie (gemiddelde)	2,98	3,13	3,19	3,12	3,25
Bèta's achtergrondkenmerken					
Schooladvies	0,13***				
Vooropleiding		0,10***	0,12***	0,11***	0,11***
Geslacht	0,03*	0,04*	0,07**	0,04	0,11***
Migratieachtergrond	0,12***	0,05*	0,08**	0,06**	0,04
Opleidingsniveau ouders	0,11***	0,04	0,06	0,03	0,10***
Financiële thuissituatie	0,12***	0,08***	0,06*	0,01**	0,07**
Aantal boeken thuis	0,08**	0,04	0,10***	0,06	0,07**
Thuis taal	0,04	0,04	0,12*	0,02***	0,09***
Ervaren toerusting (gemiddelde)	2,94	3,11	3,16	3,14	3,23
Bèta's achtergrondkenmerken					
Schooladvies	0,12***				
Vooropleiding		0,10***	0,13***	0,10***	0,07***
Geslacht	0,02	0,04*	0,05*	0,06**	0,09***
Migratieachtergrond	0,14***	0,03	0,08**	0,05	0,03
Opleidingsniveau ouders	0,10***	0,04*	0,05	0,04	0,09***
Financiële thuissituatie	0,18***	0,09***	0,07**	0,02	0,07**
Aantal boeken thuis	0,06	0,04	0,10***	0,05*	0,09***
Thuis taal	0,04	0,02	0,10	0,04	0,08***
Vorbereid zijn (gemiddelde)	2,83	2,76	2,77	2,66	2,74
Bèta's achtergrondkenmerken					
Schooladvies	0,02				
Vooropleiding		0,07*	0,16***	0,10***	0,07***
Geslacht	0,03	0,04*	0,03	0,12***	0,02
Migratieachtergrond	0,08***	0,06**	0,04	0,11***	0,06
Opleidingsniveau ouders	0,06***	0,05	0,12***	0,03	0,05*
Financiële thuissituatie	0,08***	0,11***	0,09***	0,03	0,10***
Aantal boeken thuis	0,05	0,02	0,04	0,05*	0,07**
Thuis taal	0,02	0,02	0,03	0,00	0,02

* p < 0,10; ** p < 0,05; *** p < 0,01

5 Conclusie en slotbeschouwing

Doel en vraagstelling onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om zicht te krijgen op eventuele knelpunten in de *ervaren* toerusting van leerlingen en studenten bij de overgangen in het onderwijsstelsel en in de uitstroom naar de arbeidsmarkt op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden. De volgende overkoepelende onderzoeksvraag stond daarbij centraal:

In hoeverre voelen leerlingen en studenten zich voldoende toegerust op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden om succesvol te kunnen functioneren in het eerste jaar van het vervolgonderwijs of bij de start op de arbeidsmarkt?

Om antwoord te geven op deze onderzoeksvraag, stonden de volgende deelvragen centraal:

1. Welke vaardigheden en competenties op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden hebben ingestroomde leerlingen, studenten en recent gediplomeerden opgedaan in hun vooropleiding?
2. Zijn deze vaardigheden en competenties volgens hen toereikend om te kunnen functioneren op de plek waar zij zich nu bevinden?
3. In hoeverre zijn er verschillen in ervaren toerusting tussen verschillende groepen leerlingen, studenten en recent gediplomeerden naar type vooropleiding of niveau van de behaalde opleiding?
4. Welk aanbod is er vanuit de scholen en opleidingen waar leerlingen en studenten nu zitten om eventuele deficiënties in leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden weg te werken?

Welke vaardigheden en competenties op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke competenties hebben ingestroomde leerlingen, studenten en recent gediplomeerden opgedaan in hun vooropleiding?

Over het algemeen rapporteren alle doelgroepen positief over hun niveau van alle drie de basisvaardigheden. Dat wil zeggen dat instromende leerlingen in het vo, instromende studenten in het mbo en hoger onderwijs, en gediplomeerden uit het mbo en hoger onderwijs allen positief rapporteren over hun niveau op het gebied van: (1) leesvaardigheid, (2) sociale vaardigheden, en (3) maatschappelijke vaardigheden. Leerlingen, studenten en recent gediplomeerden lijken over het algemeen tevreden over de leesvaardigheid die ze beheersen. Hierbij gaat het om teksten goed kunnen begrijpen, interpreteren (en kunnen uitleggen), evalueren (beoordelen en een mening over formuleren) en samenvatten, en informatie opzoeken. Ook zijn zij positief over de sociale en maatschappelijke vaardigheden die zij beheersen. Wat betreft sociale vaardigheden, gaat dit om competenties zoals goed kunnen samenwerken, communiceren en omgaan met andere mensen. Voor maatschappelijke vaardigheden gaat dit over goed kunnen omgaan met conflicten en verschillen, en goed democratisch en maatschappelijk verantwoord kunnen handelen.

Hoe hoger de vooropleiding of hoe hoger het niveau van de behaalde opleiding, hoe hoger iemand zijn of haar vaardigheidsniveau inschat. Het volgende patroon is waargenomen onder alle doelgroepen bij alle drie basisvaardigheden: onder instromers zijn ho-studenten het meest positief over hun vaardigheidsniveau, gevolgd door mbo-studenten en tot slot vo-leerlingen. Onder gediplomeerden zijn ho'ers positiever dan mbo'ers.

Dat alle doelgroepen hun eigen vaardigheden relatief hoog inschatten wil echter niet zeggen dat het overeenkomt met hun daadwerkelijke niveau of dat zij het “gewenste” of “verwachte” niveau beheersen. Dit onderzoek betreft een subjectieve meting van de drie basisvaardigheden op basis van de zelfinschatting van leerlingen, studenten en gediplomeerden. Hierdoor kan er een discrepantie zijn tussen het daadwerkelijke niveau en zelfingeschatte niveau. Dit zien we bijvoorbeeld terug bij leesvaardigheid. Leerlingen en studenten zijn positief over de competenties die zij ervaren met betrekking tot leesvaardigheid. Gemiddelde scores liggen voor alle doelgroepen (ruim) boven de waarde drie, wat inhoudelijk gelijk staat aan het eens zijn met de stellingen. Recente onderzoeken laten echter zien dat de leesvaardigheid van leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs is gedaald (o.a. Inspectie van het Onderwijs, 2022; Meelissen et al., 2023; Swart et al., 2023). Zo laten de PISA 2022 resultaten zien dat 33% van de 15-jarigen door hun zwakke taalvaardigheid waarschijnlijk minder goed kan functioneren op school en in de maatschappij, en dat deze leerlingen het risico lopen laaggeletterd het onderwijs te verlaten. Verklaringen voor deze verschillen in resultaten (tussen het daadwerkelijke en zelfingeschatte vaardigheidsniveau) kunnen op basis van dit onderzoek niet worden vastgesteld. Wel lijkt het erop dat vo-leerlingen hun eigen niveau overschatten; in hoeverre dit ook geldt voor de andere doelgroepen is op basis van dit onderzoek niet vast te stellen.

Hoewel leerlingen, studenten en recent gediplomeerden positief zijn over hun niveau op de basisvaardigheden en zich (redelijk) goed toegerust voelen in deze basisvaardigheden om te kunnen functioneren in hun huidige opleiding of baan, **zijn ze wat minder positief over de mate waarin hun vooropleiding hen voorbereid heeft in deze basisvaardigheden.** Dit suggereert dat deze leerlingen, studenten en gediplomeerden zich de basisvaardigheden ook elders, dat wil zeggen buiten de vooropleiding, eigen maken.

Zijn deze vaardigheden en competenties volgens hen toereikend om te kunnen functioneren op de plek waar zij zich nu bevinden?

Over het algemeen voelen alle doelgroepen zich voldoende toegerust op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden om succesvol te kunnen functioneren in hun huidige opleiding of werk. Leerlingen, studenten en recent gediplomeerden zijn over het algemeen tevreden over de leesvaardigheid die ze beheersen in relatie tot de teksten die zij moeten lezen op school, voor hun opleiding of in hun huidige werk. Tevens zijn zij overwegend positief over de sociale en maatschappelijke vaardigheden die zij beheersen om te functioneren op school, op hun opleiding of in hun huidige werk. Het lijkt erop dat alle doelgroepen voldoende toerusting ervaren op deze drie basisvaardigheden om deze vaardigheden goed toe te kunnen passen - en daarmee dus ook goed te kunnen functioneren - op hun huidige school, opleiding of werk.

Ook in de mate van ervaren toerusting is de invloed van het onderwijs- of opleidingsniveau zichtbaar; hoe hoger het niveau van leerlingen, studenten en recent gediplomeerden hoe meer toerusting zij ervaren. Hetzelfde patroon wordt gevonden als bij de zelfinschatting van het beheersingsniveau van de drie basisvaardigheden (zie de vorige deelvraag): onder instromende leerlingen en studenten voelen ho-studenten zich het meest toegerust op alle drie de basisvaardigheden, gevolgd door mbo-studenten en vo-leerlingen. Onder recent gediplomeerden voelen ho-gediplomeerden zich gemiddeld meer toegerust dan mbo-gediplomeerden op de drie basisvaardigheden.

De mate waarin leerlingen, studenten en recent gediplomeerden zich toegerust voelen hoeft niet gelijk te staan aan de mate waarin zij daadwerkelijk toegerust zijn. Voor dit onderzoek waren we geïnteresseerd in de mate van ervaren toerusting. Het betreft dus een subjectieve meting van de mate waarin deze doelgroepen zich toegerust voelen in hun huidige school, opleiding en werk. Deze ervaren

toerusting kan daarmee afwijken van hoe toegerust deze doelgroepen daadwerkelijk zijn. Het is dus wederom mogelijk dat er sprake is van een discrepantie tussen daadwerkelijke en zelfingeschatte toerusting, maar in hoeverre dit ook overschatting impliceert kan op basis van dit onderzoek niet worden vastgesteld.

In hoeverre zijn er verschillen in ervaren toerusting tussen verschillende groepen leerlingen, studenten en recent gediplomeerden naar type vooropleiding of niveau van de behaalde opleiding?

Het schooladvies van instromende vo-leerlingen en het niveau van de vooropleiding voor instromers in het mbo en hbo, en recent gediplomeerden in het mbo en hbo hangt samen met op de ervaren toerusting van deze doelgroepen. Over het algemeen zien we dat leerlingen en studenten die met een hoger schooladvies of vanuit een hoger niveau instromen in het onderwijs of uitstromen naar de arbeidsmarkt, ook hoger scoren in de ervaren toerusting. Zo geldt voor instromers in het vo over het algemeen dat leerlingen die aan het einde van de basisschool een havo/vwo- of vwo-advies ontvingen, de hoogste score op leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden rapporteren, gevolgd door leerlingen met een mavo/havo-advies, leerlingen met een vmbo-bk/vmbo-gt advies en leerlingen met een pro-advies. Enkel op maatschappelijke vaardigheden voelen leerlingen met een pro-advies zich sterker toegerust dan leerlingen met een vmbo-bk of vmbo-k/gt advies.

Er is geen duidelijk verschil zichtbaar in de ervaren toerusting tussen studenten die stapelen en studenten die de ‘reguliere’ onderwijsroutes volgen. Met name bij instromers in het mbo zien we geen eenduidig verschil tussen instromers vanuit het vo en instromers vanuit entree-, mbo 2- en mbo 3-opleidingen. Wel wordt duidelijk dat (conform de beantwoording van de voorgaande deelvragen) met name studenten die instromen op mbo 4-opleidingen zich meer toegerust voelen dan studenten die instromen op een opleiding op een lager niveau. Instromers in het ho met een vwo-vooropleiding scoren over het algemeen hoger op de ervaren toerusting in de basisvaardigheden dan instromers vanuit het havo of mbo-4. Bij de recent gediplomeerden zijn wel duidelijke patronen zichtbaar. **Naarmate het niveau van de genoten vooropleiding hoger is, des te meer voelen de recent gediplomeerden zich toegerust op hun werk in leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden.**

Naast verschillen naar schooladvies en vooropleiding zien we ook verschillen tussen verschillende groepen leerlingen, studenten en recent gediplomeerden naar andere achtergrondkenmerken. Het verschilt echter per doelgroep en basisvaardigheid welke achtergrondkenmerken samenhangen met de ervaren toerusting. Er blijken bij bijna alle doelgroepen verschillen te bestaan in de ervaren toerusting in leesvaardigheid, en sociale en maatschappelijke vaardigheden tussen mannen en vrouwen, en naar gelang de financiële thuissituatie.

Welk aanbod is er vanuit de scholen en opleidingen waar leerlingen en studenten nu zitten om eventuele deficiënties in leesvaardigheid en sociale vaardigheden weg te werken?

Ongeveer de helft van de instromende leerlingen en studenten geeft aan niet te weten of ze hulp kunnen krijgen bij het ontwikkelen van leesvaardigheid en sociale vaardigheden. Van de leerlingen en studenten die wel weten dat ze hulp kunnen krijgen, maakt zo'n 40% van de leerlingen en studenten er gebruik van. Vo-leerlingen maken het vaakst gebruik van de aanwezige hulp voor leesvaardigheid of sociale vaardigheden, gevolgd door mbo-studenten. Instromers in het ho maken duidelijk minder gebruik van de aanwezige hulp.

Leerlingen en studenten kunnen tijdens de lessen (Nederlands) om extra ondersteuning vragen of ze kunnen bijles krijgen om hun leesvaardigheid verder te ontwikkelen. Voor het verbeteren van sociale vaardigheden is er ook gedurende de reguliere lessen aandacht, evenals dat er andere momenten zijn waarbij er aandacht is voor het verbeteren van sociale vaardigheden, zoals tijdens bijlessen, loopbaanlessen, of één-op-één momenten met een studiebegeleider- of coach.

Slotbeschouwing

Met de resultaten van dit onderzoek is voor het eerst op systematische wijze in Nederland inzicht gegeven in het ervaren niveau en de ervaren toerusting van leerlingen, studenten en recent gediplomeerden op het gebied van leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden.

Hoewel de leerlingen, studenten en recent gediplomeerden hun vaardigheid en ervaren toerusting in deze basisvaardigheden positief beoordelen, zijn ze wat minder positief over de mate waarin ze door hun vorige school of opleiding hierin voorbereid zijn. De discrepantie tussen deze beoordelingen vraagt om verder onderzoek om na te gaan of studenten daarmee bedoelen dat ze zich deze basisvaardigheden (ook) eigen maken buiten het onderwijs, of dat ze vinden dat hun vorige school of opleiding er meer aandacht aan had moeten besteden.

Het gebruikte instrument doet beroep op de zelfbeoordeling van leerlingen, studenten en recent gediplomeerden. Uit onderzoek is bekend dat het voor studenten lastig is om zichzelf nauwkeurig te beoordelen. Zo zijn studenten die hun eigen vaardigheden beter kunnen beoordelen vaak bescheidener in deze beoordeling (Brown, Andrade & Chen, 2015). Bovendien is uit onderzoek bekend dat studenten die lager presteren op een bepaalde vaardigheid, zichzelf ook minder goed kunnen beoordelen op deze vaardigheid (Boud & Falchikov, 1989). Hiermee kan verondersteld worden dat naarmate leerlingen en studenten de vaardigheid beter beheersen, ze zichzelf ook beter kunnen beoordelen.

Op basis van het huidige onderzoek kunnen we de relatie tussen de positieve beoordeling van de ervaren toerusting door leerlingen, studenten en recent gediplomeerden en het daadwerkelijke beheersingsniveau in leesvaardigheid, en sociale en maatschappelijke vaardigheden niet toetsen. Uit recent onderzoek is gebleken dat er sprake is van een afgenomen leesvaardigheid (o.a. Pirls-2021, Peil.Leesvaardigheid (s)bo 2020-2021 en PISA-2022) en gedaalde burgerschapsvaardigheden (ICCS 2022, Peil.Burgerschap 2019-2020) onder Nederlandse leerlingen. Gegeven de bovenstaande theorieën over zelfbeoordeling door studenten en de feitelijk geobserveerde trends in leesvaardigheid en burgerschapsvaardigheden, kunnen er vraagtekens worden gezet bij de accuraatheid van de zelfbeoordelingen van de leerlingen en studenten in het huidige onderzoek.

De Inspectie van het Onderwijs voert regie over het programma Peil.Onderwijs, waarin middels periodieke peilingsonderzoeken in het primair onderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs en het voortgezet onderwijs het niveau van leerlingen op de verschillende leergebieden in kaart wordt gebracht. In 2025-2026 zal voor het eerst ook een peilingsonderzoek in het mbo plaatsvinden (op het gebied van rekenen). Op deze manier wordt getracht ook zicht te krijgen op de beheersing van de basisvaardigheden in het mbo. Om na te gaan of er daadwerkelijk een discrepantie bestaat tussen het behaalde vaardigheidsniveau van leerlingen en studenten en hun ervaren vaardigheid, is het interessant om in de nationale peilingsonderzoeken naast de getoetste vaardigheid ook aandacht te besteden aan de ervaren vaardigheid van leerlingen en studenten. De meetinstrumenten die in dit onderzoek zijn (ontwikkeld en) toegepast kunnen daarbij als inspiratie dienen om de ervaren vaardigheid van leerlingen en studenten te bevragen.

Ondanks dat vervolgonderzoek naar de relatie tussen het feitelijke beheersingsniveau en de ervaren beheersing gewenst is, biedt het huidige rapport aanknopingspunten voor schoolleiders en beleidsmedewerkers aan onderwijsinstellingen. Zo laat het zien dat leerlingen, studenten en gediplomeerden positief zijn over hun ingeschatte niveau en de ervaren toerusting in leesvaardigheid en sociale en maatschappelijke vaardigheden, maar dat ze wat minder (sterk) positief zijn over de mate waarin de vorige school of opleiding hen heeft voorbereid in deze basisvaardigheden. Het is aan te bevelen om met leerlingen en studenten in gesprek te gaan om vast te stellen of zij graag zien dat er in het onderwijs meer aandacht wordt besteed aan het aanleren van deze vaardigheden. Wanneer op scholen of onderwijsinstellingen blijkt dat leerlingen en studenten hun vaardigheden positief beoordelen, maar er uit hun leerprestaties bijvoorbeeld blijkt dat het vaardigheidsniveau achterblijft, dan is het raadzaam aandacht te besteden aan bewustwording over het daadwerkelijke vaardigheidsniveau en de eventuele noodzaak deze vaardigheden te verbeteren.

Referenties

- Baay, P., Coppens, K., Hofland, A., Klaijisen, A., Scholten, E., Jenniskens, T., & Leest, B. (2020). *Toekomstgerichte vaardigheden in ontwikkeling in het mbo*. 's-Hertogenbosch: ECBO.
<https://ecbo.nl/wp-content/uploads/sites/3/405-17-628-Praktijkpublicatie-Toekomstgerichte-vaardigheden-in-ontwikkeling-in-het-mbo.pdf>
- Brown, G., Andrade, H. & Chen, F. (2015) Accuracy in student self-assessment: directions and cautions for research, *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 22:4, 444-457, DOI: [10.1080/0969594X.2014.996523](https://doi.org/10.1080/0969594X.2014.996523)
- Christoffels, I. & Baay, P. (2016). De toekomst begint vandaag: 21ste-eeuwse vaardigheden in het beroepsonderwijs. 's-Hertogenbosch: Expertisecentrum Beroepsonderwijs.
- Ten Dam, G., Geijssel, F., Reumerman, R., & Ledoux, G. (2010). Burgerschapscompetenties: de ontwikkeling van een meetinstrument. *Pedagogische Studiën*, 87(5), 313-33.
- Elffers, L. (2016) *Kansrijke schoolloopbanen in en op weg naar het hbo: een ketenbenadering*. Lectorale rede. Amsterdam: HVA Publicaties.
- Expertgroep Taal & Rekenen. (2008). Referentiekader taal en rekenen: De referentieniveaus. Doorlopende leerlijnen Taal en Rekenen.
https://www.slo.nl/publish/pages/5901/referentiekader_taal_en_rekenen_referentieniveaus.pdf
- Falchikov, N., & Boud, D. (1989). Student Self-Assessment in Higher Education: A Meta-Analysis. *Review of Educational Research*, 59, 395-430. <http://dx.doi.org/10.3102/00346543059004395>
- Gubbels, J., van Langen, A., Maassen, N., & Meelissen, M. (2019). *Resultaten PISA-2018 in Vogelvlucht*. Expertisecentrum Nederlands.
- De Heus, P., Van der Leeden, R., & Gazendam, B. (1995). *Toegepaste data-analyse: Technieken voor niet-experimenteel onderzoek in de sociale wetenschappen (Applied Data Analysis for Non-experimental Techniques in the Social Sciences)*. Utrecht, the Netherlands: Uitgeverij Lemma.
- Inspectie van het Onderwijs (2022). Peil.Burgerschap einde basisonderwijs 2019-2020.
Inspectie van het Onderwijs (2022). *De staat van het onderwijs 2022*.
Inspectie van het Onderwijs (2024). *De staat van het onderwijs 2024*.
- Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American psychologist*, 53(2), 205.
- Meelissen, M. R. M., Maassen, N. A. M., Gubbels, J., van Langen, A. M. L., Valk, J., Dood, C., Derks, I., In 't Zandt, M., & Wolbers, M. (2023). Resultaten PISA-2022 in vogelvlucht. Universiteit Twente. <https://doi.org/10.3990/1.9789036559461>
- Onderwijsraad (2021). Later selecteren, beter differentiëren. Den Haag: Onderwijsraad.
- SLO (2006). Kerndoelenboekje. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
<https://open.overheid.nl/repository/ronl-7effcbd8-41bd-482b-bc4c-54b0bab740ff/1/pdf/kerndoelenboekje.pdf>
- Swart, N. M., Gubbels, J., in 't Zandt, M., Wolbers, M. H. J., & Segers, E. (2023). *PIRLS-2021: Trends in leesprestaties, leesattitude en leesgedrag van tienjarigen uit Nederlands*. Expertisecentrum Nederlands.

Vugteveen, J., Timmermans, A.C., Korpershoek, H., van Rooijen, M. & Opendakker M.-C. (2016).
Overgangen en aansluitingen in het onderwijs. Deelrapportage 3: empirische studie naar de cognitieve
en niet-cognitieve ontwikkeling van leerlingen rondom de vmbo-mbo overgang.
Groningen: GION

Warps et al. (2021). Verkenning vervolgonderwijs. Wensen van het vervolgonderwijs betreffende kennis en
vaardigheden van geslaagden uit het voortgezet onderwijs. Nijmegen: ResearchNed

Bijlage 1: Tabel respons na weging (DUO data)

Landelijke populatie en respons, instromers en gediplomeerden mbo, hbo en wo (bron: DUO data)

				Populatie	Respons	Respons na weging
Instromers	Mbo bol	Niveau	Entree	3%	8%	2%
			Niveau 2	14%	24%	20%
			Niveau 3	15%	26%	14%
			Niveau 4	68%	42%	64%
		Geslacht	Man	48%	35%	45%
			Vrouw	52%	52%	52%
			Non-binair/anders/wil niet zeggen/onbekend		13%	2%
		Sector	Bovensectoraal	2%	1%	2%
			Entree	3%	8%	2%
			Niet gespecificeerd naar sector	0%	0%	0%
			Sectorkamer creatieve industrie en ICT	13%	10%	15%
			Sectorkamer handel	9%	7%	10%
			Sectorkamer mobiliteit, transport, logistiek, maritiem	4%	4%	4%
			Sectorkamer specialistisch vakmanschap	0%	0%	1%
			Sectorkamer techniek en gebouwde omgeving	8%	8%	8%
			Sectorkamer voedsel, groen en gastvrijheid	12%	16%	10%
			Sectorkamer zakelijke dienstverlening en veiligheid	12%	13%	11%
			Sectorkamer zorg, welzijn en sport	35%	33%	38%
		Hbo	Geslacht	Man	47%	32%
	Vrouw			53%	57%	51%
	Non-binair/anders/wil niet zeggen/onbekend				11%	2%
	Croho		Economie	36%	22%	25%
			Gedrag en maatschappij	12%	14%	14%
			Gezondheidszorg	12%	17%	12%
			Landbouw en natuurlijke omgeving	3%	5%	6%
			Onderwijs	13%	16%	13%
			Sectoroverstijgend	0%	1%	1%
	Taal en cultuur	4%	2%	2%		
	Techniek	21%	23%	28%		
	Wo	Geslacht	Man	47%	42%	48%
			Vrouw	53%	47%	51%

			Non-binair/anders/wil niet zeggen/onbekend		11%	2%
		Croho	Economie	16%	11%	14%
			Gedrag en maatschappij	19%	16%	16%
			Gezondheidszorg	11%	14%	10%
			Landbouw en natuurlijke omgeving	4%	5%	4%
			Natuur	12%	16%	13%
			Onderwijs	0%	0%	0%
			Recht	10%	8%	11%
			Sectoroverstijgend	4%	4%	6%
			Taal en cultuur	10%	10%	11%
Techniek	14%	16%	14%			
Gediplomeerden	Mbo Bol/bbl	Niveau	Entree	3%	0%	0%
			Niveau 2	16%	20%	18%
			Niveau 3	22%	30%	25%
			Niveau 4	58%	50%	57%
		Geslacht	Man	51%	34%	50%
			Vrouw	49%	57%	48%
			Non-binair/anders/wil niet zeggen/onbekend		10%	2%
		Sector	Bovensectoraal	1%	1%	1%
			Entree	3%	0%	0%
			Niet gespecificeerd naar sector	0%	0%	0%
			Sectorkamer creatieve industrie en ICT	10%	7%	11%
			Sectorkamer handel	8%	6%	8%
	Sectorkamer mobiliteit, transport, logistiek, maritiem		7%	5%	7%	
	Sectorkamer specialistisch vakmanschap		1%	1%	1%	
	Sectorkamer techniek en gebouwde omgeving		14%	12%	15%	
	Sectorkamer voedsel, groen en gastvrijheid		12%	13%	12%	
	Sectorkamer zakelijke dienstverlening en veiligheid		10%	9%	10%	
	Sectorkamer zorg, welzijn en sport	35%	48%	37%		
	Leerweg	Bol	72%	57%	73%	
		Bbl	28%	43%	28%	
	Hbo	Geslacht	Man	47%	35%	49%
			Vrouw	53%	57%	50%
			Non-binair/anders/wil niet zeggen/onbekend		9%	1%
Croho		Economie	36%	27%	29%	
		Gedrag en maatschappij	12%	15%	12%	

			Gezondheidszorg	12%	17%	14%
			Landbouw en natuurlijke omgeving	3%	4%	4%
			Onderwijs	13%	13%	12%
			Sectoroverstijgend	0%	1%	1%
			Taal en cultuur	4%	1%	1%
			Techniek	21%	22%	28%
	Wo	Geslacht	Man	47%	39%	43%
			Vrouw	53%	55%	56%
			Non-binair/anders/wil niet zeggen/onbekend		6%	1%
		Croho	Economie	16%	14%	18%
			Gedrag en maatschappij	19%	22%	23%
			Gezondheidszorg	11%	16%	12%
			Landbouw en natuurlijke omgeving	4%	5%	4%
			Natuur	12%	11%	9%
			Onderwijs	0%	2%	1%
			Recht	10%	6%	9%
			Sectoroverstijgend	4%	1%	1%
			Taal en cultuur	10%	7%	8%
			Techniek	14%	17%	15%

Bijlage 2: Beschrijvende tabellen afzonderlijke items

Leesvaardigheid

Doelgroep	vo		mbo				ho				Recent gediplomeerden								
			nieuw		stapel		hbo		wo		vso		mbo		hbo		wo		
	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	
Leesvaardigheid																			
Competentie	3,04	0,44	3,13	0,42	3,08	0,45	3,20	0,40	3,34	0,42	3,02	0,51	3,23	0,47	3,37	0,43	3,58	0,39	
Ervaren toerusting	3,06	0,45	3,17	0,42	3,09	0,44	3,17	0,39	3,24	0,43	3,17	0,44	3,33	0,43	3,43	0,42	3,59	0,40	
Voorbereid zijn	3,05	0,52	2,95	0,52	2,90	0,57	2,88	0,54	3,00	0,52	2,83	0,61	2,88	0,61	2,96	0,60	3,30	0,53	
Techniek																			
Competentie	3,12	0,68	3,13	0,68	3,08	0,70	3,25	0,73	3,48	0,68	2,86	0,76	3,21	0,69	3,40	0,69	3,62	0,59	
Ervaren toerusting	3,17	0,64	3,24	0,61	3,13	0,66	3,25	0,61	3,28	0,63	3,21	0,65	3,39	0,59	3,53	0,55	3,66	0,51	
Voorbereid zijn	3,16	0,75	2,97	0,76	2,87	0,81	2,90	0,80	3,07	0,76	2,82	0,78	2,82	0,79	2,79	0,84	3,17	0,79	
Begrijpen																			
Competentie	3,03	0,58	3,03	0,61	2,96	0,64	3,18	0,60	3,38	0,58	3,03	0,74	3,20	0,60	3,38	0,60	3,66	0,51	
Ervaren toerusting	3,12	0,59	3,15	0,58	3,08	0,60	3,19	0,56	3,25	0,57	3,18	0,63	3,35	0,56	3,47	0,54	3,65	0,50	
Voorbereid zijn	3,16	0,68	3,04	0,68	2,93	0,74	3,01	0,72	3,24	0,67	2,95	0,77	2,89	0,74	2,92	0,78	3,36	0,69	
Interpreteren																			
Competentie	2,97	0,64	3,12	0,63	3,08	0,63	3,22	0,58	3,35	0,60	2,95	0,69	3,22	0,62	3,37	0,57	3,60	0,53	
Ervaren toerusting	2,99	0,60	3,11	0,58	3,05	0,62	3,17	0,53	3,22	0,59	3,08	0,62	3,27	0,58	3,41	0,53	3,57	0,54	
Voorbereid zijn	2,98	0,69	2,91	0,71	2,87	0,71	2,88	0,74	3,02	0,70	2,76	0,81	2,88	0,75	2,99	0,75	3,31	0,70	
Evalueren																			
Competentie	3,15	0,63	3,19	0,63	3,10	0,66	3,25	0,59	3,31	0,63	3,17	0,57	3,29	0,62	3,38	0,59	3,51	0,56	
Ervaren toerusting	3,04	0,58	3,13	0,58	3,08	0,58	3,16	0,56	3,21	0,61	3,17	0,54	3,30	0,55	3,39	0,57	3,50	0,57	
Voorbereid zijn	3,03	0,67	2,98	0,69	2,91	0,69	2,94	0,71	3,02	0,73	2,85	0,73	2,90	0,71	3,01	0,74	3,33	0,69	

Samenvatten																		
Competentie	2,80	0,72	2,92	0,77	2,97	0,69	3,00	0,73	3,12	0,72	2,76	0,73	3,10	0,70	3,22	0,68	3,42	0,62
Ervaren toerusting	2,91	0,64	3,02	0,67	2,99	0,65	3,03	0,66	3,14	0,67	3,05	0,64	3,23	0,57	3,32	0,60	3,47	0,58
Vorbereid zijn	2,85	0,78	2,83	0,83	2,83	0,77	2,70	0,85	2,72	0,82	2,67	0,75	2,83	0,78	2,85	0,84	3,15	0,79
Opzoeken																		
Competentie	3,20	0,64	3,36	0,63	3,27	0,65	3,28	0,61	3,40	0,61	3,36	0,67	3,37	0,65	3,45	0,60	3,68	0,50
Ervaren toerusting	3,16	0,59	3,34	0,60	3,22	0,63	3,23	0,60	3,35	0,61	3,33	0,64	3,41	0,59	3,46	0,58	3,65	0,51
Vorbereid zijn	3,09	0,72	2,96	0,80	2,97	0,79	2,85	0,82	2,94	0,82	2,92	0,83	2,96	0,77	3,21	0,78	3,47	0,66

Sociale vaardigheden

Doelgroep	vo		mbo				ho				Recent gediplomeerden								
Uitsplitsing			nieuw		stapel		hbo		wo		vso		mbo		hbo		wo		
	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	
Sociale competenties																			
Competentie	2,95	0,48	3,11	0,48	3,09	0,49	3,15	0,43	3,22	0,42	2,90	0,61	3,18	0,44	3,30	0,44	3,33	0,43	
Ervaren toerusting	2,90	0,48	3,11	0,46	3,07	0,48	3,13	0,42	3,19	0,41	2,99	0,55	3,22	0,42	3,30	0,41	3,30	0,42	
Vorbereid zijn	2,81	0,61	2,60	0,69	2,79	0,65	2,55	0,64	2,63	0,58	2,70	0,78	2,75	0,64	2,91	0,60	2,79	0,62	
Samenwerken																			
<i>Problemen oplossen in een groep</i>																			
Competentie	2,87	0,72	3,11	0,68	3,11	0,70	3,15	0,62	3,24	0,58	2,88	0,83	3,19	0,62	3,30	0,58	3,31	0,58	
Ervaren toerusting	2,76	0,70	3,08	0,68	3,06	0,68	3,13	0,61	3,19	0,58	2,91	0,76	3,19	0,61	3,23	0,60	3,25	0,62	
Vorbereid zijn	2,88	0,84	2,55	0,90	2,77	0,88	2,51	0,87	2,70	0,81	2,70	0,95	2,74	0,85	2,93	0,82	2,77	0,86	
Samenwerken																			
<i>Verschillende rollen aannemen bij het werken in een groep</i>																			
Competentie	3,02	0,65	3,17	0,66	3,07	0,71	3,16	0,65	3,25	0,64	2,88	0,74	3,20	0,65	3,31	0,66	3,35	0,65	
Ervaren toerusting	2,98	0,66	3,18	0,65	3,08	0,68	3,13	0,64	3,23	0,63	2,97	0,68	3,21	0,60	3,26	0,64	3,28	0,64	
Vorbereid zijn	2,88	0,79	2,70	0,84	2,85	0,83	2,61	0,85	2,76	0,82	2,74	0,87	2,88	0,77	3,15	0,79	2,92	0,86	
Communiceren																			
<i>Inschatten of anderen jou begrijpen</i>																			
Competentie	2,89	0,73	2,98	0,74	2,98	0,70	3,06	0,71	3,16	0,69	2,82	0,84	3,12	0,67	3,26	0,62	3,33	0,64	
Ervaren toerusting	2,84	0,71	2,99	0,69	2,97	0,68	3,02	0,67	3,12	0,64	2,89	0,75	3,13	0,63	3,23	0,60	3,31	0,63	
Vorbereid zijn	2,64	0,84	2,50	0,88	2,70	0,82	2,46	0,86	2,53	0,82	2,62	0,93	2,70	0,82	2,80	0,81	2,78	0,82	
Communiceren																			
<i>Rekening houden met hoe je verhaal overkomt</i>																			
Competentie	2,96	0,68	3,08	0,72	3,10	0,71	3,10	0,68	3,19	0,70	2,89	0,85	3,11	0,69	3,26	0,69	3,28	0,65	
Ervaren toerusting	2,96	0,67	3,10	0,68	3,05	0,69	3,12	0,63	3,20	0,61	3,05	0,69	3,17	0,63	3,33	0,62	3,31	0,60	
Vorbereid zijn	2,87	0,80	2,63	0,88	2,80	0,83	2,61	0,84	2,63	0,80	2,83	0,91	2,70	0,85	2,88	0,83	2,76	0,82	

Omgaan met andere mensen <i>Je inleven in een ander</i>																		
Competentie	3,11	0,71	3,34	0,71	3,29	0,70	3,38	0,69	3,46	0,64	3,09	0,87	3,41	0,67	3,49	0,66	3,50	0,62
Ervaren toerusting	3,01	0,71	3,27	0,69	3,23	0,66	3,28	0,68	3,29	0,65	3,11	0,77	3,40	0,65	3,46	0,62	3,41	0,64
Vorbereid zijn	2,82	0,83	2,65	0,91	2,85	0,87	2,57	0,91	2,66	0,84	2,70	0,96	2,74	0,87	2,82	0,90	2,68	0,89
Omgaan met andere mensen <i>Omgaan met mensen die je nog niet kent</i>																		
Competentie	2,87	0,80	2,96	0,80	3,01	0,76	3,02	0,74	3,03	0,73	2,86	0,84	3,08	0,72	3,16	0,72	3,22	0,71
Ervaren toerusting	2,85	0,77	3,04	0,73	3,03	0,73	3,11	0,69	3,13	0,71	3,05	0,79	3,23	0,62	3,30	0,63	3,28	0,67
Vorbereid zijn	2,77	0,86	2,56	0,92	2,78	0,88	2,52	0,88	2,52	0,86	2,64	0,99	2,72	0,83	2,88	0,86	2,81	0,88

Maatschappelijke vaardigheden

Doelgroep	vo		mbo				ho				Recent gediplomeerden							
			nieuw		stapel		hbo		wo		vso		mbo		hbo		wo	
	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd	M	sd
Maatschappelijke competenties																		
Competentie	2,97	0,46	3,14	0,41	3,06	0,43	3,16	0,37	3,27	0,36	2,91	0,53	3,12	0,41	3,21	0,37	3,32	0,37
Ervaren toerusting	2,94	0,45	3,12	0,40	3,04	0,44	3,13	0,37	3,22	0,37	2,97	0,50	3,14	0,39	3,20	0,35	3,28	0,38
Vorbereid zijn	2,82	0,58	2,75	0,58	2,78	0,59	2,72	0,54	2,89	0,49	2,61	0,71	2,66	0,61	2,70	0,56	2,81	0,52
Omgaan met conflicten <i>Rekening houden met anderen</i>																		
Competentie	3,20	0,60	3,34	0,58	3,30	0,58	3,35	0,55	3,41	0,57	3,21	0,74	3,39	0,58	3,47	0,56	3,49	0,54
Ervaren toerusting	3,16	0,59	3,31	0,57	3,26	0,60	3,31	0,55	3,35	0,57	3,32	0,68	3,41	0,54	3,49	0,53	3,47	0,53
Vorbereid zijn	3,08	0,74	2,87	0,81	2,96	0,78	2,81	0,76	2,97	0,70	2,82	0,94	2,87	0,78	2,93	0,77	2,84	0,77
Omgaan met conflicten <i>Voor alle partijen passende oplossingen zoeken</i>																		
Competentie	2,68	0,74	2,93	0,70	2,89	0,67	2,99	0,64	3,07	0,60	2,59	0,77	3,00	0,65	3,15	0,58	3,18	0,58
Ervaren toerusting	2,61	0,75	2,91	0,68	2,85	0,68	2,96	0,62	3,04	0,60	2,73	0,80	3,01	0,65	3,12	0,59	3,11	0,60
Vorbereid zijn	2,68	0,83	2,54	0,85	2,65	0,80	2,52	0,81	2,65	0,75	2,47	0,93	2,61	0,84	2,78	0,81	2,63	0,78
Omgaan met verschillen <i>Met mensen omgaan die andere gebruiken en gewoonten hebben dan ik</i>																		
Competentie	3,10	0,66	3,21	0,64	3,12	0,65	3,15	0,66	3,22	0,64	3,05	0,77	3,20	0,61	3,18	0,62	3,23	0,60
Ervaren toerusting	3,05	0,65	3,20	0,62	3,11	0,65	3,16	0,63	3,23	0,63	3,14	0,70	3,25	0,60	3,24	0,58	3,27	0,58
Vorbereid zijn	2,88	0,79	2,74	0,85	2,84	0,80	2,68	0,86	2,73	0,83	2,83	0,92	2,76	0,84	2,79	0,86	2,78	0,85
Omgaan met verschillen <i>Met mensen omgaan die een andere geloofsovertuiging hebben dan ik</i>																		
Competentie	3,27	0,68	3,40	0,64	3,32	0,65	3,39	0,60	3,40	0,60	3,17	0,78	3,30	0,65	3,33	0,61	3,33	0,60
Ervaren toerusting	3,25	0,68	3,41	0,62	3,32	0,64	3,40	0,59	3,42	0,57	3,18	0,66	3,38	0,58	3,37	0,58	3,40	0,57
Vorbereid zijn	2,98	0,85	2,91	0,89	2,97	0,84	2,78	0,90	2,86	0,89	2,79	0,94	2,68	0,91	2,62	0,97	2,59	0,93

Democratisch handelen <i>Deelnemen aan politieke discussies</i>																		
Competentie	2,41	0,90	2,49	0,91	2,51	0,86	2,55	0,89	2,87	0,87	2,39	1,01	2,44	0,88	2,60	0,89	3,02	0,80
Ervaren toerusting	2,42	0,88	2,46	0,90	2,48	0,87	2,45	0,84	2,73	0,86	2,36	1,00	2,42	0,86	2,49	0,85	2,82	0,83
Vorbereid zijn	2,30	0,94	2,33	0,95	2,36	0,89	2,29	0,87	2,57	0,90	2,14	0,99	2,10	0,89	1,83	0,85	2,26	0,98
Maatschappelijk verantwoord handelen <i>Redenen geven voor mijn mening</i>																		
Competentie	3,13	0,70	3,28	0,64	3,20	0,64	3,32	0,63	3,35	0,64	3,12	0,71	3,25	0,64	3,36	0,63	3,43	0,61
Ervaren toerusting	3,06	0,68	3,25	0,62	3,15	0,64	3,26	0,61	3,29	0,60	3,15	0,66	3,26	0,61	3,35	0,61	3,38	0,61
Vorbereid zijn	2,91	0,79	2,84	0,81	2,84	0,81	2,87	0,76	3,08	0,73	2,71	0,89	2,75	0,83	2,99	0,79	3,16	0,78
Maatschappelijk verantwoord handelen <i>Feiten van meningen onderscheiden</i>																		
Competentie	3,02	0,70	3,33	0,64	3,12	0,70	3,39	0,58	3,54	0,55	2,83	0,84	3,29	0,61	3,38	0,57	3,55	0,55
Ervaren toerusting	2,99	0,69	3,30	0,63	3,11	0,69	3,35	0,58	3,48	0,57	2,88	0,78	3,28	0,62	3,36	0,57	3,52	0,56
Vorbereid zijn	2,89	0,80	3,04	0,79	2,85	0,79	3,08	0,75	3,35	0,66	2,53	0,93	2,84	0,79	3,00	0,77	3,39	0,69

Bijlage 3: Vragenlijst hoofdonderzoek

Toelichting bij de vragenlijst

Welkom!

In deze vragenlijst beantwoord je vragen en beoordeel je stellingen over leesvaardigheid, sociale vaardigheden en maatschappelijke vaardigheden.

Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 30 minuten en is anoniem. Dit onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van de Inspectie van het Onderwijs.

Alvast hartelijk dank voor je medewerking!

Gegevensbescherming

Voor we verder gaan, hebben wij je toestemming nodig voor het opnemen en verwerken van de antwoorden in deze enquête. De Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) is er om je gegevens zo goed mogelijk te beschermen. Deze verplicht ons om toestemming te vragen om je antwoorden mee te nemen in het onderzoek. Hierbij geldt uiteraard dat er strikt vertrouwelijk zal worden omgegaan met de door jou verstrekte informatie en dat antwoorden in geen enkel geval naar jou herleidbaar zullen zijn. Zie hier ons privacy-beleid voor meer informatie.

V0. Hierbij geef ik toestemming om mijn antwoorden op de vragen in deze vragenlijst anoniem te verwerken en analyseren voor dit onderzoek. Hieronder vallen ook antwoorden over je geslacht en het geboorteland van jezelf en je ouders; je hebt in de vragenlijst de keuze om deze vragen niet in te vullen. [voor DUO vragenlijst] Ook geef ik toestemming voor het koppelen van mijn antwoorden aan gegevens afkomstig van DUO, zijnde vooropleiding, mbo-leerweg, onderwijsinstellingscode en opleidingscode. In het onderzoeksrapport dat we schrijven kan niemand zien dat je hebt meegedaan aan dit onderzoek.

Ik ben....

- Eerstejaars leerling op een middelbare school [routing 1F]
- Eerstejaars leerling op een middelbare school voor speciaal onderwijs [routing 1F]
- Eerstejaars student op een mbo-opleiding
  - o Entree [routing 1F]
  - o Niveau 2 [routing 2F]
  - o Niveau 3 [routing 2F]
  - o Niveau 4 [routing 2F]
- Eerstejaars student op een hbo-opleiding [routing 3F]
- Eerstejaars student op een universitaire opleiding [routing 4F]
- Gediplomeerd
  - o Wat is je hoogst behaalde opleidingsniveau?
    - Mbo Niveau 2 [routing 2F]
    - Mbo Niveau 3 [routing 2F]
    - Mbo Niveau 4 [routing 3F]
    - Hbo bachelor [routing 4F]
    - Universitaire master [routing 4F]
  - o Heb je op dit moment betaald werk?

Werkend: in loondienst, als uitzendkracht/oproepkracht, als zelfstandige/freelancer, meewerkend in bedrijf ouders/partner

▫ Nee (▫ indien nee: vragenlijst niet in te vullen)

Korte toelichting

Wij willen graag meer weten over hoe goed jij bepaalde dingen kunt en of je vindt dat je dit goed genoeg geleerd hebt op jouw vorige school / school / opleiding.

Daarbij gaat het om zaken als teksten kunnen lezen, mee kunnen doen aan een discussie en het goed kunnen omgaan met klasgenoten / studiegenoten / collega's.

In de vragenlijst leggen we je stellingen voor over leesvaardigheid, sociale vaardigheden en maatschappelijke vaardigheden. Bij elke vaardigheid beoordeel je drie stellingen die op elkaar lijken maar toch verschillend zijn. Probeer iedere stelling zo goed mogelijk te lezen en het antwoord te kiezen dat jij het beste vindt passen. Er is geen goed of fout, we willen graag jouw mening horen.

1. De eerste stelling gaat over hoe goed je iets in het algemeen kunt in het dagelijks leven.
2. De tweede stelling gaat over hoe goed je iets kunt (toepassen) op school, je opleiding of werk.
3. De derde stelling gaat over of je datgene op jouw vorige school op jouw vorige school op jouw vorige opleiding (goed genoeg) hebt geleerd

1. Leesvaardigheid

Antwoordopties: (1) helemaal niet mee eens, (2) niet mee eens, (3) mee eens en (4) helemaal mee eens. Nu volgen er een aantal stellingen over hoe goed jij kunt lezen.

2.1 Techniek

- V1. Ik kan teksten vlot lezen.
- V2. Ik kan teksten die ik op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk moet lezen vlot genoeg lezen om mijn lessen te kunnen volgen/ om mijn vakken te kunnen volgen/ om te kunnen functioneren op mijn werk.
- V3. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik teksten vlot kan lezen.

2.2 Begrijpen

- V5. Ik kan teksten goed begrijpen.
- V6. Ik begrijp de teksten die ik op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk moet lezen goed genoeg om mijn lessen te kunnen volgen/ om mijn vakken te kunnen volgen/ om te kunnen functioneren op mijn werk.
- V7. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik een tekst moet lezen om deze te kunnen begrijpen.

2.3 Interpreteren

- V9. Ik kan op mijn eigen manier goed uitleggen waar een tekst over gaat.
Ik kan de inhoud van de teksten die ik op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk lees goed genoeg op mijn eigen manier uitleggen om mijn lessen te kunnen volgen/ om mijn vakken te kunnen volgen/ om te kunnen functioneren op mijn werk.
- V10. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik een tekst moet lezen om de informatie uit de tekst goed op mijn eigen manier uit te leggen.

2.4 Evalueren

- V12. Ik kan na het lezen de tekst goed beoordelen en bepalen wat ik ervan vind.
- V13. Ik kan de inhoud van de teksten die ik op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk lees goed genoeg beoordelen en bepalen wat ik van de informatie vind om mijn lessen te kunnen volgen/ om mijn vakken te kunnen volgen/ om te kunnen functioneren op mijn werk.
- V14. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik een tekst moet lezen om de informatie uit de tekst te beoordelen en te bepalen wat ik van deze informatie vind.

2.5 Samenvatten

- V16. Ik kan een tekst goed samenvatten.
- V17. Ik kan de teksten die we op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk lezen goed genoeg samenvatten om mijn lessen te kunnen volgen/ om mijn vakken te kunnen volgen/ om te kunnen functioneren op mijn werk.
- V18. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik een tekst kan samenvatten

2.6 Opzoeken

- V20. Ik kan informatie goed opzoeken.
- V21. Ik kan informatie goed genoeg opzoeken op school om mijn lessen te kunnen volgen/ in mijn opleiding om mijn vakken te kunnen volgen/ in mijn werk om te kunnen functioneren op mijn werk.
- V22. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik informatie moet opzoeken.

Aanbod op de huidige school/opleiding (alleen leerlingen en studenten)

- V24. Kan je op je huidige school/huidige opleiding hulp krijgen wanneer je ondersteuning wil bij het lezen van teksten?

Antwoordopties: (1) ja (2) nee, (9) dat weet ik niet.

- [Indien ja] Op welke manier kan je hulp krijgen? En tijdens welke momenten/ lessen/ vakken is dit? Denk hierbij aan bijvoorbeeld bijles, extra hulp tijdens het vak Nederlands of tijdens andere vakken of extra hulp door een studiebegeleider.
- [indien ja bij v25]. Heb je wel eens gebruik gemaakt van deze extra hulp?
Antwoordopties: (1) ja (2) nee

2. Sociale vaardigheden

Antwoordopties: (1) helemaal niet mee eens, (2) niet mee eens, (3) mee eens en (4) helemaal mee eens.

3.1 Samenwerken

Problemen oplossen in een groep

- V29. Ik kan problemen in een groep goed oplossen.
- V30. Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk problemen in een groep goed oplossen.
- V31. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om problemen in een groep op te lossen.

Verschillende rollen bij het werken in een groepje kunnen aannemen

Voorbeelden van verschillende rollen: leiden, coördineren (plannen, afstemmen), ondersteunen

- V33. Ik kan goed verschillende rollen aannemen bij het werken in een groep.
- V34. Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed verschillende rollen aannemen bij het werken in een groep.
- V35. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om verschillende rollen aan te nemen bij het werken in een groep.

3.2 Communiceren

Inschatten of anderen jou begrijpen

- V45. Ik kan goed inschatten of anderen mij begrijpen.
- V46. Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed inschatten of anderen mij begrijpen
- V47. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om in te schatten of anderen mij begrijpen.

Rekening houden met hoe je verhaal overkomt bij anderen

- V49. Ik kan goed rekening houden met hoe mijn mening overkomt bij anderen.
- V50. Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed rekening houden met hoe mijn mening overkomt bij anderen
- V51. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om rekening te houden met hoe mijn mening overkomt bij anderen.

3.3 Omgaan met andere mensen. Hiermee bedoelen we dat je je kunt bedenken hoe een ander zich voelt of hoe een ander denkt.

Je inleven in een ander

- V53. Ik kan me goed inleven in anderen.
- V54. Ik kan me op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed inleven in anderen.
- V55. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om me in te leven in anderen.

Omgaan met mensen die je nog niet kent

- V57. Ik kan goed omgaan met mensen die ik nog niet ken.
- V58. Ik kan goed omgaan met mensen op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk die ik nog niet ken.
- V59. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om met mensen om te gaan die ik nog niet ken.

Aanbod op de huidige school/opleiding (alleen leerlingen en studenten)

- V61. Kan je op je huidige school/huidige opleiding hulp krijgen wanneer je ondersteuning wil bij het verder ontwikkelen van jouw sociale vaardigheden (zoals die uit de stellingen hierboven, bijvoorbeeld samenwerken, ontvangen van feedback)
Antwoordopties: (1) ja (2) nee, (9) dat weet ik niet.

- [Indien ja] Op welke manier kan je hulp krijgen? En tijdens welke momenten/ lessen/ vakken is dit? Denk hierbij aan bijvoorbeeld bijles, extra hulp tijdens het vak burgerschap of tijdens andere vakken of extra hulp door een studiebegeleider.
[open veld, indien antwoordoptie 1 bij v61, optioneel]
- [indien ja bij v25]. Heb je wel eens gebruik gemaakt van deze extra hulp?
Antwoordopties: (1) ja (2) nee

3. Maatschappelijke vaardigheden

Antwoordopties: (1) helemaal niet mee eens, (2) niet mee eens, (3) mee eens en (4) helemaal mee eens.

4.1 Omgaan met conflicten

Rekening houden met en openstaan voor anderen

V62. Ik kan goed rekening houden met anderen.

V63. Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed rekening houden met anderen.

V64. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik rekening kan houden met anderen.

Voor alle partijen passende oplossingen zoeken bij conflicten

V66. Ik kan voor alle partijen goed passende oplossingen zoeken bij conflicten.

V67. Als er conflicten zijn op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk kan ik voor alle partijen goed passende oplossingen zoeken.

V68. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om voor alle partijen passende oplossingen zoeken bij conflicten.

4.2 Omgaan met verschillen

Omgaan met andere gebruiken en gewoonten.

Gebruiken en gewoonten zijn manieren waarop mensen dingen doen, vaak door traditie of cultuur bepaald.

V78. Ik kan goed omgaan met mensen die andere gebruiken en gewoonten hebben dan ik.

V79. Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed omgaan met mensen die andere gebruiken en gewoonten hebben dan ik.

V80. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe om te gaan met mensen die andere gebruiken en gewoonten hebben dan ik.

Omgaan met andere geloofsovertuigingen

Met mensen met een andere geloofsovertuiging bedoelen we mensen met een ander geloof/religie dan jijzelf.

V82. Ik kan goed omgaan met mensen die een andere geloofsovertuiging hebben dan ik.

V83. Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed omgaan met mensen die een andere geloofsovertuiging hebben dan ik

V84. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe om te gaan met mensen die een andere geloofsovertuiging hebben dan ik.

4.3 Democratisch handelen

Stemmen tijdens verkiezingen: informatie verzamelen over politieke partijen en kandidaten

V86. Ik kan goed informatie verzamelen over politieke partijen en kandidaten die ik nodig heb om te kunnen stemmen tijdens verkiezingen.

V87.

V88. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om informatie te verzamelen over politieke partijen en kandidaten wanneer ik wil stemmen bij verkiezingen.

Deelnemen aan politieke discussies

V90. Ik kan goed deelnemen aan politieke discussies.

V91. Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed deelnemen aan politieke discussies

V92. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd deel te nemen aan politieke discussies.

4.4 Maatschappelijk verantwoord handelen

Argumenten (of redenen) geven ter ondersteuning van je eigen mening geven

V94. Ik kan goed redenen voor mijn eigen mening geven.

V95. Ik kan op school/ in mijn opleiding/ in mijn werk goed redenen voor mijn eigen mening geven.

V96. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd om redenen te geven voor mijn mening.

Onderscheid maken tussen feiten en meningen

Hiermee bedoelen we dat je een verschil weet tussen feiten en meningen.

V102. Ik kan goed feiten van meningen onderscheiden.

V103. Ik kan op school / in mijn opleiding / tijdens mijn werk goed feiten van meningen onderscheiden

V104. Ik heb op mijn vorige school/ vorige school/ vorige opleiding goed genoeg geleerd hoe ik feiten van meningen kan onderscheiden.

Dit waren de vragen over de verschillende vaardigheden. Tot slot stellen we nog enkele vragen over jezelf en je thuissituatie en je werk.

4. Achtergrondkenmerken

V106. Hoe oud ben je?

[numeriek veld: 9-50] jaar

V107. Wat voor schooladvies voor het voortgezet onderwijs kreeg je aan het einde van de basisschool?

- 1 VSO (voortgezet speciaal onderwijs)
- 2 Praktijkonderwijs
- 3 Vmbo-b
- 4 Vmbo-b / Vmbo-k
- 5 Vmbo-k
- 6 Vmbo-k/Vmbo-gt
- 7 Vmbo-gt / mavo (gemengde leerweg of theoretische leerweg)
- 8 Vmbo-gt/ Havo (mavo/havo)
- 9 Havo
- 10 Havo/Vwo
- 11 Vwo
- 12 Geen advies gekregen/ weet ik niet meer

V108. Wat voor vooropleiding heb je (als laatst) gedaan voor je afgeronde studie? [alleen voor uitstromers/gediplomeerden]

- 1 Praktijkonderwijs
- 2 Vmbo-b
- 3 Vmbo-b / Vmbo-k
- 4 Vmbo-k
- 5 Vmbo-k/Vmbo-gt
- 6 Vmbo-gt / mavo (gemengde leerweg of theoretische leerweg)
- 7 Havo
- 8 Vwo
- 9 Mbo niveau 1
- 10 Mbo niveau 2
- 11 Mbo niveau 3

- 12 Mbo niveau 4
- 13 Hbo
- 14 Wo bachelor
- 15 Wo master

V109. Ik ben:

- 1 Vrouw
- 2 Man
- 3 Non-binair
- 4 Anders
- 5 Deze vraag wil ik niet beantwoorden

V110. Wat is het hoogste opleidingsniveau dat je ouders hebben behaald? Indien in het buitenland gevolgd, kies je het meest vergelijkbare opleidingsniveau. Kruis in beide kolommen één hokje aan. [Twee kolommen: Ouder/verzorgers 1, Ouder/verzorgers 2]

Nb. Indien je ouders de opleiding in het buitenland hebben gevolgd, kies dan het opleidingsniveau dat het meest vergelijkbaar is met het niveau van de opleiding in het buitenland.

- 1 geen formeel onderwijs gehad / niet naar school geweest
- 2 Basisonderwijs of lagere school
- 3 VSO
- 4 LBO / VBO / VMBO / MAVO (bijv. LTS, (m)ulo, huishoudschool, lagere landbouwschool)
- 5 HAVO (bijv. mms)
- 6 VWO (bijv. hbs)
- 7 MBO (bijv. mts)
- 8 HBO (bijv. hts)
- 9 WO/Universiteit
- 10 Weet ik niet
- 11 Niet van toepassing

V111. Hoe goed heb je het thuis financieel gezien als je dit vergelijkt met andere gezinnen in Nederland? Met thuis bedoelen we de plek waar je met je ouder(s)/verzorgers(s) woont/woonde. Als je op meer plekken woont/woonde, kies dan de plek waar je het vaakst bent/was.

- 1 Helemaal niet goed
- 2 Niet goed
- 3 Gemiddeld
- 4 Goed
- 5 Heel goed
- 6 Wil ik niet zeggen

V112. Onderstaande vraag gaat over de tijd dat je bij je ouder(s)/verzorgers(s) woont/woonde.

Hoeveel boeken zijn/waren er ongeveer bij jou thuis? (tijdschriften, kranten en schoolboeken tellen niet mee).

Met thuis bedoelen we de plek waar je met je ouder(s)/verzorgers(s) woont/woonde. Als je op meer plekken woont/woonde, kies dan de plek waar je het vaakst bent/was.

Geen of heel weinig (0-10 boeken)

Een plank vol (11-25 boeken)

Een boekenkast vol (26-100 boeken)

Twee boekenkasten vol (101-200 boeken)

Drie of meer boekenkasten vol (meer dan 200 boeken)

- V113. Waar ben jij en zijn jouw ouders geboren?
 [Nederland / Europa (behalve Nederland) / Noord-Amerika, Australië, Nieuw-Zeeland, Japan of Indonesië/ een ander niet-Europees land (incl. Turkije)/ Wil ik niet zeggen
 Dropdown-lijst] [3 kolommen: zelf - Ouder/verzorger 1 - Ouder/verzorger 2]
- V114. Spreek je met je ouders/verzorgers voornamelijk Nederlands of een andere taal?
 Dialect en streektaal behoren tot de Nederlandse taal
- 1 Altijd of bijna altijd Nederlands
  - 2 Nederlands en soms een andere taal
  - 3 Altijd of bijna altijd een andere taal
- 5. Baankenmerken [alleen voor gediplomeerden]**
- 01 Je hebt aangegeven dat je op dit moment betaald werk hebt. Op wat voor manier heb je betaald werk? Kies het meest passende antwoord. In loondienst
  - 02 Als uitzendkracht/oproepkracht
  - 03 Als zelfstandige / freelancer
  - 04 Meewerkend in bedrijf ouders/partner
- V115. Welk opleidingsniveau werd door je werkgever voor deze functie/werkzaamheden minimaal vereist? Indien je als zelfstandige of freelancer werkzaam bent dan heeft deze vraag betrekking op het opleidingsniveau dat door je opdrachtgever voor je huidige, belangrijkste opdracht vereist wordt.
- 01 Vmbo of lager
  - 02 Havo/Vwo
  - 03 Mbo niveau 1 (Entreeopleiding)
  - 04 Mbo niveau 2 of niveau 3
  - 05 Mbo niveau 4
  - 06 Hbo Associate Degree
  - 07 Hbo Bachelor
  - 08 Hbo master
  - 09 Wo Bachelor
  - 10 Wo Master
- V116. Welk opleidingsrichting werd door je werkgever voor deze functie/werkzaamheden vereist? Indien je als zelfstandige of freelancer werkzaam bent dan heeft deze vraag betrekking op de opleidingsrichting die door je opdrachtgever voor je huidige, belangrijkste opdracht vereist wordt.
- 01 Uitsluitend mijn eigen richting
  - 02 Mijn eigen of verwante richting
  - 03 Een geheel andere richting
  - 04 Geen specifieke richting

Bijlage 4: Operationalisering achtergrondkenmerken

Categorieën opleidingskenmerken

Schooladvies

Categorie

Vso	<i>Buiten beschouwing (te kleine aantallen)</i>
Pro	pro
Vmbo-b/k, vmbo-k/gt	Vmbo-b, vmbo-k, vmbo-b/k, vmbo-k/gt
Mavo, mavo/havo	mavo, vmbo-gt, mavo/havo
Havo/vwo	Havo, havo/vwo, vwo

Categorieën achtergrondkenmerken

Gender

- Man
- vrouw
- Non-binair, anders, wil ik niet zeggen, onbekend (missing)

Migratieachtergrond

- Geen migratieachtergrond
- Westerse migratieachtergrond
- Niet-westerse migratieachtergrond
- Onbekend (missing, wil ik niet zeggen)

Hoogst genoten opleidingsniveau ouders

- Geen onderwijs, enkel basisonderwijs, laag vo (max, mavo)
- Hoog vo (havo, vwo) en mbo
- Hoog (hbo, wo)
- Onbekend (missing)

Financiële thuissituatie

- (helemaal) niet goed
- Gemiddeld
- (heel) goed
- Onbekend (missing)

Aantal boeken thuis

- Geen/weinig tot een plank vol
- Één boekenkast vol
- Meerdere boekenkasten
- Onbekend (missing)

Thuis taal

- Altijd of bijna altijd Nederlands
- Nederlands en soms een andere taal
- Altijd of bijna altijd een andere taal
- Onbekend

